ASKERİ TARİH BELGELERİ DERGİSİ

Mart 1983 Yıl 32 Sayı 83

Tiflis'te Ermeniler Tarafından Yaverleriyle Birlikte Şehit Edilen Osmanlı Bahriye Nazırı (Deniz Bakanı) ve 4 ncü Ordu Komutanı Büyük Cemal Paşa

Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.

İÇİNDEKİLER:

1-Önsöz
2-Fihrist
3-Tarihi Belgeler (1893-1946)

ANKARA
Genelkurmay Basımevi
1983

ÖNSÖZ

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'ndeki belgelerden derlenip oluşturulan ve Ermenilerin, Birinci Dünya Savaşı'na rastlayan günlerde, Osmanlı Devleti'ne ve Anadolu Türk halkına yönelik düşmanca tutum ve davranışlarıyla yakma, yıkma, cinayet ve soykırım eylemlerini sergileyerek, belgelerle kanıtlayan ve salt bu konuyu içeren "Askeri Tarih Belgeleri Dergisi"nin ikincisini de yayınlamış bulunuyoruz.

Olanakların elverdiği oranda bu tür yayınları sürdürmeye ve aynı konuda Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı olarak, üzerimize düşen görevi yapmaya çalışacağız.

Bu çalışmalarımızı sürdürürken benimsediğimiz ana ilke kuşkusuz, geçmişteki kin ve düşmanlıkları abartarak, yeniden gündeme getirmek ve kamuoyunu bu konuya karşı bilinçsiz bir biçimde duyarlı kılmak değildir.

Amacımız, Birinci Dünya Savaşı günlerinde "Tehcir Olayı" da dahil, Osmanlı tebaası olan Ermenilere tek taraflı yapıldığı iddia edilen soykırımın, gerçekdışı olduğunu, yorum yapmadan belgelerle ve tarafsız biçimde ortaya koymaktır.

Dergimizin bu sayısında yayınladığımız belgeleri, ilk kez genel anlamda yorumlayarak bir sunuş yazısıyla birlikte vermeye çalışacağız.

Bu eser, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'ndeki belgelerden derlenerek, Öğ. Bnb. Tuğan SARAÇOĞLU başkanlığında Em. Top. Alb. Niyazi ARTAN, Em. Top. Alb. Hakkı ERTEKİN ve Em. P. Yb. Tevfik AKSAN tarafından Türk yazısına çevrilmiş ve Öğ. Alb. Dr. Yücel AKTAR tarafından da incelenip, redaksiyonu yapılarak yayına hazırlanmıştır.

Safter NECİOĞLU
Hv. Korgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

SUNUŞ

Birinci Dünya Savaşı içerisinde, Osmanlı tebaası olan Ermenilerin, Anadolu Türk halkına yönelik düşmanca tutum ve davranışlarıyla yakma, yıkma, cinayet ve soykırım eylemleri Batıda bilinçli olarak buna karşıt bir anlayışla değerlendirilmiş ve gerçekler esastan saptırılarak, sonuçta Ermenilerin, Türklerden kaynaklanan bir soykırıma hedef oldukları varsayılmıştır.

Bu nedenle önce Birinci Dünya Savaşı içerisinde cereyan eden ve Batıda soykırım olarak nitelenen olaylara kısa da olsa değinmek istiyoruz.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, soykırım; silahsız ve savunmasız bir toplumun bütün bireylerinin ayırım gözetilmeksizin, silahlı bir toplum tarafından ve planlı bir biçimde yok edilmesidir. Dergimizde yayınladığımız belgeler, Ermenilerin silahsız olmayıp tam tersine bazı bölgelerde Ermenilerdeki silah sayısının 30.000'e yaklaştığını göstermektedir (Belge No : 1906). Şunu açıklıkla belirtelim ki, yayınladığımız belgelerin büyük kısmı Ermenilerin Osmanlı Hükümeti'ne karşı silahlı çeteler oluşturduklarını kanıtlamaktadır.

Bu nedenle cereyan eden olaylara, tek yanlı ve taraflı olarak soykırım demek yerine, Türk-Ermeni Savaşı veya açıkça Ermenilerden kaynaklanan "İç Savaş" demek daha doğru olur.

Bu anlayış doğrultusunda, Türkiye'de Türkler tarafından Ermenilere yapıldığı iddia edilenlerin, daha büyük ölçüde ve Ermeniler tarafından Türklere yapıldığına 1903, 1904, 1915, 1919, 1920, 1924, 1928 ve benzeri birçok belgeler tanıklık etmektedir.

XIX. yüzyıl başlarında yarı sömürge durumundaki Osmanlı İmparatorluğu dağılmaya yüz tutmuştur. Bu dağılma sırasında emperyalist Avrupa devletleri ve özellikle İngiltere, Rusya ve Fransa hem parçalanan İmparatorluktan aslan payını almak, hem de birbirlerine karşı daha fazla avantajlar sağlamak amacıyla kendi anlayışları doğrultusunda Osmanlı ülkelerinde bazı yapay sorunlar yaratmışlardır.

"Şark Meselesi"nin bir uzantısı olarak ortaya çıkan ve alabildiğince istismar edilen Ermeni sorunu, temelde bu noktadan kaynaklanmaktadır.

Fransız İhtilali'nin getirdiği özgürlük, eşitlik, ulus ve ulusçuluk gibi kavramların etkisi; Yunan ve Sırp İsyanları'nın sonuçlarının özlemi ve yukarıda değinilen devletlerin kışkırtmalarıyla Ermeni aydınları (Belge No : 1893), Ermeni Patrikhanesi (Belge No : 1901) ve birer "Ermeni Devamlı Yardımlaşma Komitesi" olarak kurulan (Belge No : 1923) ve kısa sürede ihtilal ve cinayet yuvaları haline dönüşen derneklerin sayısı günden güne artmıştır. Bu arada Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı devlet otoritesi üzerinde

yarattığı çöküntüden yararlanan Ermeni asker kaçaklarından oluşan çeteler de Anadolu Türk insanına saldırılarını daha korkusuzca ve vahşice sürdürmüşlerdir.

Ermenilerden kaynaklanan asıl büyük soykırım ve cinayetler; Hınçak, Taşnaksutyun ve Hınçak İhtilal Partisi gibi komitelerin kurulmasıyla doruğa ulaşır. İşin ilginç yanı bu komitelere yön verenlerin Osmanlı Meclisi'ndeki Ermeni asıllı Osmanlı milletvekilleri olmalarıdır (Belge No : 1903).

Osmanlı devlet istihbaratı, Doğuda Ruslarla yapılacak bir savaşta Ermenilerin ciddi bir tehlike ve tehdit unsuru olacağını, Rusların Ermenilere Osmanlı toprakları üzerinde bağımsızlık vaat ettiğini ve Osmanlı Devleti'nden alınacak toprakların Ermenilere bırakılacağına ilişkin söz verildiğini 1915 yılından önceleri saptamış (Belge No : 1894) ve Ermenilerin Türk Ordusu'nu böylesine bir savaşta arkadan vuracağı kesin yargısına belgeler ve delillerle varmıştı.

Bu koşullar altında Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti, öncelikle askeri nedenlerden ötürü Doğu Anadolu'da Devlet'e başkaldıran Ermenileri, savaştan sonra evlerine dönmek üzeri Suriye'de oturmaya zorunlu kıldı.

Tehcir (Göç Ettirme) ve buna bağlı olarak Ermeni Soykırımı adıyla anılmaya ve istismar edilerek işlenip, günümüze kadar getirilmeye çalışılan bu olayın, temelde Ermenileri korumayı amaçlamasına karşın, bazı çevrelerce Ermenileri toptan yok etme amacına yönelik olduğu bile söylendi.

Fakat aşağıda değineceğimiz belgeler bu olayın ne ölçüde saptırıldığını kanıtlayacaktır sanırız.

Öncelikle 27 Mayıs 1915'te çıkarılan "Tehcir Yasası", Ermenilerle değil, Osmanlı Devleti'ne isyan edenlerle ilgilidir. Nitekim yasa metni incelendiğinde Ermeni sözcüğüne rastlamak olası değildir.

Bu yasa doğrultusunda daha sonra Ermenilerin Devlete isyanı ve Ruslara yardımı, yine bu yasa hükümleri çerçevesinde değerlendirilip, sorumlular göç ettirilmişlerdir. Bu göç, önce Doğu Anadolu'daki Ermenilere uygulanmış ve daha sonra İzmit ve bazı bölgelerdeki Ermeniler olay çıkarınca bütün Anadolu göç kapsamına alınmıştır. Yalnız bu arada Katolik ve Protestan Ermeniler Tehcir'in dışında tutulmuş, yalnız olay çıkaran Gregoryen Ermeniler göç ettirilmişlerdir.

Osmanlı Hükümeti, göç ettirilen Ermenilerin bu yolculuk sırasında her türlü gereksinmelerinin karşılanması ve haklarının kaybolmaması için iki "yönetmelik" çıkarmıştır.

Bunlardan, harp hali ve olağanüstü siyasal zorunluluklar nedeniyle başka yerlere göç ettirilen Ermenilere ait "emval ve emlâk ve arazinin keyfiyet-i idaresi" hakkındaki yönetmeliği, 81 sayılı "Askeri Tarih Belgeleri Dergisi"nde, 1832 numarayla ve anılan derginin 147'nci sayfasında yayınlamıştık.

Bu kez de aynı nedenlerle göç ettirilen Ermenilerin "iskân ve iaşesiyle hususat-ı saireleri" hakkındaki yönetmeliği yayınlıyoruz (Belge No : 1916).

Ayrıca, 1921 numaralı belgede görüleceği gibi, göç sırasında, Ermenilere uygarca ve insanca davranılmasının ısrarla ilgililere emredildiğine tanık olunmaktadır.

Yine, 1918 numaralı belgeyle de, Ermenilere saldıran Kürtlere karşı Ermenileri, Türk askerinin koruduğunu görmekteyiz.

Bu belgelerin ışığı altında, hâlâ Türklerin "Tehcir Olayı"yla Ermenileri yok etmeyi amaçladıklarını söylemek insaf ve ahlak ölçülerine ters düşer.

Kaldı ki Tehcir Yasası çıkarılmadan önce Osmanlı Hükümeti isyan eden Ermenilere karşı yalnız yerel önlemler almakla yetinmiş ve bu arada canilere yardım eden Ermeni Patrikliği'ne, Ermeni milletvekillerine ve komite başkanlarına; Türk Ordusu vatanını savunurken ayaklanmalara, saldırılara ve cinayetlere devam ettikleri takdirde daha etkin önlemlerin alınacağı konusunda uyarıda bulunmuştu.

Bütün bu uyarılara karşın sonuçta Osmanlı Hükümeti Tehcir Yasası'nı çıkarmak zorunda kalmıştır.

Kuşkusuz Tehcir sırasında istenmeyen ve hoş olmayan bazı durumlarla karşılaşılmıştır. Ancak bunun tek sorumlusu, insafsızca iddia edildiği gibi yalnız Türkler olmamak gerekir.

Kaldı ki bu olaylardan dolayı Ermenilerin haksız yere sorumlu tuttuğu Başbakan Talât Paşa ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa yine Ermeniler tarafından Berlin ve Tiflis'te şehit edilmişlerdir. Ne yazık ki bugün hâlâ bu yöntem uygulanmakta ve gözü dönmüş Ermeni militanlar korumasız, silahsız Türk diplomatlarına da hunharca saldırmaktadırlar. Fakat Tehcir Olayı'nı soykırım olarak kınayanların, bu canice davranışlarının en azından suçladıkları olaylar kadar çirkin olduğunu bilmeleri gerekir.

Sıralamaya çalıştığımız bütün bu insanlık dışı olayların ve yanlış değerlendirmelerin ışığı altında elinizdeki dergiyi, sağduyu sahibi insanların giderek çoğalmasına katkıda bulunsun umuduyla ilgililerin ve kamuoyunun dikkatlerine sunuyoruz.

Dr. Yücel AKTAR

Öğ. Alb.

İÇİNDEKİLER

NO :	BELGENİN TARİHİ :	ÖZETİ
1893	18 Eylül 1914	Birinci Dünya Harbi öncesinde Ermeni düşünürlerinin aldıkları kararlar ve Ermenilere yaptıkları telkinler.
1894	24 Eylül 1914	Rusların ülkemizde zaptedecekleri yerleri Ermenilere verecekleri ve onlara bağımsızlık vaat ettikleri hakkında 3 ncü Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'dan gelen ve Başkomutanlıkça çözülen şifre sureti.
1895	7 Ekim 1914	3 ncü Bölge Komutanlığı tarafından Rusya'ya gönderilen haberalma görevlisi Ahmet'in Rus birlikleriyle Ermenilerin faaliyetlerini içeren raporu.
1896	20 Ekim 1914	Ermeni asker kaçaklarının Kağızman'da toplanıp çeteler oluşturdukları hakkında Eleşkirt Hudut Taburu'ndan 9 ncu Kolordu'ya gönderilen şifre.
1897	23 Ekim 1914	2 nci ve 1 nci Türkistan Kolorduları'nın Kafkasya'ya nakledildiği ve Ermeni çetelerinin Kağızman'da toplandığı hakkında 3 ncü Ordu'dan Başkomutanlık'a gönderilen yazı.
1898	24 Ekim 1914	Postaya saldıran Ermeni eşkiyasının ele geçirildiği hakkında Erzurum Vilayeti'nin yazısı.
1899	31 Ekim 1914	Silah altından kaçarak çeteler oluşturan ve Rusya'ya kaçan Ermeniler hakkında Erzurum Vilayeti'nden 3 ncü Ordu Komutanlığı'na gönderilen yazı.
1900	9/10 Kasım 1914	Erzurum postasına saldıranlar ve zorla alınan para hakkında 3 ncü Ordu Menzil Müfettişliği'nin yazısı.
1901	31 Ocak 1915	İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin İtalyan Elçiliği aracılığıyla ve şifreli olarak, dışarıyla haberleştiğinin saptandığına ilişkin Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yazısı.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	Ö Z E T İ
1902	19 Şubat 1915	Asker kaçaklarını yakalamak için görevlendirilen jandarmalara Ermenilerin silahla karşı koyarak, iki jandarma erini şehit ettikleri ve bunlara karşı alınan yasal önlemler hakkında Elazığ'dan Harbiye Nezareti'ne gönderilen şifreli telgraf sureti.
1903	1915 (?)	İstanbul'dan gelen Ermeni asıllı Osmanlı Milletvekilleri Papasyan ve Viremyan'la Kafkasya'dan gelen Taşnak delegelerinin, İstanbul'dan sonra Erzurum'da yaptıkları toplantıda alınan kararlar ve Birinci Dünya Harbi'nde Türk Ordusu'ndaki Ermeni asıllı subay, doktor ve erlerin ve de gerideki Ermenilerin yarattığı "fitne ve fesat" hakkında düzenlenen rapor.
1904	27 Mart 1915	Bafra, Tokat ve Suşehri'nde Ermenilerin görevli jandarma erlerini öldürüp yaktıkları, silahsız erlere saldırdıkları ve yakalananlarda da bol miktarda silaha rastlandığına ilişkin 10 ncu Kolordu Komutan Vekili Yarbay Pertev Bey'den gelen şifre çözümü.
1905	30 Mart 1915	Silvan'dan Muş'a gönderilen beş kişilik bir grupla Ermeni çeteleri arasında cereyan eden çarpışma ve ele geçirilen silah ve para hakkında Elazığ'dan Harbiye Nezareti'ne gönderilen şifreli telgraf.
1906	6 Nisan 1915	Ulukışla, Sivas ve Erzincan'da Ermeni faaliyetleri, ciddi bir aramada yalnız Sivas ve Erzincan Ermenilerinde 30.000'e yakın silahın bulunabileceği ve ele geçirilen silahlar hakkında Teşkilat-ı Mahsusa Gönüllü Taburu Komutanı'nın 3 ncü Ordu Komutanlığı'na gönderdiği yazı.
1907	20 Nisan 1915	Osmanlı Ordusu'nda silah altında bulunan Ermeni ve Rumların kaçarak, çeteler kurdukları; kendilerini izleyen güvenlik kuvvetlerine karşı silah kullandıkları ve Müslüman veya Müslüman olmayan kaçaklardan, yakalanacak her birine karşılık bir liradan aşağı olmamak koşuluyla ödül verilmesine ilişkin Harbiye Nezareti'nden 3 ncü Ordu Komutanlığı'na gönderilen emir.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	Ö Z E T İ
1908	20 Nisan 1915	Horasan ve Hafik Kazaları'na bağlı Ermeni köylerinde silah ve patlayıcı madde ele geçirildiği hakkında, 10 ncu Kolordu Komutan Vekili Pertev Bey'den alınan şifre.
1909	21 Nisan 1915	Ermenilerin Van'daki ihtilal girişimleri hakkında Van Valisi Cevdet Bey'in "olağanüstü ve ivedi" kaydıyla yolladığı şifre.
1910	22 Nisan 1915	Evinde asker kaçağı Ermenilerin giysileri bulunan, 5 nci Kolordu'ya mensup kaçak Ermeni eri Dikran'ın anne ve babasının ifadeleri.
1911	22/23 Nisan 1915	Sıvas İli'nde Ermenilerin, Osmanlı Devleti aleyhine silahlandıklarına ilişkin Sıvas Valisi Muammer Bey'den gelen şifre.
1912	27 Nisan 1915	Diyarbakır'da yapılan aramalar sonucu ele geçirilen silah, askeri elbise ve patlayıcı maddelerle ilgili olarak, Diyarbakır Valisi Reşit Bey'den gelen şifre çözümü.
1913	28 Nisan 1915	Diyarbakır'da yapılan aramalar sonucu, Ermeni Boğos oğlu Artin'in evindeki özel bölmede ele geçirilen silah ve patlayıcı maddelerle ilgili olarak 11 nci Kolordu Komutanlığı'ndan Ordu Komutanlığı'na gönderilen telgraf.
1914	30 Nisan 1915	Ermeni Hayırhah Cemiyeti (Yardımseverler Derneği)'nin silah ithalatı yaptığına ve üyelerinin de siyasal emeller peşinde koşan komiteciler olduğuna ilişkin 4 ncü Ordu Komutanlığı'na çekilen şifre telgraf.
1915	13 Mayıs 1915	Sıkıyönetim Mahkemesi'nce; bombalar ve silahlar bularak, Ermeni takımlarına dağıtıp, ihtilal girişiminde bulunduğu bildirilen, Kayseri Hınçak Cemiyeti Kâtibi ve Yönetim Kurulu Üyesi Neğ-yazaryan'ın silahların yerini göstermesi için Kayseri'ye gönderilmesi hakkında yazı.

NO :	BELGENİN TARİHİ :	Ö Z E T İ
1916	30 Mayıs 1915	Harp hali ve olağanüstü siyasal zorunluluklar nedeniyle başka yerlere yerleştirilen Ermenilerin "iskân ve iaşesiyle hususat-ı saireleri" (yerleşme, beslenme ve diğer konuları) hakkındaki yönetmelik.
1917	28 Haziran 1915	Karakuş Bucağı'nda Ermenilerin soykırım yaptıkları hakkında 10 ncu Kolordu Komutan Vekili Pertev Bey'den gelen şifre çözümü.
1918	16 Temmuz 1915	Ermeni kafilelerine saldıran Kürt eşkiyasının izlenmesi ve engellenmesi için Bayburt Sabit Jandarma Bölük Komutanı Teğmen Salih Efendi'nin görevlendirildiği ve Ermeni kafilesinin kurtarıldığına ilişkin Menzil Müfettişliği'nden 3 ncü Ordu'ya gönderilen yazı.
1919	23/24 Temmuz 1915	300 kadar silahlı Ermeninin Boğazlıyan'da cinayet işleyip, yıkıma neden oldukları hakkında Konya Asker Alma Dairesi Başkanı'nın telgrafı.
1920	27 Temmuz 1915	300 kadar silahlı Ermeninin Boğazlıyan'da cinayet işleyip, yıkıma neden olduklarının Konya Asker Alma Dairesi Başkanlığı'ndan bildirilmesi üzerine 1 nci Kolordu Komutanlığı'nın konuyla ilgili olarak aldığı önlemleri Başkomutanlığa arz edişine ilişkin yazı.
1921	30/31 Temmuz 1915	Ülkenin iç bölgelerine gönderilen Ermenilerin; hakarete uğramamalarına, mal ve eşyalarının korunmasına ilişkin daha önce verilen emrin, ilgililere bir kez daha yinelendiğini Başkomutanlık'a bildiren 3 ncü Ordu Komutanlığı'nın şifresi.
1922	29 Eylül 1915	Urfa'da üç jandarma erini yaralayan ve son günlerde isyana cüret eden Ermenileri engellemek için Urfa Mutasarrıfının 4 ncü Kolordu'dan yardım isteğiyle ilgili şifre telgraf.
1923	21 Ocak 1916	Amerika'da oturan Ermenilerin, Filadelfiya'daki "Daimi Teavün Komitesi (Devamlı Yardımlaşma

NO :	BELGENİN TARİHİ :	Ö Z E T İ
		Komitesi) aracılığıyla Türkiye'de yardıma muhtaç Ermenilere yolladıkları 100.000 dolar konusunda Amerika Dışişleri Bakanlığı'ndan İstanbul Amerikan Elçiliği'ne yollanan telgraf ve daha önce de bu biçimde Ermeniler için yollanan paraların dağıtımı konusunda Amerikan Elçiliği'yle çıkan anlaşmazlığı Osmanlı İçişleri Bakanlığı'na bildiren 2 nci Şube'nin yazısı.
1924	9 Nisan 1916	Silahlı dört Ermeni çetesinin, Tosya'ya bağlı Çaykapı Köyü'nden dört Müslüman kadını dağa kaldırdıkları hakkında 5 nci Kolordu Asker Alma Dairesi Başkanlığı'nın şifresi.
1925	10 Şubat 1917	İslâhiye'de 30 kişilik Ermeni çetesiyle yapılan çarpışma hakkında Adana Jandarma Alay Komutanlığı'ndan gelen şifre telgraf.
1926	1917	Rusya'yla barışın yapılmasından sonra, Rus Ordusu'nun boşalttığı Osmanlı topraklarında Ermeni çetelerinin yerli halka karşı vahşet, cinayet ve zulümler yaptığına ilişkin yazı.
1927	24 Mayıs 1917	1915 yılında Adana-Maraş yolu üzerinde toplanan ve Müslüman halka saldıran Ermeni çetesi hakkındaki dosyayla ilgili yazışma.
1928	2 Şubat 1918	Rus Ordusu'nun işgal ettiği topraklarımızdan çekilişiyle bölgeye yerleşen Ermenilerin, Müslüman Türk halkına yaptıkları zulüm ve yolsuzluklarla işledikleri cinayetleri dile getiren, Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Başkomutanı Mehmet Vehip Paşa'nın Rus Kafkas Orduları Başkomutanı General Perzvaliski'ye mektubu.
1929	3 Şubat 1918	Ermenilerin Türk halkına yapmış olduğu mezalime ilişkin Ordu Raporları ve firarilerle mültecilerden elde edilen bilgiler.
1930	6 Şubat 1918	Ermenilerin Erzincan'da çocuklara varıncaya dek herkesi öldürdükleri, şehirde öldürecek kimse kal-

NO :	BELGENİN TARİHİ :	Ö Z E T İ
1944	26 Temmuz 1918	Kafkas İslam Orduları Komutanı Nuri Paşa'nın, Gence ve Baku yöresindeki Ermenilerin Türk halkına yaptıkları korkunç cinayetler ve zulümler hakkındaki yazısı.
1945	27 Temmuz 1918	9 ncu Ordu'ca delege olarak Erivan'a gönderilen bir subayımızın, "Ermeni Hükümeti içindeki Müslüman Türklerin sürekli tehlike içinde olduklarına dair" raporu.
1946	30 Aralık 1918	İngilizlerin Batum'da, Türk birliklerinin silah ve teçhizatına el koyup, bunları Ermenilere verdiklerine dair 9 ncu Ordu Komutanı'nın Harbiye Nezareti'ne yolladığı şifre.

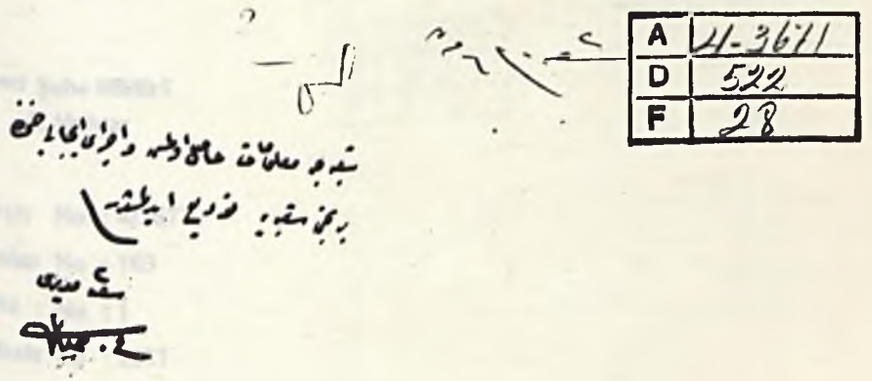

A	41-3611
D	522
F	28

Belge No : 1893

Bitlis Valisi Mustafa Bey'den mevrud (gelen)
5 Eylül 330 (18 Eylül 1914) tarihli şifre mahlulüdür (çözümüdür)

Ermeni mütefekkirini (düşünürleri) arasında son günlerde verilen karar, icra edilen telkinat : Harp ilanına kadar sükûn ve itaatlarını muhafaza etmek ve harp ilan edilirse ordudaki efradın (erlerin) silahlarıyla düşman tarafına iltica eylemeleri (sığınmaları) ve ordumuz ilerlerse sükûnetle itaatın muhafazası ve ordumuz ricat ederse silahlanıp çete haline geçerek, muvaredat ve münasebatı işkâl eylemeleri merkezinde (gidişgeliş ve ilişkileri güçleştirme yolunda) bulunduğu istitlaat-ı mahsusa-i mevsukaya müstenid (belgelenmiş özel bilgilere dayalı) olduğu Muş Mutasarrıflığından bildirilmiştir.

Şube : 2/6 (19) Minh (da)

Şubece malûmat hasıl olmuş ve icra-yı icabı
zımnında (gereği yapılmak için) 1 nci Şube'ye
tevdi edilmiştir.

2 nci Şube Müdürü
A. Muhtar

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 163
Göz No : 1
Klasör No : 2811
Dosya No : 26
Fihrist No : 28

Belge No: 1894

عثمانلی اردوی همایونی

شعبه

تومرو

صورت

باش قوماندانلق وکالتی جلیله سنه

خلاصة

ارضروم اوچنجی اردو قوماندانی حسن عزت پاشادن واردولان [illegible] تاریخلی شفره علی صورتیدر

ملفوفی

عدد

روسلرك قفقاسیه ده کی ارمنیلر واسطه سیله داخلنده کی ارمنیلری ممالك عثمانیه دن خبط ایده جکلری یرلری ارمنیلره ویرمك
کذلك ارمنیه استقلالیتی تأمین ایتمك وعدلریله تشویق ایتدکلری وبزم کویلولر قیافتنده بر چوق آدملری داخلنده کی ارمنی کویلرینه
کوندره رك حیله لر تشکیل ایلمك نشتنده بولندقلری توزیع ایدلمك اوزره حدودده کی ایلمه موقع [illegible] کتیردکلری [illegible]
محافظ ایلمك، حربه اعلان ایدیلورسه اردوده ارمنی افرادینك سلاحلریله روسلرك طرفنه کچمسنه اردومز ایلرولرسه [illegible] واقعاتك محافظه
رجعت ایدرسه سلاحلریله حیله حالنه کچرك علیهمزه حرکت ایلمکه قرار ویردکلری موثوقدر. باطناسنه تحریر ایدیلن بعض ارمنی اولرنده
دخی سلاح جریه ظهور ایتمشدر. بوکا قارشو قطعاته شوفوعات امر ایلمشدر: حدودی کچن والنده بسا بورلی اولمیان غیر مسلم
کسان یاقالانه جق حدوددن سلاح وجبخانه کچیرمك نشتنده بولنانلر همان اتلاف ایدیلجك شمدیدن ارمنیلر ممکن مرتبه غیر محاربلر نزدینه
ویریلجق علیهمزده بر حرکت وقوعنده در حال شدتله باصدیریله جق وجبخانه سی اتلاف اولنه جقدر. حکومت محلیه شونوعیه لرده بولونمشدر:
تحقیقاتك تزییدی اهالی اسلامیه نك مکلف اولمیانلرنده کویلرنده قالمق وایجابنده کلمك اوزره بر مبلغی تشکیلاتی وجوده کتیرمك.

A	4-1933
D	47
F	23-1

Belge No : 1894

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numara

Suret

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)

Hülâsa (Özet)

Erzurum'da Üçüncü Ordu Kumandanı Hasan İzzet Paşa'dan varid olan (gelen) 11 Eylül 330 (24 Eylül 1914) tarihli şifre halli (çözümü) suretidir.

Rusların, Kafkasya'daki Ermeniler vasıtasıyla dahilimizdeki Ermenileri, Memalik-i Osmaniye'den (Osmanlı Memleketlerinden) zaptedecekleri yerleri Ermenilere vermek, kendilerine istiklâliyet temin etmek vaidleriyle teşvik ettikleri ve bizim köylüler kıyafetinde birçok adamları dahilimizdeki Ermeni köylerine göndererek, çeteler teşkil eylemek teşebbüsünde bulundukları, tevzi edilmek (dağıtılmak) üzere huduttaki bazı mevakie (yerlere) esliha (silahlar) ve cephane getirdikleri ve itaati muhafaza eylemek, harp ilan edilirse orduda Ermeni efradının (erlerinin) silahlarıyla Rusların tarafına geçmesine, ordumuz ilerlerse sükûnet ve itaatin muhafazasına, ricat ederse silahlanıp çete haline geçerek, aleyhimize hareket eylemeye karar verdikleri mevsuktur (belgelenmiştir). Bilmünasebe taharri edilen (Bu nedenle aranan) bazı Ermeni evlerinde dahi esliha-i harbiye zuhur etmiştir (silahlar ortaya çıkmıştır).

Buna karşı kıtaata şu hususat (konular) emredilmiştir :

Hududu geçen ve elinde pasaportu olmayan gayrı Müslim kesan (Müslüman olmayan kimseler) yakalanacak, huduttan silah ve cephane geçirmek teşebbüsünde bulunanlar hemen itlâf edilecek (yok edilecek), şimdiden Ermeniler mümkün mertebe gayrı muharipler nezdine (yanına) ayrılacak, aleyhimizde bir hareket vukuunda derhal şiddetle bastırılacak ve mütecasiri (cürete yeltenenleri), itlâf olunacaktır.

Hükümet-i mahalliyeye şu tavsiyelerde bulunulmuştur :

Tahkikatın tezyidi (arttırılması), ahali-i İslamiyenin mükellef (yükümlü) olmayanlarından köylerinde kalmak ve icabında gelmek üzere bir milis teşkilatı vücuda getirmek.

Belge No : 1894

Arşiv No : 1/131

Dolap No : 158

Göz No : 3

Klasör No : 2703

Dosya No : 308

Fihrist No : 23–1

A | 4-2671
D |
F | 2-25

Horasan
24/25 Eylül 330
(7/8 Ekim 1914)

Mahremdir (Gizlidir)
Numara : 87

Erzurum'da Üçüncü Ordu Kumandanlığı
Canib-i Samisine (Yüce Katma)

Rusya'ya gönderilen Ahmet bu gece saat yedide Mecingerd'ten çıkarılan devriyeye tesadüfle avdet etmiştir (geri dönmüştür). 14 Eylül 330 (27 Eylül 1914) tarihli şifreli telgrafname-i âli-i kumandanilerinde (yüksek komutanlığın şifreli telgraflarında) emrolunan mesailden (sorunlardan) :

1 — Bir kıt'a (parça) harita götürmüştür ki leffen (zarf içinde) takdim kılındı (sunuldu).

2 — Rusya'nın ahval-i askeriyesinden dahi edinebildiği malûmat : Handere'de iki parti yani üç bin Saltat'ı (Rus askeri) ve sekiz pare (parça) seyyar topu, cephanesiyle beraberdir. Bu toplar Handere'dedir. Bundan başka Serbasan Karyesi'nde (köyünde) dahi iki top ve bir miktar askeri vardır. Yukarı Mecingerd'te iki yüz kadar Saltat ve yetmiş seksen kadar Kazak vardır. Karaurgan'da bir miktar asker var ise de fakat ne kadar olduğunu bilmediğini, Sarıkamış'ta dahi iki parti yani üç bin kadar askeri vardır. Bunun yedi sekiz yüz kadarı Kazak, mütebakisi (geri kalanı) Saltat'tır. Yirmi otuz toptan ziyade seyyar top vardır ki bu toplara üçer boyun (çift) at koşarlar. Koşakilise'de dahi iki yüz kadar asker vardır. Revan cihetindeki askeri tayin (tahmin) edemeyerek, bu cihette ve Gümrü'de bulunan askerin bir kısmını Alman hududuna harbe gönderdiğini işittiklerini ve Kars'a dahi kendisi bizzat gitmeyip arkadaşı Arşak gittiğini ve ifadesinde Kars'ın etrafında hendekler eştiğini (kazdığını) ve üzerini örttüğünü ve bu hendeklerin içinde adam seyr (gidişgeliş) ve hareket edebilmek olduğunu ve Kars'ın çarşı ve mahallatında (mahallelerinde) teymur (demir) düzerek, şimendifer hareket ettirdiği ve hendekler için, yevmiye (günlük) istihdam ettiği (kullandığı) amelenin miktarı kırk bin raddesinde olduğunu ve Kars'taki askerinin miktarı; on beş bin kadar tahmin olunup, bunun üç bin kadarı nizami ve mütebakisi redif (yedek) olup, rediflerin ellerindeki silah sürmeli tüfek olduğunu ve bundan başka iki bin kadar da Kazak mevcut olup, bunların ellerindeki tüfek de beş ateş mavzer olduğunu kendisine hikâye etmiş (anlatmış), Karakurt'ta dahi üç yüz Kazak, yedi yüz elli redif efradı ve bununla beraber üç, dört top mevcut bulunduğunu, Kafkasya Kumandanı evvelki Kumandan olup ismini bilmediğini ve Kars

Kumandanı Ziveron, Sarıkamış Kumandanı Bratof olup yeni bir kumandan daha geleceğini söylediklerini işitmiş ise de henüz gelmemiş olduğu ve Rusya'da bulunan Ermeniler, fedai yazılmakta olup eğer harp olursa olvakit (o vakit) silahiyle etmeğini (ekmeğini) Rusya Hükümet'i verecek, elbise ve atını kendiler tedarik edecekleri ve bu fedaileri yazanlar da Sarıkamış'ta Bitlis Vilayeti'nin Papşin'li Aramalis ve diğeri Antranik namında bir Ermenidir ki Kars'ta fedai yazıyor. Hatta bir kaç gün evvel Kars'a gitmiş, orada bir miktar fedai yazıp büyüklerini ve yerlerini beyan ettikten sonra Tiflis'deki Hıristiyanları da yazmak üzere Tiflis'e gitmiştir. Rusya'nın ülkesinde ne kadar Ermeni var ise hepsi yazılacaktır. Rusya da bunlara vaat etmiş ki eğer Osmanlı ile harp olup da yer alır isek sizinle taksim edeceğim. Arkadaşı Arşak ise Sarıkamış'ta iken fedailer gelip kendisini fedai yazılmak üzere cebren (zorla) Kars'a götürmüşlerdir.

Malûmatı bundan ibaret olduğu maruzdur.

Üçüncü Mıntıka Kumandanı

İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2818

Dosya No : 59

Fihrist No : 2–25

A 4-3671
D
F 2-19

Belge No : 1896

9 ncu Kolordu'ya Eleşkirt'te Amad Hudut Tabur'undan
mevrud (gelen) 7 Teşrinievvel 330 (20 Ekim 1914) ve
319 numaralı şifredir

1 – Kısm-ı azamı (büyük kısmı) bizim taraf Ermenilerinden ve asker firarilerinden olmak üzere "8000"i mütecaviz (aşkın) Ermeni, Kağızman'da içtima etmiştir (toplanmıştır).

2 – Milis halinde.

3 – Bir nevi çete teşkilatına tabidirler. Hükümet tarafından teslih (silahlandırma) ve ahali tarafından tekâlif-i harbiye (savaş yükümlülüğü) usulüyle idare ve iaşe edilmekte ve köylerden bunlar için döğme keçeler de toplanmaktadır.

3 – (*) Bu çeteler içerisinde Karakilise ahalisinden Kosti, nefs-i Eleşkirt'ten (Eleşkirt içinden) Aramis ve Eleşkirt'in Bağlı Karyesi'nden (köyünden) Apik nam sergerdeleri (elebaşıları) tanınmıştır.

4 – Son dört gün zarfında Kağızman'a yeniden on Plaston Bölükleri vürud etmiştir (gelmiştir). Kağızman'daki mecmu-u kuvvet (kuvvet toplamı) "15.000" kadar tahmin edilmiştir. İş bu malûmat Kağızman ahalisinden şayan-ı itimat (güvenilir) Osmanlı muhibbi (dostu) bir İslam tarafından gönderilen adam-ı mahsus (özel kişi) ifadesiyle maruzdur (arz olunur).

Tabur Kumandanı
Hakkı

Aslına mutabıktır (Aslına uygundur)
Mühür "9 ncu Kolordu/9 Teşrinievvel
1330 (22 Ekim 1914) / Erkân-ı Harbiye Şubesi"

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 163
Göz No : 2
Klasör No : 2818
Dosya No : 59
Fihrist No : 2–39

(*) *Üç rakamı satır başı olarak belgenin aslında da iki kez yazılmıştır. (Derleyenin notu)*

A	4-767
D	
F	2-41

اورالق اوطه سنك نومره سی	اوچنجی اردو ارکان حرب هیئتی شعبه سی	میضك امنامی تاریخ تسویه ۲۲/۸/۱۰ میضه قویدقدن صوکره
مسودینك امضاسی		
تاریخ تسویه سی		
عائد اولدیغی دوسیه	سعودی	مقابله جینك امضاسی مقابله تاریخی

سعودی
۱۵۰

بابه‌سوفیا خانه‌سنه وقف

۱- ...

۲- ...

۳- ...

۴- ...

۵- ...

Belge No: 1897

Üçüncü Ordu
Erkân-ı Harbiye Heyeti
Şubesi
Şifre Tel
Numara : 150

Mübeyyizin (Temize çekenin) İmzası : İmza (Okunamadı)
Tarih-i Tebyizi (Temize çekiliş tarihi) : 10.8.330 (23 Ekim 1914)

Başkumandanlık Vekâletine

1 – İkinci Türkistan Kolordusu'ndan maada Birinci Türkistan Kolordusu'nun da Kafkasya'ya naklolunduğu ve elyevm (bugün) Kafkasya'da bize karşı bulundurulduğu rivayet edilmektedir. Bu babdaki (konudaki) Başkumandanlıkça istihsal edilmiş malûmat varsa iş'arı (bildirilmesi).

4 – Hudut üzerinde başkaca bir tebeddülat (değişiklikler) yoksa da Muş, Van, Bitlis ahalisinden firar edenlerle beraber sekiz bine yakın Ermeni çetecilerinin Kağızman'da içtima ettikleri (toplandıkları) ve bunların sergerdelerinin (elebaşılarının) Karakilise ve Eleşkirt ahalisinden bulundukları taayyün eylemektedir (belli olmaktadır) Bundan başka Van hududunda da bir çok Ermeni fedaileri teslih ve ihzar edilmekte (silahlandırılıp hazırlanmakta) olduğu müstahberdir (haber alınmıştır).

5 – Şimdiye kadar Erivan'da bulunduğu bildirilen Plaston kıtaatından 3 taburun da Kağızman'a alındığı ve Kağızman'da bulunan bir süvari alayı ile iki bataryanın İran'a gönderildiği ve bu yakınlarda İran'daki Rus kuvvetlerinin hassaten (özellikle) süvariyle takviyeleri aşaire (aşiretlere) karşı bir tedbir olduğu.

2 – Evvelce de yazıldığı üzere Rusların Kars'tan bazı kıtaatı yeniden Almanya hududuna gönderdikleri bu defa da haber alındı. Bu babda İstanbul'ca alınan malûmatın da ihbarı (bildirilmesi).

3 – Hudut civarındaki ahaliye köylerini tahliye (boşaltmaları) ile Kafkasya dahiline çekilmeleri Ruslar tarafından emrolunduğu müstahberdir. (*)

İmza (Okunamadı)

Parafe (Okunamadı)
Muhtıra dosyasına

(*) *Belgenin aslındaki numara sıralamasına bağlı kalınmıştır. (Derleyenin notu)*

Belge No : 1897

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2818

Dosya No : 59

Fihrist No : 1–41, 1–42

4-3671
A
1-9

Belge No : 1898

Erzurum Vilâyeti
Tahrirat Kalemi
Aded :
Umumi : 27285
Hususi : 658
Saat : 10,5

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı
Canib-i Alisine (Yüce Katına)

Utufetli Efendim Hazretleri

11 Teşrinievvel 1330 (24 Ekim 1914) tarihli ve 27144/640 numaralı tezkere-i aciziye zeyldir (yazımıza ektir).

Postaya taarruz eden çete efradından birinin Of cihetinde derdest edildiği (ele geçirildiği), İspir ve Yumra Nahiyesi'nin Azaksa Karyesi'nden (köyünden) Keşiş oğlu Agop ile Ohannes oğlu Agop'un ve Bayburd'un Pulur Karyeli Sıhak isminde iki şahsın ve Rüştü Karyeli Ohannes'in ele geçirildikleri Bayburd Kaymakamlıklarından bildirildiği maruzdur (arz olunur).

Olbabda (o konuda) emir ve irade hazret-i menlehülemrindir (saygı ile emirlerinize sunulur).

8 Zilhicce 1332 ve 15 Teşrinievvel 1330 (28 Ekim 1914)

Erzurum Vali Vekili
Cemal

Şube : 3 – 15/16 (28/29) Minh (da)
Evrak numarası : 2121
15/16 (28/29) Minh (da)

Hıfzı (Saklanması) 16 (29) Minh (da)
Nuri

Belge No : 1898

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 69

Fihrist No : 1–9

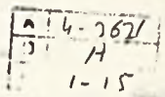

Belge No : 1899

Erzurum Vilâyeti
Tahrirat Kalemi 646–18/19
Aded : Saat : 10
Hususi : 740
Umumi

Üçüncü Ordu Kumandanlığı Canib-i Âlisine (Yüce Katına)

Utufetli Efendim Hazretleri

Bu günlerde gerek silah altından firar eden, gerek köylerde bulunan Ermenilerden birçok kimselerin İkdir'de (Iğdır'da) Surin nam şahsın teşkil etmiş olduğu çeteye iltihak etmek (katılmak) üzere Ekrattan (Kürtlerden) bazılarının delaletiyle (aracılığıyla) Rusya'ya firar etmekte olduklarından bahisle bazı ifadat ve mütalâatı havi (ifadeler ve düşünceleri kapsayan) Bayezid Mutasarrıflığı'ndan alınan 16 Teşrinievvel 330 (29 Ekim 1914) tarihli şifre telgrafname sureti leffen (zarf içinde) arz ve takdim kılınmakla mündericatına (içindekilere) göre muktezasının (gereğinin) emir ve inba (haber) buyrulması babında (konusunda) emir ve irade hazret-i menlehülemrindir (yüksek emirlerinize sunulur). 12 Zilhicce 1332 ve 18 Teşrinievvel 1330 (31 Ekim 1914)

Erzurum Vali Vekili
Cemal

Şube : 1.3
18 (31) Minh (de)
K (Komutan) Evrak : 2234.18/19 (31/1) Minh (de)

İhtiyat Fırkaları hareket halinde bulunduğundan hıfzı (saklanması). 19 (1) Minh (de)

Nuri

Belge No : 1899

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 69

Fihrist No : 1–15

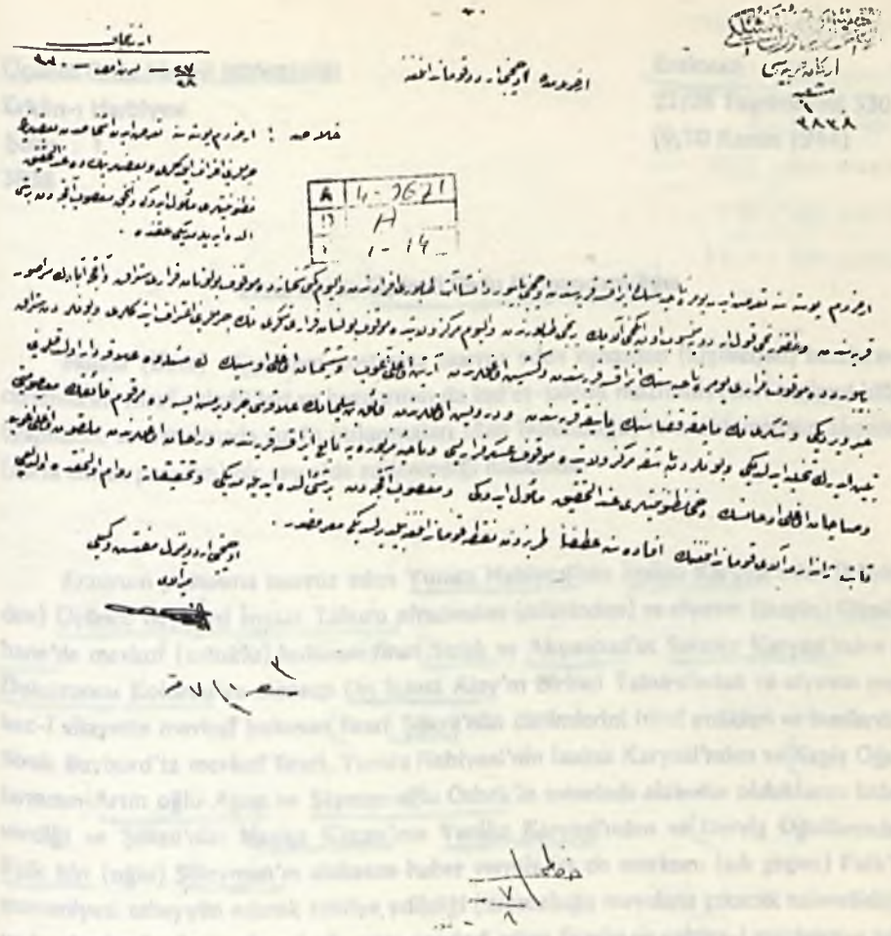

Belge No : 1900

Üçüncü Ordu Menzil Müfettişliği
Erkân-ı Harbiyesi
Şube : 1
3838

Erzincan
27/28 Teşrinievvel 330
(9/10 Kasım 1914)

Erzurum'da Üçüncü Ordu Kumandanlığına

Hülasa (Özet) : Erzurum postasına taarruz eden eşhasdan (kişilerden) bazılarının cürümlerini itiraf eyledikleri ve bazılarının da ind'et-tahkik maznuniyetleri me'mul idügü (yapılacak soruşturmada suçlu bulunmaları olası bulunduğu) ve ancak mağsup akçeden (zorla alınan paradan) bir şey elde edilemediği hakkında.

Erzurum postasına taarruz eden Yumra Nahiyesi'nin İzaksa Karyesi'nden (köyünden) Üçüncü Bayburd İnşaat Taburu efradından (erlerinden) ve elyevm (bugün) Gümüşhane'de mevkuf (tutuklu) bulunan firari Strak ve Akçaabad'ın Sarasor Karyesi'nden ve Dokuzuncu Kolordu'ya mensup On İkinci Alay'ın Birinci Taburu'ndan ve elyevm merkez-i vilayette mevkuf bulunan firari Şükrü'nün cürümlerini itiraf ettikleri ve bunlardan Strak Bayburd'ta mevkuf firari, Yumra Nahiyesi'nin İzaksa Karyesi'nden ve Keşiş Oğullarından Artin oğlu Agop ve Şişman oğlu Osbek'in meselede alakadar olduklarını haber verdiği ve Şükrü'nün Maçka Kazası'nın Yanika Karyesi'nden ve Derviş Oğullarından Faik bin (oğlu) Süleyman'ın alakasını haber vermiş ise de merkum (adı geçen) Faik'in masumiyeti tebeyyün ederek tahliye edildiği (suçsuzluğu meydana çıkarak salıverildiği) ve bunlardan başka merkez-i vilayette mevkuf asker firarisi ve nahiye-i mezbureye tabi (adı geçen bucağa bağlı) İzaksa Karyesi'nden ve Rahan Oğullarından Melkon oğlu Agop ve Saçan oğlu Ohannes'in dahi maznuniyetleri ind'et-tahkik me'mul idügü ve mağsup akçeden bir şey elde edilemediği ve tahkikata devam olunmakta olduğu Sabit Jandarma Alay Kumandanlığı'nın ifadesine atfen Trabzon Nokta Kumandanlığı'na bildirildiği maruzdur (arz olunur).

Şube : 3/7 (20) Minh (de)
Hıfzı (Saklanması) /7/8 (20/21) Minh (de)
Nuri

Üçüncü Ordu Menzil Müfettiş Vekili
Miralay (Albay)
İmza (Okunamadı)

Belge No : 1900

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 69

Fihrist No : 1–14

A	4/2
D	1051
F	2

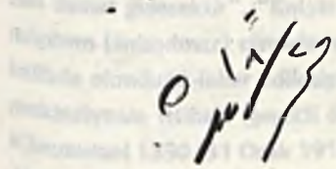

Belge No : 1901

Bab-ı âli
Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Kalemi Mahrem (Gizli)
Umumi
Hususi : 2086/Kalem

Karargâh-ı Umumi İstihbarat Şubesi Müdüriyetine

1. Dersaâdet (İstanbul) Ermeni Patrikhanesi'nin İtalya Sefarethanesi vasıtasıyla ve gayrı muntazam (düzensiz) bir surette Açmazin Kotoginkosluğu ile muhaberede bulunduğu mevsukan (inanılır kaynaklardan) istihbar kılınmış olduğundan en mühim esrar (sırlar) ve vakayi-i askeriyemizin Rusya'ya intişarını (yayınını) teshil (kolaylaştırmak) ve temin edecek bu suret-i muhabere (haberleşme biçimi) hakkında tahkikat-ı dakika ve mahremaneye (inceden inceye ve gizli araştırmaya) tevessül olunması (girişilmesi).

2. Memalik-i ecnebiye (yabancı ülkeler) ile olan muhaberatın (haberleşmelerin) sansüre tabi tutulmasına rağmen, Ermenilerin transit suretiyle hariçle muhabere ettikleri ve bundan başka müeddaları (anlamları) kendilerince malûm kelimelerle ve mesela; "bizim damat gidecektir", "Enişte Aragil Efendi'nin yanına hizmetkâr tayin olundu" gibi müphem (anlaşılmaz) cümlelerle yekdiğerlerine malûmat verildiği ve bundan pek ziyade istifade olunduğu ihbar edilmiştir. Bu kabil (gibi) telgrafnameler hakkında da tedabir-i mukteziyenin ittihazı (gerekli önlemlerin alınması) hususunda icab edenlere tebliği. 18 Kânunusani 1330 (31 Ocak 1915)
Abdullah

Emniyet-i Umumiye Müdürü
İsmail

Şube : 2/5900
18 Kânunusani 1330 (31 Ocak 1915)
Kısım : 2/18 (31) Minh (de)

Belge No : 1901

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 113
Göz No : 3
Klasör No : 521
Dosya No : 2029
Fihrist No : 2

صورت

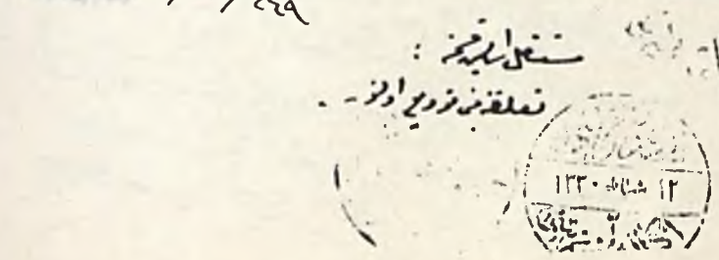

Belge No : 1902

Harbiye Nezareti
Tahrirat Dairesi
Şifre Kalemi

Mamuretülaziz'den (Elazığ'dan) Harbiye Nezaret-i Celilesine (Yüksek Katına) mevrud (gelen) şifreli telgraf

Suret

Hizan'ın Ahvus cihetindeki Sekûr Karyesi'ne (köyüne) firari ve asker derdesti (ele geçirmesi) için gönderilen jandarmalara Ermeniler tarafından istimal-i silah (silah kullanılması) ile iki jandarmanın şehit edilmesi üzerine kuvve-i kâfiye (yeterli kuvvet) ile Kaymakam gönderilmiş ve Ermenilerin Korsu ve Sekûr ve Arşin Karyeleri'nde külliyetli (çok) miktarda içtima ettikleri (toplandıkları) anlaşılması ile Bitlis ve Gevaş'tan da birer müfreze tahrik ettirilmiş (yola çıkarılmış) ve talimat-ı lâzime ita kılınmış (gerekli direktif verilmiş) idi. Aldığım telgrafnamelerde üç günden beri usatla (asilerle) devam eden müsademelerde (çarpışmalarda) müfrezelerin Mezkkapan Boğazı ve Eznis Karyesi'ni işgal ile Hakes'e doğru hücum ettikleri ve altı jandarmanın şehit ve birinin mecruh (yaralı) ve Ermenilerden sekiz maktul (ölü) düştüğü ve işgal olunan üç karyedeki tahassüngâhları (sığınakları) ihrak edildiği (yakıldığı) ve en mühim tahassüngâhları olan Tasu Karyesi'ne taarruz için ihzaratta (hazırlıkta) bulunulduğu bildirilmiştir. Alacağım malûmatı arz ederim.

Bitlis Vilayeti'nden 5 Şubat 330 (18 Şubat 1915) tarihiyle varid olan (gelen) şifre sureti balaya (yukarıya) naklen arz olunur. 6 Şubat 330 (19 Şubat 1915)

7/12/330 (20 Şubat 1915)
Bir sureti karargâha verilmiştir.
449/12/330

On Birinci Kolordu Kumandan Vekili
Hakkı

Belge No : 1902

Arşiv No : 1/131
Dolap No : 149
Göz No : 4
Klasör No : 2287
Dosya No : 12
Fihrist No : 6

Asayiş /965
12 Şubat 330 (25 Şubat 1915)
Müstakil Asayiş Kısmına : Taallukuna mebni (İlişkisinden ötürü) tevdi olunur.
Mühür "Ordu Dairesi/12 Şubat 1330 (25 Şubat 1915) / İkmal Şubesi"
Mühür (Okunamadı)

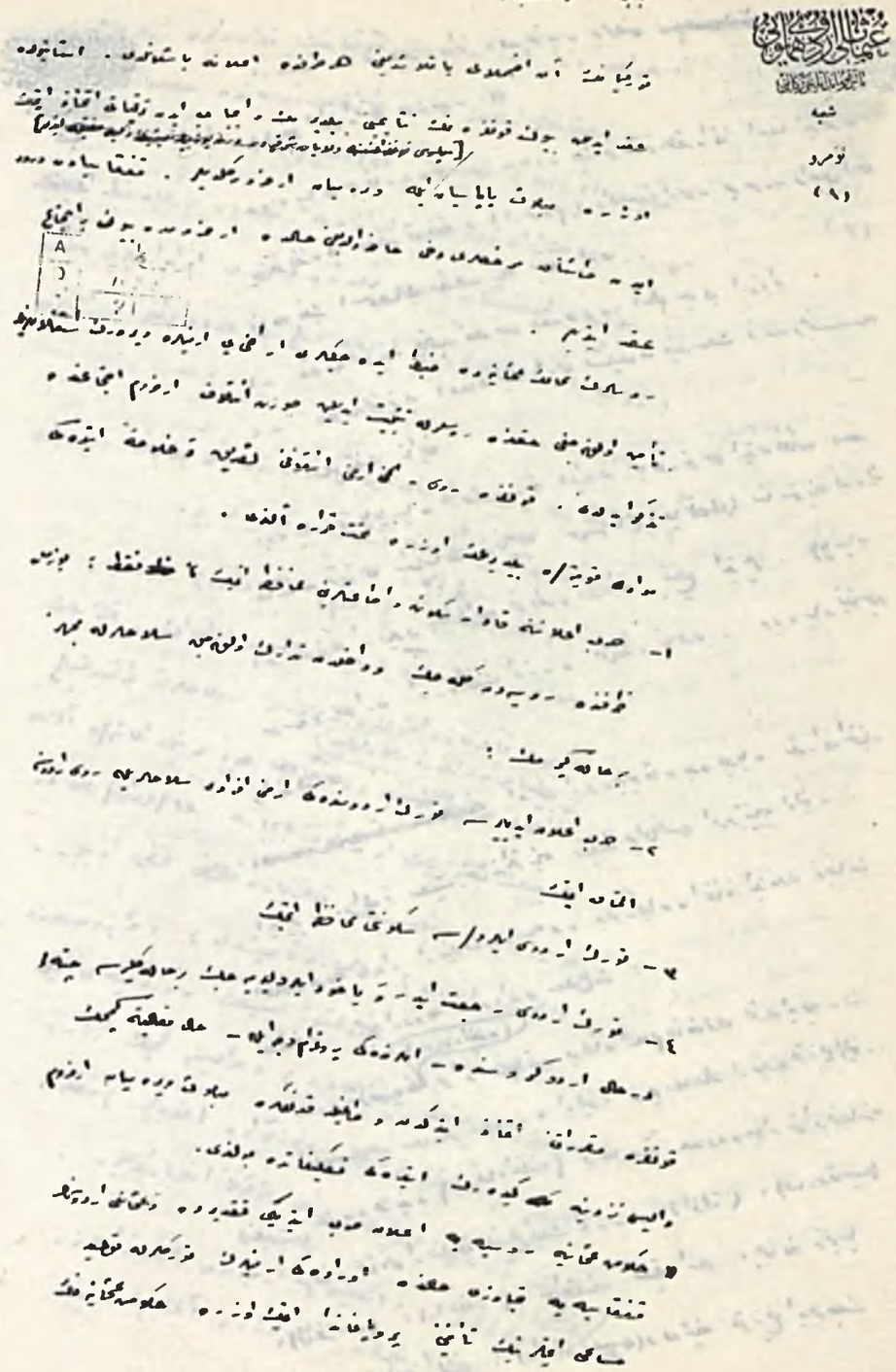

شب نامه

نمره

(٤٢)

حاکم ... (آبادیه) طرفیه ۲۷/۱۰/۱۳۲۲ تاریخلی جوابنامه.

۲ - ... شب نامه نوشته‌لری ایله‌لره تلگراف ضبط ایدیلمه‌سی

مواقعده استانبول تلگراف دائره‌سنه بولنان ایله‌لر ایچون خاصه

(رمزیه) و (اسامی) دن عبارت قطع ایله حدود دخلنده بولنان

آیدیلر.

٤ - تلگرافیه و تلفونیا مکالمه‌لرنده سری بولنان جمله‌لرک حدود جوازی

بولنمیان حرکتلرک آرتیق تشدد وجوده گتیرمه.

آ - شخص (بایله) (ارقام) (اشاره) (رمزی) عنوانلرله ایله‌لره

آیدیلان تلگرافلرک عینی ایله‌لره ارسالی. تلگرافلرک

آرتیق قالمیان عینی ایله‌لره ... دکی عمومی حکومتلر قطع

و/یا ... (دیلمه‌سی) ده تلگرافیه حدیر حرکتلر مکالمه آدامه

ادیلیه نظارتنک ۱۸/دسامبر/۱۳۲۰ ده

... دکی و بنا‌ئیله آذربایجانه

گونه‌لرک و بنا‌ئیله قالمیان قالمیان تلگرافلر.

ب - (اولی) (فارسی) (اصاره قاعیده‌لری) و طابورده بولنان

ذوات ایله ایدیلان بیک بشیوز لیرلک بسواد جنه‌سی تلگراف

اولونه‌رق بونک بیک (بایلیه) و طالبی گیچک اولمه.

(ایلیدیر) منطقه‌سی و سیه‌بوزی ده (هوی‌جو) منطقه‌سی

گیچک اولمه. اولجه‌یه‌لرک موقوفا انتخاب ایدیلیر.

? - (بایلیه) (اداره) و (تلیس) ایله‌لره دکر ذوات

و ایلیدیر طالبی ایله‌لره اولمه اولمه. آلتیچی ارتیک

شب نامه

نمره

(٤٣)

... استانبول تشکیلات والی وعدلیه بولنان مقدماتک اجراسی

و تلفونلرک حفیه قدقلره (ارقام) واقعه اولمه طرزنده اجراسی

غایه‌لرک استحصالی مقصدیه بنی ایده.

١ - حکومتجه غایب حکملرک تقدیرده آیلاق بدیه ایراد

٢ - حکومتجه افشاسنه امر تشکیلات خدمتلرک وعد و تعهدی

محتویات نامه

بیوک یاپیلمه اوزره‌دیرکه ایدیلن بو حرکتلرک ایدیلمه‌لری

استانبول حکومتی سیاسیه‌سنه تابع (جانلاندی) مناسبتیله کیدیلن

اولمه‌دیرکه ایدیلن بو حرکتلرک تلگراف تبلیغ ایدیلمه. بایلیه

موسوی جوابنامه آلدیغمز اوزره. موشه‌ر نامه. بیوک یاپیلمه‌لری

رابطه‌دیر.

... اوچون اولمه‌جه‌لری جهاتک مقدماتنک

ایدیلمه. رای و سعیت قوماندانلیغه تبلیغ بولونمسی اوزره اولمه.

اعلامیه‌لرک قاباه ایدیلن بیوک بیوک تلگرافلرک آتاه ایدیلمه

حکومتجه اولمه اولمه‌لری معلوماتدر:

(اولمه‌لرک) ١ - حدود ... قوماندانلیغه بولنان اسلام عسکرلری تجرید ایدیلمه‌لرک

تلگرافیه سرعتله مخابره اولمه. و بو سرعتله ایدیلمه توزیع اولمه.

٢ - حدود دخلنده (نوفیاد دخلنده) واقعه حدوده جوار قوماندانلیغه

بولنان مخابره ایدیلن تبلیغ ایدیلمه. (اولمه) ، (اصاره قاعیده‌لری)

، (قوماندانلیغه) ، (ایلیدیر) مواقعنه کلیه اسلحه ، مهمات روبا

دیگر ایدیلن اولمه : (اداره) و (تلیس) دکی تلگرافلرک توزیع ایدیلمه

1029
21-4

(٤)

٥ - (قاعی) ، (صاروقاسیه) ، (تاغزه) منطقه اینه تشکیلات مانور.
اداره‌لری - اخ سوکوده‌لرینه (آتوالیث) بایرلری (آشیانه)
تعبیه (آلام) ایدیلر. بو صالیسنک تشکیلاتنه مانور
اولندوقده اجتماعه اوزون اجتماعیه ایله اجتماعیه (یوروش)
(یوروشیاسه) ، (یوروشگاه) ، (یوروشگاه قوشاغی) ، (یوروشگاه
حاشیه موقعی اسمیه) اولدیغنی بیلدیرمه لیدیر.

٦ - توقیف ایدیلن اشخاص حقنده دائما دقت اولنه جقدر. بونلرک خطا
اتمیه جکلری ، اخراج اولنه جقلری ، محکمه ، تبعیده ،
حبسه ، توقیف اولنه جقلری بر جاسوسک بیلمیه جکی
تکلیف تفهیم اولنمالیدر .

٧ - عسکریه کیمسه اسلحه و جبه‌لرینی ، و یه منفعه تعلق ایدن
نرسه‌لری ، سواری ، خیلی و بغلرینی اوغاره اتمامه لیدیر .

٨ - سالمه ایجاب ایدن حوادثه دائر تیلفونجیلرک نوبه‌لرینه اوغلی
نائبه وخود کی سالمک نوبه‌لرینه عائد شخص که سوم و
نائبه وخود استفاده ایله اعتماد ایدیلن خاص نائبه اتمک
اراده‌سنه دائر جمیع معلومات آلمغه اوندن باشلامه
وقوف اولمسی لازم کلیر .

1029
21-3

(٥)

٩ - اشخاص مشتبه حالتده توقیف اولنه جقلرینی بیلدیرمک اوزره
تلفونجیلرک نوبه‌لرینه عائد اولان سالمه ایجاب ایدن
حادثه‌لرک وقوعنی بیلدیرمک اوزره تلفونجیلرک نوبه‌لرینه
عائد اولان سالمه ایجاب ایدن حادثه‌لرک وقوعنی بیلدیرمک
اوزره

ثبت
نمره
(٦)

٤ – (اجتماعی) ، (کوچک) ، (محله) ، (یاسه نوه کیاک)

(کوچی بولده) دوه جنوبنه کی حصه ده نوه لرنک خاتون

بولنمه سنه کوره پدرلرینک/اجدادلرینک قائم اولدقلری کویلر.

تراپسه نوه کیاک حدود جانبنده قوزایه سنه کوره کوچک محله سی

کوچی بولده جنوبنه یاپیلمش یاکه برکچک حدود جانبنه

قره اوغلان جنوبنه اینن/اجدادلرینک قدیمدن بری اقامت ایتدکلری

محله یاپیلری سویلنه (سکنه) جهتنه بیلدیرلمه یاپلدقدن صکره

محله نک اختصاصنک یاکه اولدیغنه دائر ویرلن سندلر

تنظیم اولنمه ایدر.

٥ – کویلرینک/اجدادلرینک قطعه بولنمه اختیارلرینک دفاع

حصه سنده جوارلرنده وقوعبولن هجومارده قطعه لرینک خاتون

یاخود اجدادلرینک کویلرینک قطعه لرینک کوچی بولده

بولنمه سنه کوره تعیین اولنمه سی.

٦ – کویلرینک/اجدادلرینک یاشادقلری محله نک مسکون

حصه سنک اینن/اجدادلرینک قطعه لرینک کوچی بولده

بولنمه سنه کوره تعیین اولنمه سی.

(اصل ساسا) تعریف ایدن اقتباس اولنمش اولوب بونک اوزرینه

اجداد محله یاپیلرینک اوزرینه اوف بیچمه سی کوبرلری ویرلمه

صوکرا میدانه چیقاریلان اوزون بدوسف وسیله سیله اتصال ایتدیرلمه سی

استحکام حصه سنک تعیین اولنمه سی

یولرک تعیین وتنظیم سندلری

یوقاریده کی وجوه مبنی اولمق اوزره قصه وتکه ایدیلمه سی

ZONGULDAK
ATATÜRK HALK KÜTÜPHANESİ
Cumhuriyet

ثبت
نمره
(٧)

یوقاریده قصه ایدلوکله احضاراتنه درجیاتنده واقعه بیان

یوکله اختلافیه نک حاضر اولدیغی اوچین اوچنجی اجتماعه

اساسا درجیات اختلافیه نک اوزرینه زمانیزده قائم محله محلده احضار

ایدیلوب وحقیقت امر، سؤالنامه یه تا اختلافیه نک احضار ایدلدیکی

جهاتدن محله استدلال ایدیلمه سی. اساعیه حدودی کوکله نوزایه نک

وجهاتیله وقوعبولن یاشایش اختلافی براکزه (اصلاحیه)، (اختلافی

اقره حصه) نک ایچنه حدودنده اولدیغنه (سواه) (اختلافی

اولدیغنه) انتخابنه ایلشه توجه اولنمه سی، حدود نوه لرنده

حینیه یشادقلری بقیه دخیلیت ایدیکی تسلیم اختلافیه نک توجه یاشاندقلری

تجهاتنه اوزرینه یاشنه حدود اولدیغنه دائر کوکله نوزایه احضار ایدلدکدن وقتیله

ایدلدکلری ایروتیلیج اولدیغنه سواه وقتیله عتیقه اسلاف دیوانه ویرمش

اولدقلرینه دائر بیلدیرمه سی.

بونک اختلافیه نک اولدیغنه یوقاریده ذکر اولنمش وجهاتدن

استفاده ایدلدکدن صکره اختلافیه نک محله اولدیغنه

قناعت حاصل اولنمه سی.

ONKUB
ATASE Hak
Kütüphanesi

ایران سهام دولت ایران بهبود . شاهد ژاندارمها
کتب بقیه ، مدرج ۱/۵۰ ، ۲۰ مه ۱۹۰۵ دفتر
سه‌شنبه ۱۰ ، ۱۰ ، ۱۰ ،

عثمانلی اردوی همایونی
شعبه
نومرو
(١٢)

[illegible]

عثمانلی اردوی همایونی
شعبه
نومرو
(١٢)

[illegible]

Police Nat 1903

(٥٦)

Police Nat 1903

(٥٧)

عثمانلی اردهلوی
ناشر مدارس ایلیه‌سی
شعبه
نومرو
(۱۷)

[illegible]

1025
21-15

عثمانلی اردهلوی
ناشر مدارس ایلیه‌سی
شعبه
نومرو
(۱۶)

1027
21-15

[illegible]

شبه
قرار
(١٨)

» ..... مسافة صورة تحقيق وضع يوخارده تكوين ايتمه ايجون
سيدنك سنه ايجون استانبول ايچون اوده وضع نافعه دائر ايتمه .
وباشقه بر اوده (اكسه) عمارتك سبب حدوثنه سبب اولمق
حصه اوده وضع نافعه اقرارده اجنبيانه بولونيلور . بوحالده
اوده بحث نافعه قوانين مدنيه يه كوره بر اوده وسيله يابلمه بر حصه تحقيق
سرحد اقرارنامه اوده بر حق اوده وضع نافعه وارتفاقه ايتمه يوقدر .

يقه تحقيقات نده :

١- عقار ميري و محمد سنيك تبيين دعوى اساسيه نامه ايله كورولن اصلى والمدعى
عليهدر . اساسا عقار ميري سنيك سفر برلك يه ايتمه كوكلاى اوراده
سيفيه آغه يانجاغنه كيتمكى و تاريخنده اوچ آى اول خوكلاى بسنده
تحصيه اولدقى تحقيق ايتمه .
محمد اسيه اوچ آى اول آغه يانجاغنه كيتمكده يوقده اوچ آى اول
طرفيندن رهن مجبوراً خانه سنه عوده و اقامه تحت تداويه اولدقى
تحقيق ايتمه .

٢- تبيين دعوى واقعه حق ايله صحيح برابر كيلمدكى اوراده اجرا اولنان تحقيقاته
نظراً تحقيقاتنده اعلاكمدر .

٣- (زفاف) قريه سنده حق ايله كيلمه اقامه طرفنده اجرا اولنان معاينه محليه
محكمه (زفاف) نائبه (تبيين) دعوى واقعه يه قريه مذكوره اهالى
وتبيين دعوى واقعه تراندر طرفنده بولونمق حقيقت مقدار
اولدقى تبين ايتمه .

٤- دعوى اقامه ايتمك اساسى وجهيه مقابل دعوى وارتفاقه تداوى ظلم واقعه ايتمه

1029
21-12

شبه
قرار
(١٩)

قاعده نافعه مسروده عدالتمه حكمه اجليه تدقيقه و مشعر اولدقده
تحقيقه ايتمه :

تحقيقات و مدنيه ثابت اولديغى وجهله مبنى حيثيت و محليه
استانبول محكمه اسلامه سنه سنك وثيقه شرعيه سيله بولونديغى ده
بولنيانه برأيده حكمه ايلمش و دعوى حاضر مدعى عليه وكيلى
محكمه سنه مأمور ايله كلديكى تقدير ايلمش و دعوايه واقعه موجود اولمياه
بدايه و جهله حق ايله دعوى اولنمش و دعوى محتمه جواز ايله
حكم تنفيذ اولنمش صدور حكم تاريخنده قسمه ايله . و اقامه
اولنه تحقيقات نده دعوى واقعه قسمه قيام ايلديكى و مدعى عليه
وجهله بر اوده كوكه حكمى شائعه و تصرفنده بولنديغى حالده بو
اوده آنه خانه سى و ديلمش اولديغى دعوى واقعه
تحقيق ايتمه . بناء عليه دعوانامه فعليا و تصرفنده
بولنمه كرك .

واقعه .

Belge No : 1903

Osmanlı Orduy-u Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numara
Birinci formadan "mabad" (Birinci formanın sonu)

Türkiye'nin an-ı izmihlâli (yok olma anı) yaklaştığı her tarafta ilana başlanıldı. İstanbul'da akdedilen büyük kongrenin netayicini (sonuçlarını) bildirmek ve icap eden tertibatı ittihaz etmek (almak) üzere Mebus Papasyan ile Viremyan Erzurum'a geldiler. Kafkasya'dan vürud eden (gelen) Taşnak murahhasları (delegeleri) dahi hazır olduğu halde Erzurum'da büyük bir içtima akdettiler (toplantı yaptılar).

Rusların Memalik-i Osmaniye'den (Osmanlı ülkelerinden) zapt edecekleri araziyi Ermenilere vererek, istiklallerinin temin olunacağı hakkında Ruslarla tespit edilen suret-i itilaf (uyuşma şekli) Erzurum içtimaında tezekkür edildi (konuşuldu). Kongre Rus-Ermeni itilafını tasdik ve hulasaten atideki mevad (özetle aşağıdaki maddeler), komitelere bildirilmek üzere taht-ı karara (karar altına) alındı.

1 — Harp ilanına kadar sükûnet ve itaatlarını muhafaza etmek (korumak), fakat; bu zaman zarfında Rusya'dan gelecek ve dahilden tedarik olunacak silahlarla mücehhez bir hale girmek;

2 — Harp ilan edilirse Türk Ordusu'ndaki Ermeni efradı (erleri) silahlariyle Rus Ordusu'na iltihak etmek (katılmak);

3 — Türk Ordusu ilerlerse sükûneti muhafaza etmek;

4 — Türk Ordusu ricat eder veyahut ilerleyemeyecek bir hale gelirse çeteler derhal ordu gerisinde-ellerindeki proğram veçhile-hal-i faaliyete geçmek. Kongre mukarreratını (kararlarını) ittihaz ettikten ve dağıldıktan sonra Mebus Viremyan, Erzurum Valisi nezdine (yanına) giderek, atideki teklifatta (aşağıdaki önerilerde) bulundu :

"Hükümet-i Osmaniye Rusya'ya ilan-ı harp ettiği takdirde ve Osmanlı Ordusu'nun Kafkasya'ya tecavüzü halinde, oradaki Ermenilerin Türklerle tevhid-i mesai etmelerinin (birlikte çalışmalarının) teminini propaganda etmek üzere Hükümet-i Osmaniye'nin Ermenistan'ın teşkiline dair vaad-i kavide bulunması (sağlam söz vermesi) ve vaadini bilfiil izhar etmesi (eylemli olarak göstermesi) lazımdır."

Viremyan yukarıdaki dört maddelik kongre mukarreratını imza ettikten ve kongreyi dağıttıktan sonra "Erzurum" valisine olan bu suret-i müracaatı iki gayenin istihsali (elde edilmesi) maksadına mebni idi :

1 — Hükümet-i Osmaniye galip geldiği takdirde amal-i milliyeyi istirdat (ulusal emelleri kurtarmak);

2 — Hükümet-i Osmaniye'yi iğfal ile (yanıltarak) Ermeni teşkilat-ı hafiyesinin (gizli örgütünün) tarassut ve tecessüsten masuniyetinin (gözetleme ve araştırılmadan korunmasının) temini.

Viremyan ve Papasyan Erzurum'daki işlerini bu suretle hallettikten sonra Taşnak komitesi rüesasından (reislerinden) birkaçı ile Muş'a tabi "Çankeli" Manastırı'na giderek etraftaki Ermenileri davet ile kongre mukarreratını tebliğ ettiler. Papasyan, Muş ve civarını idare etmek üzere Muş'ta kaldı. Viremyan rüfekasiyle (arkadaşlarıyla) Van'a gitti.

Üçüncü Ordu'ca yukarıda cereyan eden mukarrerat istihbar ediliyor (duyuluyor). Vali ve maiyyet kumandanlarına müteyakkız (uyanık) bulunulması emir ve tenbih olunuyor.

İlan-ı harbe kadar Ermenilerin Rusya'da ve Türkiye'de ittihaz ettikleri tertibat (aldıkları önlemler) hakkında Üçüncü Ordu'ya vürud eden malumat :

1 — Hudut şarkındaki "Rusya dahilinde" kura ve kasabatta (köyler ve kasabalarda) bulunan İslam haneleri taharri edilerek (aranarak) silahlar müsadere olunuyor (zorla alınıyor) ve bu silahlar Ermenilere tevzi olunuyor (dağıtılıyor).

2 — Hudut garbında "Türkiye dahilinde" ve hasseten (özellikle) hududa civar (yakın) kura ve kasabatta bulunan Osmanlı Ermenilerini teslih etmek (silahlandırmak) üzere "Oltu", "Sarıkamış", "Kağızman", "Iğdır" mevkiine külliyetli esliha (mevkilerine çok miktarda silahlar), cephane ve bomba depo edilmekte olduğu; "Van" ve "Bitlis" vilayetine tevzi edilecek esliha (dağıtılacak silahlar) ile atiyen ahzedilecek tertibatın tekarrürü (gelecekte alınacak önlemlerin kararlaştırılması) için Rus generallerinden Loris Milikof'un oğlunun, yanında Taşnak rüesasından Melkon ve Ohannes olduğu halde "Abaga" tarikiyle (yoluyla) 27 Eylül 330 (10 Ekim 1914)'da Van'a gittikleri haber alınıyor.

3 — Rusya'nın İran konsolosları, İran'daki Ermenilere de Türkiye'den zaptedilecek mevakide (yerlerde) Ermenistan tesisi vaadinde bulunarak, İran Ermenilerini ve hasseten "Rumiye" ve "Selhas"daki Ermenileri teslih ile hudut dahiline sevk ettikleri anlaşılıyor.

4 — Kafkasya ve Türkiye Taşnak komitesi rüesasından bir kısmı, hudut civarında ber-vech-i ati (aşağıdaki) surette Ermeni çete teşkilatını vücuda getiriyor.

a. Kısm-ı azamı (büyük kısmı) "Pasinler", "Erzurum", "Eleşkirt", "Hınıs", Malazgirt Ermenilerinden ve asker firarilerinden olmak üzere altı bin Ermeniyi Kağızman'da içtima ettirerek Rus hükümeti tarafından teslih (silahlandırıp) ve Rus memurini (memurları) ve Ermeni rüesası vasıtasiyle ahali-i müsellehadan (silahlı ahaliden) da tekâlif-i harbiye (savaş yükümlülüğü) suretiyle iaşeleri alınarak üç bin beş yüzünün İran Azerbaycanı'na 18 Teşrinievvel 330 (31 Ekim 1914)'da gönderildiği ve mütebakisinin (geri kalanının) Kağızman'da kaldığı tahakkuk ediyor.

b. "Oltu", "Kars", "Sarıkamış"tan ve Trabzon vilayetinden firar eden Ermenilerden bin beş yüz kişilik bir süvari çetesi teşkil olunarak bunun bini "Bayezid" ve havalisine geçmek üzere "Iğdır" mıntıkasına ve beş yüzü de "Hodicor" mıntıkasına gitmek üzere Oltu'ya gönderildiği mevsukan istihbar ediliyor (gerçek olarak haber alınıyor).

c. Kısm-ı azamı "Bayezid", "Van" ve "Bitlis" Ermenilerinden ve asker firarilerinden ve Iğdır havalisi Ermenilerinden olmak üzere altı bin Ermeninin Iğdır'da tecemmü ederek (toplanarak) çete halinde tefrik ve taksim olunarak (ayrılıp ve bölünerek) teslih edildikleri Rus hudut bölükleri efradından iltica eden Ruslarla ve menabi-i saireden (diğer kaynaklardan) alınan malûmatla sübut buluyor (meydana çıkıyor).

d. Makû'nun "Koni" cihetlerinde bulunan "Biyecek" Kilisesi'nde Ermeni çete teşkilatının icra edilmekte olduğu ve Selhas'ta teşkil olunan çetelerle "Van"a gelecekleri-nin tahakkuk ettiği anlaşılıyor.

5 — "Kars", "Sarıkamış", "Kağızman" mıntıkalarında teşkilata memur olanların meşhur Ermeni sergerdelerinden "Antranik", Bayburdlu "Erşan", Bitlisli "Aram"; Iğdır ve havalisindeki teşkilata memur olanlar da Erciş'te öteden beri eczacılık eden eczacı "Rupen Mığırdıçyan", "Toros Karakaşyan", "Portakalyan" ve Bayezid Taşnak Murahhası "Surpin" olduğu tebeyyün ediyor (anlaşılıyor).

6 — Türk Ordusu'nun ahval ve harekâtından daimi surette Rus Ordusu'nu haberdar etmek üzere Trabzon'da, Erzurum'da, Muş'ta, Bitlis'de, Van'da ve daha gerilerde de Sıvas'ta ve Kayseri'de birer casus bürosunun teşkil kılındığı tahakkuk ediyor.

7 — Hudut'tan geçirilen esliha ve mevadd-ı nariyeden (ateşli maddelerden) fazla kalanlarının Karahisar, Sıvas, Kayseri depolarına idharı (depolandığı) anlaşılıyor.

8 — Sahilden icap eden mevadd-ı hariye ve infilakiyenin Türkiye'ye idhalini temin ve Karadeniz sahilinin Türklere ait kısmındaki Rum ve Ermenilerden istifade ile ihtilal ve kıyamı (ayaklanmayı) temin etmek ve Türk Ordusu'na dair vasi (geniş) malûmat alınmak üzere Batum'da Rus, Ermeni ve Rumdan mürekkep (oluşan) olmak üzere bir icraat komitesinin teşekkül ettiği tebellür ediyor (beliriyor).

Rusya ile ilan-ı muhasamata (harp ilanına) kadar Türkiye dahilindeki Ermenilerin tavır ve hareketine dair Üçüncü Ordu'nun o zamana ait dosyalarında hulasaten (özetle) şu gibi vakayie (olaylara) tesadüf edilmektedir.

1 — Ermenilerden kanunen silah altına gelmeleri iktiza eden (gereken) efrattan Karadeniz sahilinde Hopa-Erzurum-Hınıs-Van hattı şarkındaki kura ve kasabattaki Ermenilerin kısmı-ı azamı davete icabet etmeyerek Rusya'daki teşkilata dahil olmak üzere hududun şarkına geçtikleri görülmektedir.

2 — Dördüncü İhtiyat Süvari Fırkası'nın (Tümeni'nin) tecemmü mıntıkası (toplanma bölgesi) olan Yağan Işığı-Yanan Köprüköy hattına gittiği 20 Eylül 330 (3 Ekim 1914)'da Köprüköyü'nde Manuk oğlu Ovanis'in hanesinde ve Yağan'da Papas'ın bulunduğu hanede külliyetli (çok sayıda) Rus silahı meydana çıkarıyor. Ve aynı zamanda Hasankale'de de birkaç hanede depo edilmiş Rus eslihası bulunarak failleri divan-ı harbe tevdi olunuyor ki kongre mukarreratının birinci faslı tezahür ediyor.

3 — Yumra Nahiyesi'nin İzaksa Karyesi'nden Ekşi oğlu Strak, veled-i Aralik'in kumandası altındaki yirmi beş kişilik çete ile Hodicor mıntıkasında tenha yerlerde tesadüf ettikleri İslamları katlettikten sonra 5 Teşrinievvel 330 (18 Ekim 1914)'da Trabzon'dan Erzurum'a gelmekte olan postaya Gümüşhane civarında taarruz ederek, sürücüyü katl ve postayı gasbla savuştuğu ve takibat neticesinde avenesinden (yardımcılarından) birkaç kişi elde edilerek, divan-ı harbe tevdi edildiği ve bunların yukarıda zikredilen Oltu'ya gelen çete efradından oldukları tebeyyün ediyor (belli oluyor).

4 — "Hehas", "Kötek", "Mecingerd", "Pasin Kara Kilisesi", "Gürcü Bulak" ve daha cenubundaki hudut karakollarımızın karşısında bulunan Rus postaları yerine Ermeni çete devriyelerinin kaim oldukları görülüyor ve Pasin Kara Kilisesi Hudut Taburu'ndan silahı ile firar eden Malatyalı Keğork'un yirmi atlı ile Gürcü Bulak cihetinden yaptığı baskın ve Kötek Hudut Taburu'na Karaurgan cihetinden Ermeni çetelerinin yapmak istediği taarruz ve eczacı Rupen ile Bayezidli Sürpen'in "Moson" civarından beş yüz mevcutları ile yaptıkları baskınlar Rus ve Osmanlı ihtilafatının (anlaşmazlıklarının) bir an evvel hudusunu (meydana gelmesini) temin ve Rus Ordusu'nun piştarını (öncüsünü) teşkil edecekleri anlaşılmış idi.

5 — Kıtaatta bulunan ve hasseten hudut taburlarında ve hududa civar (yakın) bulunan kıtaattaki Ermeni efradından bir kısmının silahlariyle firar ettikleri ve Rusya'ya geçtikleri tahakkuk ediyor.

6 — Köylere tebdil-i hava (hava değişimi) suretiyle giden veyahut münferit suretle (tek olarak) yakalanan Müslüman askerlerinin Ermeni köyleri civarlarında katledildikleri görülüyor. Ve hatta Lazistan ve Havalisi Kumandanlığı'na merbut (bağlı) Mantelli Batar-

yası Mülazım-ı evveli Sabri Efendi'nin "Hosmasa" Karyesi'nde ikamet etmekte olduğu hane sahibi Ermeni Bedros tarafından suret-i feciada (korkunç şekilde) parçalanarak evin bahçesine gömüldüğü ve bir hafta sonra meydana çıkması üzerine Bedros'un derdesti (yakalanması) için giden jandarmalara istimal-i silahla, yakalanacağı anlaşılır anlaşılmaz intihar ettiği tahakkuk ediyor. Bu suretle rüfeka-yı melaneti (suç ortakları) meydana çıkamıyor.

Bu ve buna mümasil (benzeyen) birçok vekayi-i münferide (tek tük olaylar) taaddüt ve tekessür (çoğalıp artıyor) ediyor.

Yukarıdan beri tadad edilegelen (sayılan) ihzarat ve tertibattan (hazırlık ve düzenden) dahilde büyük bir hareket-i ihtilaliyenin (ihtilal hareketinin) hazırlanmakta olduğu Üçüncü Ordu'ca anlaşılmış idi. Esasen tertibat-ı ihtilaliyenin uzun zamandan beri lazım gelen mahallerde ihzar edildiği (hazırlandığı) ve muktezi esliha (gerekli silahlar), mevadd-ı nariye (ateşli maddeler) ve infilakiyenin (patlayıcının) idhar edilmekte (depolanmakta) olduğu cereyan-ı halden istidlâl ediliyordu (kanıtlarla anlaşılıyordu). Aşağıda sırası geldikçe zikredileceği veçhile vilayat-ı şarkiyede (doğu illerinde) başlıca ihtilal merakizi (merkezleri); "Van", "Bitlis", "Erzurum", "Karahisar", ve ikinci derecede olmak üzere "Sıvas", "Kayseri", "Diyarbekir" intihap (seçilmiş) ve buralarda müfettiş-i umumiler, harp kumandanları, çete reisleri tayin ve tesbit edildiği ve seferberlik ilanında bütün Taşnak şuabatına (şubelerine), on üç yaşına kadar olan erkeklerin komiteye aza (üye) kayıt ve teslih edilmeleri emir ve tebliğ olunduğu Sıvas vakayii akabinde (olayları sonrasında) Ermenilerin divan-ı harbdeki ikrarlarından (itiraflarından) anlaşılmış idi.

Merkez-i ihtilal olan mevaki (yerler) tetkik edilecek olursa menzil hututunun (ikmal hatlarının) geçmekte olduğu başlıca nukatın (noktaların) intihap edilmiş olduğu görülür. Esasen Hükümet-i Osmaniye ilan-ı seferberide (seferberlik ilanında) jandarma kuvvetinin büyük bir kısmını seyyar orduya almış, Kürt menatıkı (bölgeleri) ikinci sınıf jandarmalara terk etmiş idi. Vuku bulacak ihtilal, ordudan bir kısım kuvvetin Kürtlere sevkini istilzam edecek (gerektirecek) ve hatta denilebilirki orduyu elim bir vaziyete sokacak idi.

Vaktaki Rusya ile ihtilafat (anlaşmazlıklar) başgösterdi ve Rus Ordusu'ndan bir kısım kuvvetin hududu tecavüz ettiği görüldü. Rus Ordusu'ndan bir Plaston Livasiyle (Tugayı ile) Birinci Kazak Süvari Fırkası'nı ve bunların ilerisinde ve Oltu, Sarıkamış, Kağızman mıntıkalarında teşekkül eden Ermeni çetelerinin yanına makinelitüfek, top terfik ederek (katarak) İd, Kötek, Pasin Kara Kilisesi, Bayezid istikametlerinde sürdü. Bu çeteler geçtikleri İslam köyleri emvalini (mallarını) nehib ve garet (çapul ve yağma), beşikteki çocuğuna varıncaya kadar katl ve imha ederek ilerliyorlardı. İrtikap ettikleri fecaat ve fazahatı (yaptıkları yürekler acısı edepsizlik ve alçaklığı) işiten gerilerdeki köy-

ler kadın ve çocukları hanelerini haliyle terk ederek gerilere firar ediyorlardı. Az zaman zarfında Erzurum, Bitlis, Van birer merkez-i sefalet oldu. Esasen bu köylerdeki İslam ahalinin gençleri silah altına gelmiş; mütebaki (geri kalan) ihtiyar, kadın, çocuk ve aceze (düşkünler) de ya Ermeni zulüm ve vahşetine kurban olmuş veyahut gerilerde sefaletle terk-i hayat (ölmüş) eylemiş idi.

On Birinci Kolordu'dan gönderilen Ermeni mezalimi kaydedilecek. İkinci Şube henüz bulamadı. Üçüncü Ordu'nun müsveddesi Sadık Bey'dedir. Muhacirin Komisyonu' ndan (Göçmenler Komisyonu'ndan) alınacak liste de buraya geçecektir.

İlan-ı harp zamanında Kafkas Cephesi'ndeki Osmanlı Ordusu'nun vaziyeti :

Üçüncü Ordu nizam-ı harbine (kuruluşuna) dahil olan kıtaat; Dokuzuncu, On Birinci ve Bağdat'dan gelecek olan On Üçüncü Kolordular'la Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü İhtiyat Süvari Fırkaları (Tümenleri) ve İkinci Nizamiye Süvari Fırkası ve teşkil olunacak Van ve Erzurum Jandarma Fırkaları'ndan ibaret olacak idi. Kısmen seferberliklerini ikmal eden bu kıtaat tamamen tahaşşüt (toplanma) mıntıkasına gelememişlerdi. Üçüncü Ordu nizam-ı harbine dahil olup yukarıda beyan olunan kıtaat, merbut bir numaralı krokide gösterildiği veçhile kısmen yürüyüşte ve kısmen de Erzurum ve civarında idi.

İlan-ı harbten on gün evvel Ordu, Başkumandanlık Vekâleti'nden aldığı emir üzerine tahaşşüt mıntıkalarına gelmekte olan kıtaata kışı geçirmek üzere ikamet mıntıkaları tahsis etmiş ve vürud eden (gelen) kıtaat da ikamet mıntıkalarına (konuş bölgelerine) hareket etmiş idi. Buna nazaran hükümetin karar-ı siyasisi henüz meşkûk (şüpheli) idi. Bir kış harbine girmek istemediği Üçüncü Ordu'ca anlaşılmış ve hudut civarında bulunup hicret (göç) etmek isteyen İslam köylerini mahallerine ve me'valarına (evlerine) avdete icbar eylemiş idi (geri dönüşe zorlamıştı).

Mesaib-i harbiyeyi (harbin musibetlerini) Türk arazisine nakletmek üzere yukarıda dehşet verici olan Rus hareketi esnasında Üçüncü Ordu zikr ve beyan olunduğu vaziyette idi. Binaenaleyh Ruslar ilk hamlede Hasankale önlerine gelmeye muvaffak oldular. Bu vaziyette Üçüncü Ordu tecemmü-ü sevkülceyşini (stratejik toplanmasını) ikmal edinceye kadar Erzurum Kalesi'nden istifade etmek üzere hudut civarındaki kıtaatını geriye çekiyor ve Erzurum önünde Höyükler Hattı'nda mukavemete karar veriyor. Fakat ileriye sürdüğü İkinci Nizamiye Süvari Fırkası'nın dört gün mukavemeti ve geriden hiçbir Rus kolunun ilerleyememesi ve keşfiyat neticesi Ermeni çetelerinden ve bir Plaston Livasiyle Kazak Süvari Fırkası'ndan ibaret olan Rus kuvvetleri karşısında Üçüncü Ordu aksam-ı külliyesiyle (bütünüyle) ilerlemeye karar veriyor. Ve bu suretle ilerleyen Türk kuvvetleri tesadüf ettiği Rus kuvasını (kuvvetlerini) tepeleyerek "Zivin" mevzi-i müstahzarı (hazırlanmış mevzii) önünde tevakkufa (durmaya) mecbur oluyor.

Bu zamana kadar Türk Ordusu'ndaki Ermeni zabit (subay), doktor ve efradının ve gerideki Ermeni milletinin tavır ve hareketine gelelim :

Erzurum şarkına kadar lerleyen Ermeni çeteleri bilumum Ermeni köylerini ma aile (aileleriyle birlikte) Rusya'ya naklederek eli silah tutanlarını kendilerine iltihak ettirdi. Ve geri çekilirken yukarıda ber tafsil zikr ve beyan olunduğu veçhile (ayrıntılarıyla anlatıldığı üzere) İslam köylerini yakarak, yıkarak, ahalisini katlederek imha ediyorlardı. Türk Ordusu'ndaki Ermeni efradı (erleri) her fırsattan istifade ederek silahlariyle Rus Ordusu'na firar ediyordu. Zabitleri (subayları) ve doktorları da birçok malûmatla Rus Ordusu'na iltihakları görülüyordu. Ve muharebenin en buhranlı zamanlarında cephane, batarya ve ihtiyat mevaziinin (yedek mevzilerinin) işaretle düşmana irae edildiği (gösterildiği) defaatla görülüyordu. Bu cümleden olarak Pazacur mevziinde Gümüşhaneli Ohannes oğlu Kirkor'un işaret ettiği görülmesi üzerine divan-ı harbe tevdiinde (verildiğinde) cürmünü bila tereddüt itiraf ediyordu. Bazı Ermeni efradının da muharebenin en şiddetli zamanlarında Türk efradını firara teşvik ve bu sebepten avcı hatlarının bozuldukları ekseriyetle görülüyor idi. Dahilde bulunan Ermeniler ise yaralı olarak gerilere sevk edilmekte olan münferit efradı katlden çekinmiyorlardı. Ve başkaca olarak Rus Ordusu'ndaki Ermenilerle mütemadiyen muhabere ettikleri ve ordumuzun vaziyet ve kuvvetinden daimi surette Rusları haberdar etmek ve kendilerinin ahzedecekleri (alacakları) vaziyeti takrir ve tayin etmek üzere casuslukta bulunuyorlardı. Bu gibi şifreli muhaberat casuslar üzerinde defaatla elde ediliyordu. Ezcümle hem Türk Ordusu'nun kuvvet ve vaziyetinden haber almak ve hem de Rusların Memalik-i Osmaniye dahilindeki Ermenilere silah ve cephane göndermekte olduklarına delil olmak üzere elde edilen vesaikin (belgelerin) birkaçını burada zikretmek faideden hali (boş, uzak) değildir :

Van'a gelmekte iken yakalanan ". . . " namındaki şahsın ceketi astarı içine dikilmiş bir bez parçasının üzerine Ermenice Van Taşnak Komitesi'ne yazılmış bir mektubun aynen tercümesi :

Sevgililerimiz "Bu tabir alelumum komiteciler arasında bir hitaptır"

Mektubunuz zamanında alındı. Bizce ve sizce malum olan mal, arzu ettiğiniz tarikle (yolla) size doğru yola çıkarıldı "Silah, cephane, bomba murat ediyor." Şimdi tehlikesiz surette size mal göndermek güçtür. Yollar tutulmuş olduğu halde esasen hudutlarda müsademat (çarpışmalar) başlamıştır. Görünüşe nazaran bize doğru gelen harekâtta buna iştirak etmiş olacaktır. Şekyager "dayı", "Firar edip Bursa'da bulunan rüesanın nam-ı müstearıdır" (takma adıdır) tamamiyle o fikri beslemiyor. Çünkü siz takdir etmiş veyahut işitmişsinizdir. O etrafımıza büyük mikyasta gayrı müteharrik (hareket edemeyen) şeyler yerleştirmiştir. Hem bizim için, hem kendisi için, aynı suretle zi-hayat (canlı) kuvvetler ve müteharrik (hareket eden) şeylerin vürudu (gelmesi) da devam ediyor.

Biz burada eşya arasında boğuluyoruz. Siz de orada ihtiyaç içerisindesiniz. Bu zaten tahammül olunamayacak vaziyettir. . . Derviş'in ölümü hepimize tesir etti. Eğer bizimki size serian (hızla) yetişmez ise saimizi (habercimizi) çabuk yola çıkarınız. Harekette olan kuvvetleri, ordunun "asker" cins ve numaraları hakkında yazınız. "Türk Ordusu' ndan malumat talep ediyor."

Arkadaşça selamlarla
Minaryan

Bize yazı yazmak için mürekkep gönderiniz. . . Zaten göndermiştiniz. M. "Komiteler aralarında bunun bir şifre olduğu muhakkaktır. Çünkü Rusya'da mürekkebe ihtiyaç yoktur."

Diğer vesika :

Mektupla haber aldık ki arkadaş Mihak "Sinom"un "10" askerleriyle gelmiş ve bizim köye gelmek istiyormuş. Hem asker toplamak ve hem de bizi taharri etmek maksadiyle takip ediyormuş. Biz boş yere elimizle evlerimize ateş vermeye muktedir değiliz. Ve çocuklrımızın emri altına girmek istemeyiz. Bize yardım için mademki sizin de mustahzar (hazır) kuvvetiniz yoktur, o halde biz cephanemizi köyde saklamalıyız, yahut siz de geliniz dağa çıkalım. Eğer etrafımızda çalışmak için yörük ve Rum varsa Revine de haber ver. Muavenete (yardıma) gelsin. Eğer olmazsa aksi takdirde bizim hükümete karşı duracak kuvvetimiz yok. Divanelik etmeyelim. Mart 1915

İmza : Heyet-i merkeziye

Bu vesaikten (belgeden) dahildeki Ermenilerin humma alud (ateşli surette) bir faaliyetle çalışmakta oldukları tahakkuk etmekte idi. Sarıkamış Muharebesi'ne kadar bu suretle Ruslara hizmette ve kendilerini teçhizde ve gerilerde her türlü müşkilatı ikaa (yapmaya) çalışıyorlardı. Türk Ordusu'nun kuvvetli olduğunu ve her tarafta Rusların hudut şarkına atıldıklarını da görüyorlardı. "Buraya Gevaş ihtilali forması girecektir."

Binaenaleyh umumi bir kıyama (ayaklanmaya) cesaret edimiyorlardı. Sarıkamış Muharebesi'nde mağlup olarak, iki numaralı krokide gösterildiği mevzie çekilen Türk Ordusu yüz otuz binden yirmi bin raddesine inmiş idi. Ordu'da başgösteren tifüs, bakiyetüssüyufu (arta kalanları) büsbütün imha ediyordu. Maa-haza (böyle iken) Ruslar da aynı akibete uğramıştı. Rus mukabil taarruzu durmuş, her iki taraf orduların ikmaliyle uğraşıyordu.

İşte bu sıralarda her tarafta Ermeni harekât-ı ihtilaliyesinin başlamak üzere olduğu haberleri alınıyordu. Bundan maada komitecilerin maiyyetleriyle hududu geçerek, Van'a ve Bitlis'e dağıldıkları ve İslam köyleri arasında münferit bulunan Ermeni köyleri ahalisinin, toplu bulunan Ermeni köylerine hafiyyen (gizlice) taşındıkları ve bu tahliye edilen (boşaltılan) köylerde ancak ihtiyar ve malûllerin (sakatların) beray-i muhafaza (gizlenmek için) bırakıldıkları malûmatı alınıyordu.

Nihayet ilk harekât-ı ihtilaliye "Bitlis" Vilayeti'nde başgösterdi. "Bitlis" Vilayeti' nde komitelerin en muntazam ve kuvvetli teşkilatı "Muş"ta ve Van'a hem hudut olan "Hizan" Kazası'nın "Karkar" havalisinde idi. Gerek "Muş"ta ve gerekse "Hizan"da, on beş gün zarfında müteaddit mahallerde kıyam, asker ve jandarmaların itlafına (öldürülmesine) başlanıldı.

Şöyleki :

27 Kânunusani 330 (9 Şubat 1915)'da Hizan Kazası'nın Karkar Nahiyesi'ne tabi "Ahkis" cihetindeki "Sekûr" Karyesi'ne (köyüne) gönderilen iki jandarmaya artık tekâlif-i hükümete (hükümetin isteklerine) itaat etmeyeceklerini ve bir daha gelmemelerini söyleyerek jandarmaları kovarlar. Bunun üzerine sekiz jandarmadan ibaret gönderilen müfreze köye duhuliyle (girmesiyle) dahilde tahassün eden (tahkim edilmiş yerlere çekilen) komitenin şedit ateşi karşısında altısının şehit ve diğer ikisinin firara muvaffak olduğu haberi alınıyor. Ve ayrıca Korsor Karyesi'ne gönderilen iki jandarmadan da malûmat alınamıyor. "Korsor", "Sekûr" ve "Arşin" Karyeleri'nde de külliyetli Ermeni çetelerinin toplanarak civar İslam köylerine taarruza başladıkları ve pek ziyade fecayi ve mezalim ika etmekte oldukları (yaptıkları) haberi geliyor. "Karkar" havalisindeki bir kısım çete kuvvetinin de merkez-i kaza olan "Hizan"a hücum ederek orayı zabta çalışıyor.

İhtilal bu havalide kesb-i tevessü ederek (genişleyerek) Hizan'ı zabta gelen Ermeni çeteleri merkez-i kazada bulunan jandarma ve ahali-i müsellehanın (silahlı ahalinin) mukavemeti karşısında tevakkufa (durmaya) mecbur oluyor.

Bitlis'ten Jandarma Alayı Kumandanı kumandasında kuvvetli bir müfreze tahrik edildiği (yola çıkarıldığı) gibi Van Vilayeti de haberdar edilerek, Gevaş'tan ve ayrıca Van'dan da bir müfreze sevk olundu. Gevaş'tan Hizan istikametine gelen müfreze Gevaş yolunun çeteler tarafından tutulmuş olması hasebiyle icra edilen müsademede (yapılan çatışmada) jandarmalardan altısının şehit ve birinin mecruh (yaralı) olduğu anlaşılıyor. Müfreze takviye alarak ilerliyor. Van'dan ve Bitlis'ten sevk edilen müfrezeler de "Kapan yolu", "Arnis" Karyeleri'ni işgal, Hizan'ı muhasaradan (kuşatmadan) kurtarıyor. Ve müfrezeler taarruzunu Ahkis'e tevcih ediyor. İki gün müsademeden sonra "Ahkis" ve "Bigeri" Karyeleri işgal olunuyorsa da usat (asiler) firara muvaffak oluyor.

4 Şubat 30 (17 Şubat 1915)'da müfrezeler "Tasu" Karyesi'nde tecemmü (toplanıp) ve tehditkâr bir vaziyet alan usata tevcih ediyor (yöneliyor). Bir gün şedit bir mukavemetten sonra mezkûr (adı geçen) karye de zaptediliyor. Badehu (ondan sonra) "Korsu", "Sigor" Karyeleri iki günlük muharebeden sonra işgal olunuyor. Buralarda pek çok Rus şapkası, Rus teçhizatı bulunuyor. Ve buralar müstahkem bir sahra mevzii haline sokulmuş olduğu görülüyor. Vaka iptidasında (başlangıcında) "Sigor" Karyesi'nde şehit edilen jandarmaların gözleri oyulmuş, ciğerleri çıkarılmış, kafaları ezilmiş olduğu halde taşlar arasında bulunuyor. "Viris" Karyesi'nin esna-yi işgalinde Vanlı Komite Reisi İşhan'ın damgalı kısrağı elde ediliyor. Maktulin meyanında (öldürülenler arasında) Van'ın Hurunis Karyesi'nden Keşiş'in oğlu olup Van havalisinde pek çok şöhret alan Komite Reisi Vahan ile Sekûr Karyeli Kalon'un cesetleri görülüyor. Vahan'ın maktulin arasında bulunuşu, merkumun (adı geçenin) Van'dan suret-i mahsusada (özel olarak) gönderildiği anlaşılmış idi. İhtilalin buralarda şu suretle başlaması akebinde Muş ova köylerinde de ateş-i isyan (ayaklanma ateşi) zuhura geldi. 28 Kânunusani 30 (10 Şubat 1915)'da yani Hizan vakasından bir gün sonra Muş merkez kazasına merbut Serunek Karyesi civarından geçmekte olan müfreze ani ateşe maruz kalarak yoluna devam edemedi ve müsademeye tutuştu. Müfrezeden hayvan ve insan telef oldu. Muş'tan üç zabit kumandasında gönderilen müfrezeler müsademeye yetişerek komiteyi abluka etti. Netice-i müsademede komite efradından dokuzunu meyyiten (ölü olarak) elde etti. Diğerleri abluka hattını yararak firara muvaffak oldu. Aynı günde "Akaan" Nahiyesi'nin "Kümes" Karyesi'nde bulunan nahiye müdürü ile jandarma müfrezesinin bulunduğu hane komite tarafından abluka edilerek sekiz saat müsademe edildi. Ve müdürün maiyyetinde bulunan dokuz jandarmayı bir suret-i feciada (korkunç bir şekilde) şehit ve hane, komite tarafından ateşlendi. Müdür ve maiyyetindeki bir nefer yangın alevleri içinde gece karanlığında firara muvaffak oldu. Hadise faillerinin derdest ve tedibi (yakalanma ve cezalandırılması) için Muş Depo Alayı'ndan gönderilen müfrezeler, komitelerle iki gün yaptığı müsademe de komite efradının firarı ile neticelenerek, bir muvaffakiyet elde edemedi. "Kümes" Vakası günü "Muş" Taşnak Komitesi Murahhası "Rupen" ile Muş Taşnak Komitesi Rüesasından Esro'nun bulunması ve bilahare sevk edilen müfrezelerle komitelerin müsademesi esnasında komite efradının bu iki şahıs tarafından sevk ve idare olunması hususunun tahakkuk etmesi ihtilalin mahiyet-i hakikiyesi (hakiki içyüzü) hakkında bir fikir vermiş idi. Zaten Rupen ile Esro'nun bu vakadan sonra Muş'a gelmeyerek, çeteleriyle etrafa saldırmaya ve hükümeti tehdit etmeye başladılar. Kümes ve Seronik vakaları faillerinin Muş'a tabi "Arak" Manastırı'na tahassun ettikleri (gizlendikleri) hükümetçe haber alınarak, 12 Şubat 330 (25 Şubat 1915)'da Mülazım (Teğmen) Ahmet Efendi kumandasında bir müfreze sevk edildi. Müfrezenin manastıra takarrübü (yaklaşması) sırasında müfreze yandan ve ileriden ani ve şedit bir ateş içerisinde kaldı. Müfreze Kumandanı Ahmet Efendi ile müfrezeden dört neferin şehit ve mütebaki (kalan) müfreze efradının akşama kadar müsademeye devamla gece karanlığında çekilmesiyle neticelendi. Bu müf-

rezeyi takviye etmek üzere 14 Şubat 330 (27 Şubat 1915)'da Muş Depo Alayı'ndan ikinci kuvvetli bir müfreze gönderildiyse de komite efradının firar etmiş ve manastırın tahliye edilmiş (boşaltılmış) olduğunu gördü. Fakat komiteye ilticagâh (sığınacak yer) olan bu manastırı daimi işgal altında bulundurdu.

Yine 13 Şubat 330 (26 Şubat 1915)'da Muş'tan "Sason" a giden dört jandarma neferi "Keliközan" civarında ve dere kenarında yemek yemekte iken "Keliközan" ahalisinin taarruzuna düçar olarak, baltalarla parçalanmış ve cesetleri bir saat mesafeye nakledilerek gömülmüş idi. Bu jandarmaların birdenbire ortadan kaybolmaları, komite tarafından imha edildiği anlaşılmış idi. Tahkikatın o nokta-i nazardan (bakış açısından) devamı cihetine gidilerek, "Keliközan" civarında ve dere kenarında fecaatin (acıklı halin) icra edildiği mahalde bazı emareler (ipuçları) görülmüş, bu suretle hükümet takibatını Keliközan'a nakleylemiş idi. Netice-i tahkikatta (araştırma sonunda) failleri (yapanlar) meydana çıkarılarak, derdest (yakalanmış) ve divan-ı harbe tevdi edildi (askeri mahkemeye verildi). Failler vakayı bütün fecaatiyle divan-ı harp huzurunda itiraftan çekinmediler. Artık bu gibi hadisat (olaylar) yekdiğerini takip ve vely ediyordu (izliyordu). Hükümet ise tahaddüs eden (ortaya çıkan) isyanın, anında ve mahallinde kemal-i şiddetle bastırması komitecileri şaşırtmış ve Bitlis Vilayeti'nin her tarafında Ermenileri nisbeten sükûnete rücû ettirmiş (döndürmüş), nüfuz-u hükümetin, komite nüfuzundan daha müessir (etkin) olduğunu Bitlis Ermenilerine tanıttırmış idi. Hükümete istimal-i silah etmeyen (silah kullanmayan) Ermenilerin mal ve canlarının zarardan siyaneti (korunması) daha ziyade tesirini göstermiş, gerek Muş'ta ve gerekse Bitlis'te Taşnak olmayan Ermeni muteberanı (önde gelenleri) hadisatı alenen tel'in eylemişler (olayları açıkca lanetlemişler) idi.

Mebus Papasyan Muş'ta bulunuyor ve bu harekâtı merkezden idare ediyor idi. Hadisatın kendi nokta-i nazarına (bakış açısına) göre halledilememesi üzerine derhal hükümete gelerek, "Hizan", "Kümes", "Seronek", "Manastır" vakayiini ihdas edenlerin (olaylarını yapanların), birtakım asker firarisi cahil kimselerden olduğu; Kümes, Seronek hadisatı asker kaçaklarının hiyanetinden, Manastır Vakası ise firaren Manastır'a saklanmış olan asker firarilerinin üzerine müfrezenin ani gitmesi, firarilerin havfını bais (korkmalarına neden) olmuş ve bu suretle müfrezeye silah istimal etmiş olduklarını ve Taşnak komitesinin tekevvün eden (meydana gelen) bu gibi hadisattan katiyen medhali (karışması) olmadığını iddia etmekte ve komitenin icab ederse hükümete muavenet (yardım) edeceğini teklif etmekte idi. Bu suretle bazı Ermeni firarilerinin hiyanetlerini bahane ederek, komitenin medhaldar (ilgisi) olmadığını Muş Hükümeti'ne keyfiyeti arz eden Mebus Papasyan Efendi, hükümetin ani ve şedit olan icraatı karşısında bütün tertibat-ı ihtilalkâranesinin (ihtilalci düzenlerinin) meydana çıkacağından korkuyordu. Derhal İstanbul'da Ermeni Patriği'ne hadisatı başka tarzda anlatmak üzere mektuplar gönderdi. Ve Ermeni Patriği şu suretle hükümete müracaat etti :

"Yaşar Çeto ve Mehmet Emin gibi adamların ahiren (sonradan) Bitlis Vilayeti asayiş ve inzibatının muhafazasına (korunmasına) memur edilmeleri hasebiyle Ermenilerin felaketlere maruz kaldıkları ve "Karkar" Nahiyesi'ne muzaf (bağlı) "Halsi" ve "Hınz ve Ruhte" Karyeleri kâhyalarının jandarmalar tarafından katledildiğinden teheyyüç eden (heyecanlanan) ahalinin de bilmukabele dört jandarmayı öldürdükleri; "Zigo" Karyesi' nde jandarmaların küçük bir çocuğu alenen (açıkça) öldürmeleri ve merkeze getirilmekte olan sekiz asker firarisinden dördünün, yolda muhafızları tarafından katledilmeleri üzerine bilmukabele iki jandarma neferinin öldürüldüğü ve jandarmaların zulüm ve taaddiyatlarına (saldırmalarına) karşı ahalinin mukaddesatını (kutsal şeylerini) muhafaza etmeyip de ahali bizzat müdafaada muztar (çaresiz) kalırsa buna isyan şekli verilerek, ihrak-ı beyuta (evlerini yakmaya), yağmaya ve katl-i nüfusa (insanları öldürmeye) kalkışması muvafık-ı adelet (adalete uygunluk) olmayacağı. . ." Mesailin (sorunların) suret-i tahkiki (incelenmesi) ve vakayi bu tarzda tekevvün etmiş ise (oluşmuşsa) müsebbiplerinin şediden tecziyesi (neden olanların şiddetle cezalandırılması) İstanbul Üçüncü Ordu Kumandanlığı'ndan talep ediyor ve başka olarak "Meksi" hadisesinin hudusuna (olmasına) müdürün sebep olduğu hakkında Ordu Kumandanlığı'na Elaziz'den ihbaratta bulunuyor. Bunun üzerine Ordu, 33 ncü Fırka Kumandan Vekili Miralay (Albay) Veysi Bey riyasetinde (başkanlığında) bir heyet-i tahkikiyenin (soruşturma kurulunun) sürat-i izamını (acele gönderilmesini) Elaziz'de On Birinci Kolordu Kumandanlığı Vekâleti'ne emrediyor.

Netice-i tahkikatta (Soruşturma sonunda) :

1 — Yaşar Çeto ve Mehmet Emin'in Bitlis Vilayeti asayişine memur edildiklerinin aslı olmadığım anladı. Esasen Yaşar Çeto'nun seferberlik bidayetinde gönüllü olarak maiyyetile Azerbaycan'a gittiği ve tarihten üç ay evvel Hoy Muharebesi'nde şehit olduğu tahakkuk etti.

Mehmet Emin ise üç ay evvel Azerbaycan'a giderken yolda Ermenilerin pususuna tutularak mecruhen (yaralı olarak) hanesine avdet ve elan taht-ı tedavide (tedavi altında) olduğu taayyün etti (ortaya çıktı).

2 — Bitlis Vilayeti dahilinde katledilmiş hiçbir Ermeni kâhyasının mevcut olmadığı heyet-i tahkikiyenin netice-i tahkikatından anlaşıldı.

3 — "Zigo" Karyesi'nde katledildiği Patrik Efendi tarafından iddia olunan çocuğa gelince : "Zigo" namında "Bitlis" Vilayeti dahilinde bir karyenin mevcut olmadığı ve Bitlis Vilayeti dahilinde jandarmalar tarafından bir çocuğun katli mugayir-i hakikat (gerçeğe aykırı) olduğu tebeyyün etti.

4 — Patrik Efendi'nin iddiası veçhile mukabil-i bilmisil (karşılık olarak) veyahut jandarmaların zulüm ve taaddiyatına (saldırmalarına) karşı müdafaa-i meşrua-i an'el-nefs (haklı olarak kendilerini savunma) halinde olmayıp mütearrız ve mütesaddi (saldıran ve bir işe girişen) oldukları tahakkuk etti.

Tahkikat ve tetkikat-ı vakıadan müsteban olduğu (araştırma ve incelemelerden açık olarak anlaşıldığı) veçhile Yaşar Çeto ve Mehmet Emin'e isnat edilen (yüklenen) muhafaza-i asayiş meselesinin vaktiyle şehit edilip bugün ortada bulunmayan bir adama atfedilmesi (bağlanması) ve vilayetin hangi mevkiinin asayiş ve inzibatının muhafazasına memur edildiklerinin tasrih (açıkça) edilmemesi ve vilayet dahilinde mevcut olmayan bir köyde bir çocuğun katledildiğinin iddia edilmesi, iddianın derece-i sıhhatine (doğruluk derecesine) büyük bir delildir. Bu suretle Bitlis Vilayeti'ni saran ateş-i isyan nisbeten teskin edildi. Zaten bunu takip eden Van ve Karahisar kıyam-ı umumilerinden (genel ayaklanmalarından) de anlaşılacağı veçhile buradaki hareket, hükümeti şaşırtmak ve kuvvetlerin dağılmasına sebep olarak, ani darbenin Van'dan vurulmasını düşündükleri tahakkuk etti. Binaen bu hadisatı takiben düşünüldüğü veçhile Van kıyam-ı umumisi (genel ayaklanması) başgösterdi.

Van — Şükrü

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 113
Göz No : 4
Klasör No : 528
Dosya No : 2061
Fihrist No : 21, 21—18

Belge No: 1904

تورك ٢٩٤٩ صحيفه ١

٢٤٦

اونجی قول اردو قومانلری وکیلی [illegible] توبکده مورود ١٢ [illegible] تاریخلی شیفره محلولیدر.

4-367

1-77

١ — بافره ده فراریلرك دردستنه مأمور ثابت [illegible] ناصنه بولنان ایکی سلاح مستحفظ نفری مارتك ایکنجی کونی قصبه یه کلمکده لر ایکن نفی [illegible] نام ایکی روم قریه سی آره سنده [illegible] نام محلده یوروده بولنان فراریلر طرفندن قورشونله اتلاف و احراق ایدیلدیلر. جنازه لری دره یه آتلمش اولدیغی نتیجه تحریاتنده میدانه چیقمش فاعللردن قبضه آدرام الده ایدیلدیلر دیکرلری ایچون کمال کرمیتله تعقیبات اجرا ایدلمکده اولدیغی محلنده بیلدیریلیور. بوکبی خصوصات ایچون کوندریله جك مفرزه لرك قوتلی بولندیرلمسی و بو مثللو احوالك تکرریه میدانه ویرلمامسی حقنده تدابیر اتخاذی جدا تبلیغ ایدیلمشدر.

٢ — طوقادده بر ارمنی خانه سنده بر قاچ سلاح بر مقدار مختلف الجنس ماوزر مشکی دردستلرینه و سیواسه قریب «قنغال» قضاسنده «اولاش» ناحیه سنده کی ارمنیلرده دخی بر مقدار اسلحه اولدیغی فرار مسئله سندن [illegible] موقوف بولنان بر ارمنی طرفندن خبر ویرلمکله ولایت جلیله یه عرض کیفیت ایدیلمشدر.

٣ — صوشهرینك «پوروك» قریه سی ارمنیلری ١٢ [illegible] تاریخنده اوزرینه کوکلی و غیر مسلح افراده تجاوز ایتمشلردی ولایتده کوندریلن قوه تعقیبیه ده آنشه باشلامه لری اوزرینه بر مدت آتشه تعاطیسندن صوکره کویه کیرلمش اثنای مصادمه ده غیر مسلح

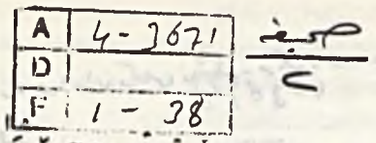

Numara Tel : 3949
Aded : 343

Onuncu Kolordu Kumandan Vekili Kaymakam (Yarbay) Pertev Bey'den mevrud (gelen) 14 Mart 331 (27 Mart 1915) tarihli şifre mahlûlüdür (çözümüdür)

1 – Bafra'da firarilerin derdestine (ele geçirilmesine) memur sabit jandarma refakatinde (eşliğinde) bulunan iki müsellah (silahlı) müstahfız neferi Mart'ın 2 nci günü kasabaya gelmekteler iken "Naki" ve "Kayavila" nam (adında) iki Rum karyesi (köyü) arasında "Ortakonak" nam mahalde pusuda bulunan firariler tarafından kurşunla itlâf (öldürülmüş) ve ihrak edilerek (yakılarak) cenazeleri dereye atılmış olduğu netice-i taharriyatta (araştırma sonunda) meydana çıkmış, faillerden Kısa Avram elde edilerek, diğerleri için kemâl-i germiyyetle (hararetle) takibat icra edilmekte olduğu mahallinden bildiriliyor. Bu gibi hususat (konular) için gönderilecek müfrezelerin kuvvetli bulundurulması ve bu misillu (gibi) ahvalin tekerrürüne (yinelenmesine) meydan verilmemesi hakkında tedabir ittihazı (önlemler alınması) cevaben tebliğ edilmiştir.

2 – Tokat'ta bir Ermeni hanesinde birkaç silah, bir miktar muhtelif'ül-cins (çeşitli cinste) mavzer fişeği derdest olunmuş (ele geçirilmiş) ve Sıvas'a karip (yakın) "Kangal" İlçesi'nin "Ulaş" Nahiyesi'ndeki Ermenilerde dahi bir miktar esliha (silahlar) olduğu, firar meselesinden dolayı mevkuf (tutuklu) bulunan bir Ermeni tarafından haber verilmekle Vilayet-i Celile'ye (Vilayet Yüce Katına) arz-ı keyfiyet edilmiştir (durum hakkında bilgi verilmiştir).

3 – Suşehri'nin "Pörek" Karyesi Ermenileri 12 Şubat 330 (25 Şubat 1915) tarihinde oradan geçen gönüllü ve gayrı müsellah (silahsız) efrada tecavüz etmişlerdi. Vilayetten gönderilen kuvve-i takibiyeye de (izleyici kuvvete de) ateşe başlamaları üzerine bir müddet ateş teatisinden (karşılıklı ateşten) sonra köye girilmiş, esna-yı müsademede (çarpışma sırasında) gayrı müsellah efratdan bir ve kuvve-i takibiyeden bir jandarma mecruh (yaralı) düşmüş, Ermenilerden iki şahıs telef olmuştur (ölmüştür).

Mezkûr eşirra yedinde (Adı geçen haydutlar yanında) ve karyede dört mavzer, yetmiş beş gra, elli yedi taklit martin, iki Rus sürmelisi ve bir vinçister tüfeği ve 95 asker firarisi ve yirmi beş nefer-i maznun (sanık nefer) elde edildiği ve kuvve-i takibiye meyanında (arasında) bulunan Seyyar Jandarma Müfrezesi Kumandanlığı'ndan bu kere gelen raporda bildirilmiştir. Ermenilerin besledikleri amâl-i müfsitkârane (fesat çıkarma emelleri) hakkında bazı malûmat-ı mühimmeyi (önemli bilgileri) muhtevi olan (içeren) mezkûr raporun bir sureti, posta ile takdim kılınacaktır.

4 – Talimgâhdaki efradın (eğitim merkezindeki erlerin) orduya iltihakından (katılmasından) sonra bu mıntıkada herhalde bir miktar kuvvet bulundurulması hakkındaki lüzum ve ehemmiyet günbegün tezayüt etmekte (artmakta) olduğunu şimdiden nazar-ı dikkat-i kumandanilerine arz ile tedabir-i mukteziye (gerekli önlemlerin) ittihazına müsaade buyrulması.

Şube : 1 /16 (29) Minh (da)
Kısım : 2
Parafe (Okunamadı)

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 163
Göz No : 2
Klasör No : 2818
Dosya No : 59
Fihrist No : 1–37, 1–38

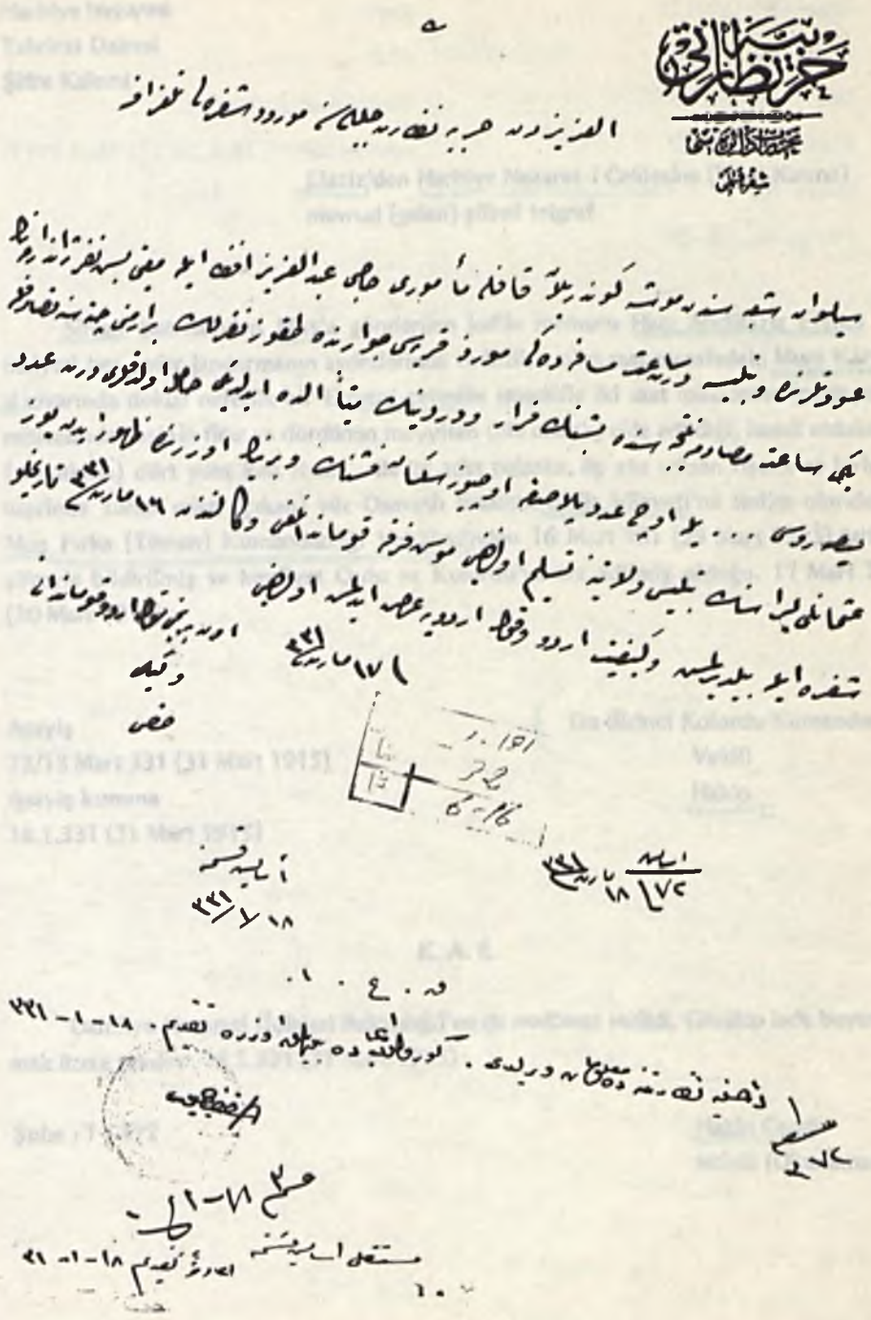

Belge No : 1905

Harbiye Nezareti
Tahrirat Dairesi
Şifre Kalemi

Elaziz'den Harbiye Nezaret-i Celilesine (Yüce Katına) mevrud (gelen) şifreli telgraf

Silvan Şubesi'nden Muş'a gönderilen kafile memuru Hacı Abdülaziz Efendi ile maiyeti beş nefer jandarmanın avdetlerinde ve Bitlis'e dört saat mesafedeki Murz Karyesi civarında dokuz neferlik bir Ermeni çetesine tesadüfle iki saat müsademe (çarpışma) neticesinde beşinin firar ve dördünün meyyiten (ölü olarak) elde edildiği, hamil oldukları (taşıdıkları) dört adet kısa Rus. . . ile üç adet palaska, üç yüz seksen fişenk ve birinin üzerinde zuhur eden (çıkan) yüz Osmanlı lirasının Bitlis Vilayeti'ne teslim olunduğu Muş Fırka (Tümen) Kumandanlığı Vekâleti'nden 16 Mart 331 (29 Mart 1915) tarihli şifreyle bildirilmiş ve keyfiyet Ordu ve Kolordu'ya arz edilmiş olduğu. 17 Mart 331 (30 Mart 1915)

Asayiş
72/18 Mart 331 (31 Mart 1915)
Asayiş kısmına
18.1.331 (31 Mart 1915)

On Birinci Kolordu Kumandanı
Vekili
Hakkı

K. A. E.

Dahiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı)'ne de malûmat verildi. Görülüp iade buyurulmak üzere takdim. 18.1.331 (31 Mart 1915)

Şube : 1 / 372

Hakkı Cemil
Mühür (Okunamadı)

Belge No : 1905

Arşiv No : 1/131
Dolap No : 149
Göz No : 4
Klasör No : 2287
Dosya No : 12
Fihrist No : 6–16

Kısım : 3
31.3
Müstakil asayiş kısmına
iadeten takdim 18.1.331 (31 Mart 1915)
İsmet

A | 4-367
D |
F | 1-59

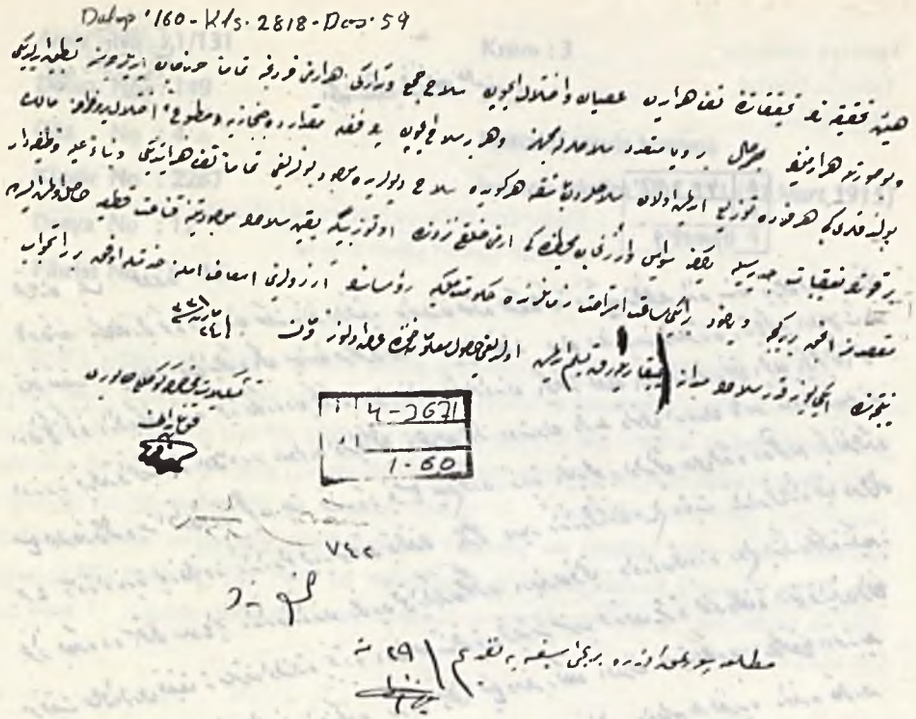

Mühür (Okunamadı)
Numara : 35

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı
Canib-i Âlisine (Yüce Katına)

Kumandan Paşa Hazretleri

Kânunusani (Ocak)'nin yirmi dokuzuncu günü Dersaadet'ten (İstanbul'dan) hareket ve trenle Ulukışla'ya muvasalattan (varıştan) sonra, her gün muntazaman ve Teşkilât-ı Mahsusa Dairesi'nden verilen menzil (ordunun cephe gerisi ulaşım işleri) proğramını tamamiyle takip ederek, yola devam edilmekte iken Sıvas'ın Suşehri Kazası'nın üç yüz haneli Pürek Ermeni Karyesi'ne muvasalatımızdan birkaç gün evvel, yani Şubat'ın on ikinci günü, dar-ül harbe (harp alanına) gitmek üzere karye-i mezkûreden (anılan köyden) geçmekte olan Zare Çetesi efradından iki hasta neferin ilk menzile kadar nakli için iki hayvan alınması üzerine, Karye Muhtarı Agop elinde onlu mavzer rovelveri (tabancası) olduğu halde ahalinin önüne düşerek ve tahrik ve teşvik ederek, kâmilen (hepsi) mavzer rovelveriyle müsellah (silahlanmış) oldukları halde çete efradı üzerine hücumla çete, karyedeki gayrı müsellah (silahsız) talim efradı (eğitim erleri) nezdine (yanına) ilticaya (sığınmaya) mecbur olmuş iken halk askere de hücumla iki nefer askeri cerh (yaralayıp) ve hadise üzerine yüzü mütecaviz (aşkın) jandarma ile karyeye Suşehri Kaymakamı Ahmet Hilmi ve Seyyar Jandarma Kumandanı Salim ve Sabit Jandarma Kumandanı Ziya ve Müddeiumumi Fuat Beylere de istimal-i silah (silah kullanmak) ile jandarma efradından dahi biri katledildikten sonra Ermeniler, dağa iltica ve orada tecavüze devam ettikten sonra tenkillerine (cezalandırılmalarına) muvaffakiyet hasıl olarak, tahkikata mübaşeret olundukta (başlandığında), neticede Ermeni Taşnaksütyun Komitesi'ne mensup Karahisarişarki Livası (Sancağı) ve mülhakatı (bağlıları) Ermeni fedaileri tarafından ilan-ı Meşrutiyetten beri tedricen (yavaş yavaş) Sıvas muhitinde bulunan Ermeni gençleri birer birer ve muntazaman teslih ve seferberliğin ilanında vilayet-i mezkûre Ermeni halkından otuz bin kişi teçhiz kâmilen mavzer ve martinle teçhiz edilerek (donatılarak) bunlardan on beş bin kişi Rusya'ya sevk edilmiş ve on beş bin neferi de dahilde kalarak, Rusya'dan vürud edecek talimat üzerine muharebenin had bir devresinde isyan ve ihtilale kıyamla beher neferi yevmiye (gündelik) biner fişek sarf etmek üzere ihtilali bir ay devam ettirecekleri ve bu isyanı idare için yalnız Karahisarişarki ve kazasında, Karahisar Ermeni Murahhasasının (Piskoposunun) taht-ı riyasetinde (başkanlığı altında) komite tarafından muvazzaf (görevlendirilmiş) otuz Ermeninin harp kumandanı tayin edildiği tahakkuk etmiş (gerçekleşmiş) ve tahkikatın tevsi ve tamikine (genişletme ve derinleştirilmesine) de devam edilmekte bulunduğu bir sırada, tayin edilmiş menzil olmak itiba-

riyle taburumuzun, mezkûr karyeye muvasalatında, heyet-i tahkikiye (inceleme kurulu) musırran (ısrarla) muavenetimize (yardımımıza) müracaatla bir gecelik isticvapta (soruşturmada) mezkûr karyeden yüze karip (yakın) mavzer ve Yunan Grası (bir tüfek türü) bulunarak, heyet-i tahkikiyeye makbuz mukabilinde tevdi ve yolumuzda ilerledikçe güzergâhta hükümeti temsil eden kaza kaymakamları ve nahiye müdürlerinin, bütün Ermeni köyleri halkının mükemmelen müsellah ve isyana amade bulunduğu nazarlarında tamamen tahakkuk etmiş olduğu halde, eldeki kuvvetlerimizin şu hıyaneti izhara (göstermek) kifayet edememiş olması hasebiyle musırran muavenetimize müracaat ve hatta kendileri bizzat tahkikat ve taharriyata mübaderetle (başlamayla) yalnız huzurumuzdan istifade arzusunu izhar eylemişler ve bu cümleden olarak Refahiye'nin Ezbider ve Karahisar'ın Ağvanist Nahiyesi Müdürleri ve Kemah Kaymakamı refakatine mezkûr nahiye ve kazalardan yine yüze yakın silah bulunarak ve makbuz mukabilinde mahalli hükümetlerine tevdi ve Erzincan'dan hareketten sonra dahi Bayburd'un Pulur Nahiyesi'nden Nahiye Müdürü ve Kesantı Karyesi'nin Talim Kıtası Kumandanı Galip Beyler refakatıyla işbu iki karye ve Pulerik, Keleverik, Hendi Karyeleri'nde kırk kadar silah bulunarak, bunlar da müşterek zabıt varakası ve makbuz mukabilinde Bayburd Kaymakamlığına teslim edilmiş olup, anifen (önceden) arz olunduğu üzere Pürek Karyesi'ndeki heyet-i tahkikiyenin tahkikatında, tezahür eden isyan ve ihtilal için silah cem (toplama) ve tedariki her Ermeni ferdince tamamen hırz-ı can edilircesine (canı gibi saklanırcasına) tatbik edildiği ve bu suretle her Ermeninin behemehal bir veya müteaddit silahlarla mücehhez ve her bir silah için pek fazla miktarda cephaneye ve matbu ihtilal proğramına malik bulundukları gibi, her ferde tevzi edilmiş olan silahlardan başka, her köyde silah depoları da mevcut bulunduğu tamamen tezahür ettiği ve binaenaleyh vazifedar (görevli) bir kuvvetin takibat-ı ciddiyesiyle (sıkı izlemesiyle) yalnız Sıvas ve Erzincan muhitindeki Ermeni halkı nezdinde otuz bine yakın silahın mevcudiyetine kanaat-ı katiye (kesin kanı) hasıl olmuş ise de, maksadımız ancak birer gece veyahut bir iki saat istirahat zamanlarında Hükümet-i Mülkiye Rüesasının arzularını isaf (dileğini yerine getirme) emeline hizmetle ufak birer isticvap (soruşturma) neticesinde iki yüz kadar silahın meydana çıkarılarak, teslim edilmiş olduğu husul-ü malûmat zımnında (bilgi edinilmesi için) arz olunur, ferman (emirleriniz). 24 Mart 331 (6 Nisan 1915)

Teşkilât-ı Mahsusa Gönüllü Taburu Kumandanı
İmza (Okunamadı)

Şube : 3–27/28 Minh (de)
742
Parafe (Okunamadı)

Mütalâa buyurulmak üzere Birinci Şubeye takdim.
29 Minh (da)
İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 1/3671
Dolap No : 163
Göz No : 2
Klasör No : 2818
Dosya No : 59
Fihrist No : 1–59, 1–60

Belge No: 1907

A	4.367/
D	454
F	20

Belge No : 1907

Harbiye Nezareti
Müstakil Asayiş Kısmı
183

Dersaadet
7.2.331 (20 Nisan 1915)

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

1 – Silah altında bulunan Ermeni ve Rum efradından (erlerinden) ve alelekser (çoğunlukla) Amele Taburları'nda istihdam edilenlerden (görevlendirilenlerden) bazıları firar ederek, ötede beride küçük küçük çeteler halinde dolaşmakta ve derdestleri (yakalanmaları) için her sevkedilen jandarmalara karşı da silah istimal etmekte (kullanmakta) oldukları ve Ermeni ve Rum ahalisi çok olan mahallerde bunlarla temas ederek, bazı makasıt-ı siyasiyeye (siyasal amaçlara) alet oldukları bu babda (konuda) cereyan eden muhaberat neticesinde anlaşılmaktadır.

2 – Firarların tevalisi (devamı) ve elviye (iller) ve kazalarda bulunan sabit jandarma miktarının azalması sebebiyle derdestlerinin kabil olamaması yüzünden bunların adedi günden güne tekessür etmektedir (çoğalmaktadır).

3 – Kolordulara mensup kıtaatla seyyar jandarmanın bunların takip ve tenkillerine (cezalandırılmalarına) memur edilmesi Kolordu kıtaatının dağılmasını intaç edeceğinden (doğuracağından), min küll'il-vücuh (her bakımdan) münasip olmayacağı cihetle, bu gibi firari efradın imkân derecesinde sabit jandarmalarla takip ve derdestlerine devam edilmekle beraber, ahali-i mahalliye marifetiyle elde edilmelerine çalışmak ciheti tasavvur edilmektedir (düşünülmektedir).

4 – Ahali-i mahalliyeden her kim olursa olsun, Müslim ve Gayrimüslim efrattan birini derdest ederek, hükümet-i mahalliye veya cihet-i askeriyeye teslim edenlere, bir liradan aşağı olmamak üzere mükâfat-ı nakdiye (para ödülü) verileceğinin hükümet-i mahalliye marifetiyle ilan edilmesi tensip edildiğinden, bu babda Kolordular, Vali ve Mutasarrıflıklarla bilmuhabere icra-yı icabına tevessül edeceklerdir.

5 – Keyfiyet umum Ordu ve Kolordularla Vekâletlerine ve Dahiliye Nezaret-i Celilesine yazılmıştır.

Harbiye Nazırı
Enver

Şube : 3–1
20/21 Minh (de)

Belge No : 1907

Birinci Şube'ce görülmüştür. Üçüncü Şube'ye tevdi olunur. 23.2.31 (6 Mayıs 1915)
Hıfzı (saklanması) 12.3.31 (25 Mayıs 1915)

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 100

Fihrist No : 2

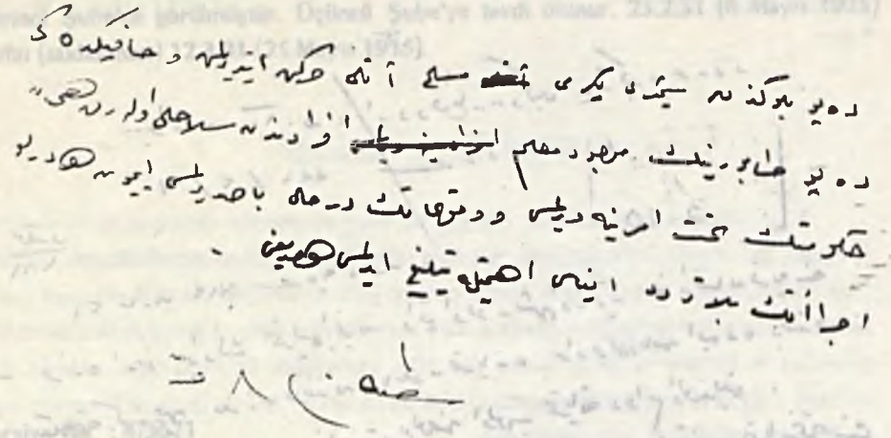

Numara : 1011

Sıvas'ta 10 ncu Kolordu Kumandan Vekili
Pertev Bey'den mevrud (gelen) 7.2.331 (20 Nisan 1915)
şifredir

26 Mart (8 Nisan) 713 şifreye zeyldir (ektir).

1 – Firari Ermeni Mirad'ın taharrisi (aranması) için, vaki olan şüphe üzerine Horasan Karyesi'ne hükümetçe gönderilen müfreze tarafından yapılan taharriyatta, Mirad bulunamamış ise de bir sandık Gra tüfengi, bir sandık bomba ve dinamit bulunmuş olup taharriyata devam olunduğu.

2 – Hafik'e tabi (bağlı) Tuzlasar Karyesi'nde dünkü gün hükümetçe icra kılınan taharriyat neticesinde 16 sandık esliha, 20 adet bomba, bir küçük sandık derununda (içinde) müceddet (yeni) mavi elbise zahire bilihraç (meydana çıkarılarak) müsadere edildiği (elkonulduğu) ve köyün taharrisi esnasında otuz kadar avene (yardakçı) o havalide dolaşan Gökdin Karyeli Ermeni Mirad'ın avenesinden iki kişiyle köyün haricindeki noktada bulunan jandarma nöbetçileri arasında müsademeye iptidar edilmiş (başlanmış) ise de, gecenin zulmetinden (karanlığından) firara muvaffak oldukları ve müfrezeler takviye olunarak taharriyata devam olunmakta ise de, merkezdeki seyyar jandarmalarının kâmilen sevkedildiği ve merkezde piyade kuvvetinin elinde Şnayder (bir tabanca markası) olup Ermenilerin elinde bulunan Manliher'e (bir başka tabanca markası) mukabele beyhude zayiatı mucip olacağından, nizamiyeden mikdar-ı kâfi (yeterince) süvari veya piyade kuvvetinin serian izamı (hızla gönderilmesi) ve Ermenilerden bir kısmının hanelerinde silah, bomba, dinamit bulunduğu gibi bir kısmı da müsellah (silahlı) olarak dağlarda gezdiği ve istimal-i silah eyledikleri (silah kullandıkları) bugün vilayet-i celileden iş'ar buyurulmakla (haber verilmekle) Süvari Depo Bölüğü'nden şimdi yirmi müsellah atlı hareket ettirilmiş ve Hafik'teki Depo Taburu'nun mevcut muallem efradından (eğitilmiş erlerinden) silahlı olarak hemen hükümetin taht-ı emrine verilmesi ve vukuatın derhal bastırılması için her türlü icraatın bilâ tereddüt ifası (duraksamasız yapılması) ehemmiyetle tebliğ edilmiş olduğu.

Şube : 1

8 (21) Minh (de)

Belge No : 1908

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 69

Fihrist No : 3–10

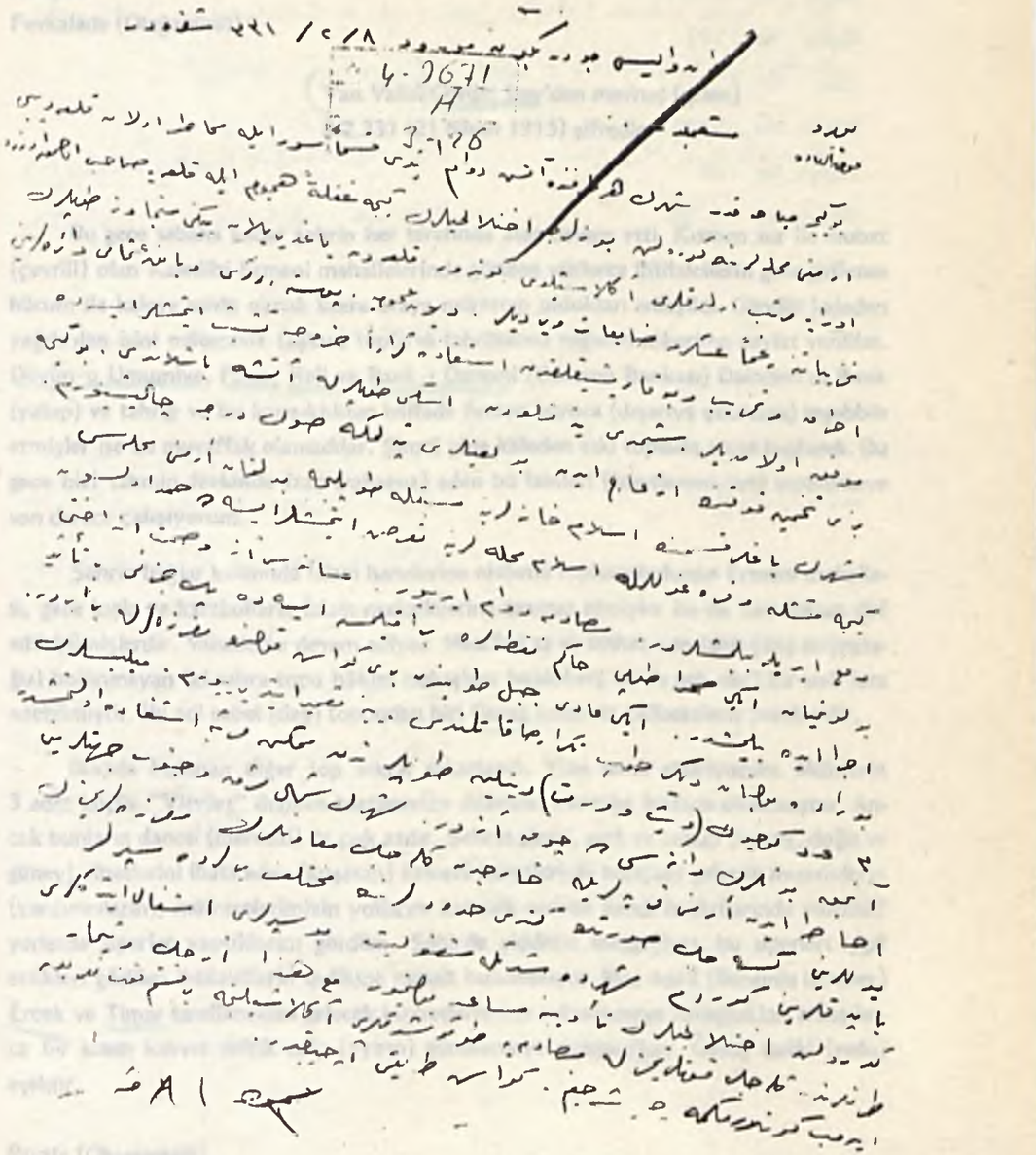

Belge No : 1909

Müstaceldir (İvedidir)
Numara
Fevkalade (Olağanüstü)

Van Valisi Cevdet Bey'den mevrud (gelen)
8.2.331 (21 Nisan 1915) şifredir

Bu gece sabaha kadar şehrin her tarafında ateş devam etti. Kısmen sur ile muhat (çevrili) olan Kaledibi Ermeni mahallelerinde görülen yüzlerce ihtilalcilerin gece gafleten hücum ile kaleye sahip olmak üzere oraya mürettep oldukları anlaşıldı. Gündüz kaleden yağdırılan bini mütecaviz (aşkın) topların tahribatına rağmen askerime zayiat verdiler. Düyûn-u Umumiye, Posta, Reji ve Bank-ı Osmani (Osmanlı Bankası) Daireleri'ni ihrak (yakıp) ve tahrip ve bu karışıklıktan istifade firaren huruca (dışarıya çıkmaya) teşebbüs etmişler ise de muvaffak olamadılar. Şimdi yine kaleden eski toplarla ateşe başlandı. Bu gece bizi tahmin fevkinde izaç (rahatsız) eden bu lainleri (lanetlenmişleri) tepelemeye son derece çalışıyorum.

Şehrin bağlar kısmında İslam hanelerine nisbetle topluca bulunan Ermeni mahallesi, gece kışla ve karakollarla İslam mahallelerine taarruz etmişler ise de hamdolsun def edilebilmişlerdir. Müsademe devam ediyor. Mesafesi az ve sıhhat-ı endahtı (atış doğruluğu) bulunmayan iki sahra topu hâkim noktalara bırakılmış ise de pek cüz'i bir tesir icra edebilmiştir. İki adi cebel (dağ) topundan biri Gevaş kolunda müfrezelerle beraberdir.

Burada bulunan diğer top tekrar sakatlandı. Yine tamir ettiriyorum. Milislerin 3 adet küçük "Vitvört" denilen toplarından mümkün mertebe istifade olunmuştur. Ancak bunların danesi (mermisi) de çok azdır. Şehrin şimal, şark ve cenup (kuzey, doğu ve güney) cihetlerini ihata eden (kuşatan) Ermeni karyeleriyle hariçten gelecek muavinlerin (yardımcıların), müfrezelerimizin yollarını kesecek surette kendi hudutlarında muhtelif yerlerde siperler yaptıklarını gördüm. Şehirde şiddetle meşguliyet, bu siperleri işgal ettikleri görülen ihtilalcilerin tedibine müsait bulunmuyor. Maa-hazâ (Bununla beraber) Ercek ve Timar taraflarından gelecek kuvvetlerimizle müsademeye tutuştukları anlaşılınca bir kısım kuvvet tefrik edip (ayırıp) göndermeye çalışacağım. Gevaş tariki (yolu) açıktır.

Parafe (Okunamadı)
8 (21) Minh (de)

Belge No : 1909

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 69

Fihrist No : 3–26

خانه سنده بش قدر اردو اخراجنده فائده اولدیغنه دائر اسکدار ایله ارنائود قراری اینکیندنه
ضبطیه محذوری دیدکلرنده زیدخلی اولدیغنه دیایکدن حضرت محمد سنده اعزمنده چقیاره
کیدرکه زوجه سی لوسیاد جنت کراقصه سی انلره افاده ایدیور - ٩ ساعت

اسکدار ایله ارنائود قاچ یاشنده

اسمی لوسیاد بابا سی کراقصه سی چقیاره کیدرکه زوجه سی
الحمد یاشنده بر حضرت محمد سنده اقامت ایدیور

اخلاق اسمنده قاچ یاشنده و نه ایله
مشغول اولور -

اخلاق اسمی دکلدر اولدقجه یاشنده وار در
قدندر اهیقدر مشغول -

سنه دنبرکون پولیسی نزده ایدک اخلاق دکلمه
سنکله بابرجه یدی -

ارنائودلر کریم لطیف نوشاد خانه سنده ایدیلر کندی
زوجه لرینه سیاحتلره خانه سنده بایدیلر محذوریتی
دکلدر حتی بابرجه یورده ایدی

اخلاق قاچ کون اولیور کورمدک

جمله سنده کوکن تسلیم اولدقجه حکومتدن بر حیثیت
کیمسه ی سویمیه رزده اولدیغندن جزئی بوقه رطبیعیت
درلسون کیجه لری ایدیلر بنی جزایه لغو آنده
کلدیسوبدیلر

سویمیه رزده محذوریت کورمدک اولدیغی
بیلدیرمیه جکدن عکسلیق ایدیلیدر لکن حاکمه
خوف وار در اوحوالی سویمیه

بر جزم یوقدر رزده اولیور

بوکون هر اراده اولونا بیلیور دیوشنه قوه
سفیر دن فائده ایدر اخراجلری قابل
طباعت دکلدر سزه بانطولی وانمورمیه -
باشقه دعکه بولمنه تیسیلیدی دیوشنه اولدیغی حالده

صحیفه

مذبوره نك دوام ایدن افاده سیدر

A 5-1920
D 125
F 33-1

مذکور قیودن ظهور ایتمشدر سزه کوردیکز بونلری کچن ونره دن کتوروب قیویه آتدیلر سویله

بیلم جزم یوقدر

قوه سفریه افرادینه اتمه یمه ویردیکی بر آز اول اقرار ایتدك نه واسطه ایله ویردك بیان ایله

طامده کزن فراریلردن بریسی اوچ ارقداشلری برابر اولهرق طامدن یمه واتمه ایسته دیلر بنده شربت ایله یشمش اسنا قه یمکی واتمه ویردم کوتوردیلر

اوغلك اولوقت سزده ایدی خانکده میدی

اوغلم اولوقت سوقاقده ایدی

دها بشقه وقت بو فراریلر ایچون بشقه بر اشیا ویمه ویردکمی

جز بالکز یوقاروده سویلدیکم کبی برکون یمه واتمه

بو البسه لرك قیویه براغلدیغندن زوجه لرك کیورلکده ویردم

معلوماتی وارمیدر

جز یوقدر

سن بیلك بو افاده لریکی مهرله

مهرم یوقدر بارمق بصارم

مذبوره یوسف

محرری قوهر معاونی

حضور مذکوردن دولایی مذبوره لوسطك زوجی چاقچیان کیورلقده

افاده مضبوطه سیدر

اوغلك دکران الیوم نرده در

بش آتی کوندر کور مهرم نرده اولدیغندن جزم یوقدر

اوندن اول نرده ایدی

عسکری فرار ایتدیکی ایچون طامده کزینور ایدی

اوچنجی صحیفه

چاقچیان کیورلقده دوام ایدن افاده سیدر

طامده کچن ایله فرار ایدی

بر طاقم فراریلر طوتوب ایدی اسمنی بیلمم

سن نه ایسه طوتارسن

اصناقده یاریجاق ایدیم

اوغلك کچه لری خانه ده کلمیوب ایدی

جز هیچ کلدیکی یوقدر نره یاندیغندن جزم یوقدر

سوری نره لرده در

بیلم نره ده در

بو کون تحری اسنا سنده شرك اولك قیوسندن ظهور ایدن بدی قات عسکر البسه سنی نه وقت قیویه آتدیکز

بنم معلوماتم یوقدر بش آتی کوندر خانه مزده کمسه لر یوقدر خانه مز یالکز وطام قیوسی آچقدر

کچه کتوردیلر خانه کز قیوسنه آتدیلر

بیلم کچه آتدیلر قانون محمد افندی بکا دیدیکی بزلر منجردن جز الدق منجر کمسه لر ایسه آنلرك آتدیغی محتملدر

بو ایشلر طوغریسنی ایسه انی سویله

بنم بو ایشلردن معلوماتم یوقدر خانه مز بوشدر

قوه عسکریه فرار ایدنلرله اوغلك کدرلیشور قوتشر میدی

بنم معلوماتم یوقدر هر کون طامده کز ایدی کلدیکی وقت مرقوم اوغلمدن سؤال ایدیکز

مهرك ال بازك وارمیدر وار ایسه امضا ایله افاده لریکز

مهرم یوقدر بازم واردر امضا ایدرم

چاقچیان کیوقده

Belge No : 1910

Hanesinde, Beşinci Kolordu efradından (erlerinden) firar eden Ermeni askerlerinin elbiselerinin zuhur ettiğinden dolayı, mahdumu (oğlu) Dikran'ın da zi-methal (olayın içinde) olduğundan Diyar-ı bekir'in Hasırlı Mahallesi'nden, Ermeni milletinden, Çakcıyan Kiyork zevcesi (eşi) Lusik binti (kızı) Kırakos'un alınan ifadesidir. 9 Nisan 331 (22 Nisan 1915)

İsmin ? Pederin ismi nedir ?
Kaç yaşında ?

İsmim Lusik. Babamın Kırakos Çakcıyan, Kiyork'un zevcesiyim. Altmış yaşındayım. Hasırlı Mahallesi'nde ikamet ederim.

Oğlunun ismi nedir ?
Kaç yaşındadır ? Ne işle meşguldür ?

Oğlumun ismi Dikran'dır. Otuz yaşlarında vardır. Kunduracılıkla meşguldür.

Sen dünkü gün ve gecesi nerede idin ?
Oğlun Dikran seninle beraberce midir ?

Dünkü gün kerimem (kızım) Hayganoş'un hanesinde idim. Gecesi zevcemin hemşiresi (kız kardeşi) Minoş'un hanesinde yattım. Mahdumun Dikran beraberce yok idi.

Oğlunu kaç gün oluyor görmedin ?

Çarşamba günü teslim olacağım Hükümete deyip çıkıp gitti. Şimdi nerede olduğundan haberim yoktur. Bana mühlet verilsin, gidip taharri edeyim. Yerini haber aldığım anda gelir söylerim.

Şimdiye kadar mahdumun Kiyork'un nerede olduğunu bilip, yemek göndermekliğin icabeder. Herhalde haberin vardır. Doğrusunu söyle.

Benim haberim yoktur nerelerde bulunuyor.

Bugün irae olunan (gösterilen) kuyu derununda (içinde) kuvve-i seferiyeden firar eden Ermeni efradının yedi kat haki renkte setre (ceket) pantolon ve Enveriye başlık (Enver Paşa'nın adına izafe edilen bir tür başlık) ve asker potinler, telisler (çuvallar) içerisinde olduğu halde mezkûr –mezburenin (adı geçenin) devam eden ifadesidir– kuyudan zuhur etmiştir. Siz de gördünüz, bunları kimler ve nereden getirip kuyuya attılar ? Söyle.

Bilmem, haberim yoktur.

Kuvve-i seferiye efradına (erlerine) ekmek, yemek verdiğini biraz evvel ikrar (itiraf) ettin, ne vasıta ile verdin beyan eyle ?

Damda gezen firarilerden birisi, üç arkadaşları beraberce olarak, damdan yemek ve ekmek istediler. Ben de şerik ile pişmiş ıspanak yemeği ve ekmek verdim, götürdüler.

Oğlun ol vakit nerede idi ? Hanende miydi ?

Oğlum ol vakit sokakta idi.

Daha başka vakit bu firariler için başka bir eşya ve yemek verdin mi ?

Hayır yalnız yukarıda da söylediğim gibi bir gün yemek ve ekmek verdim.

Bu elbiselerin kuyuya bırakıldığından zevcen Kiyork'un da malûmatı var mıdır ?

Hayır yoktur.

Şimdilik bu ifadelerini mühürle

Mühürüm yoktur. Parmak basarım.
9 (22) Minh (de)
Mezbure Lusik
(Parmak izi)

Muharriri (Yazan) Komiser Muavini
İmza (Seyit İbrahim)

Husus-u mezkûrdan (bu konudan) dolayı mezbure Lusik'in zevci Çakcıyan Kiyork'un ifade-i mazbutasıdır (tutulan ifadesidir) 9 Nisan 331 (22 Nisan 1915)

Oğlun Dikran elyevm (şimdi) nerdedir ?

Ondan evvel nerede idi ?

Beş altı gündür görmedim. Nerede olduğundan haberim yoktur. Askeri firarisi olduğu için damlarda geziyordu.

Çakciyan Kiyork'un devam eden ifadesidir.

Damlarda kimlerle beraber idi ?

Birtakım firarilerle dolaşıyordu. İsimlerini bilemem.

Sen ne iş tutarsın ?

Esnafta yazıcılık ederim.

Oğlun geceleri hanenize gelir mi idi ?

Hayır hiç geldiği yoktur. Nerede yattığından haberim yoktur.

Şimdi nerelerdedir ?

Bilmem nerededir.

Bugün taharri esnasında sizin evin kuyusundan zuhur eden yedi kat asker elbisesini ne vakit kuyuya attınız ?

Benim malumatım yoktur. Beş altı gündür hanemizde kimseler yoktur. Hanemiz yalnız ve dam kapısı açıktır.

Belge No : 1910

Kimler götürüp haneniz kuyusuna attılar ?

Bilmem kimler attılar. Kanun (inzibat eri) Mehmet Efendi bana dediki : Bizler muhbirden (haber veren) haber aldık. Muhbir kimler ise onların attığı muhtemeldir.

Bu işin doğrusu ne ise onu söyle.

Benim bu işlerden malûmatım yoktur. Hanemiz boştur.

Kuvve-i askeriyeden firar edenlerle oğlun görüşür, konuşur muydu ?

Benim malûmatım yoktur. Her gün damlarda gezerdi, geldiği vakit merkum (adı geçen) oğlumdan sual ediniz.

Mührün, el yazın var mıdır ? Varsa imza ile ifadeleriniz.

Mührüm yoktur. Yazım vardır. İmza ederim.
9 Nisan 331 (22 Nisan 1915)

Çakcıyan Kiyork

Tarih ve İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 5/1920
Dolap No : 204
Göz No : 3
Klasör No : 4608
Dosya No : 1
Fihrist No : 33, 33–1

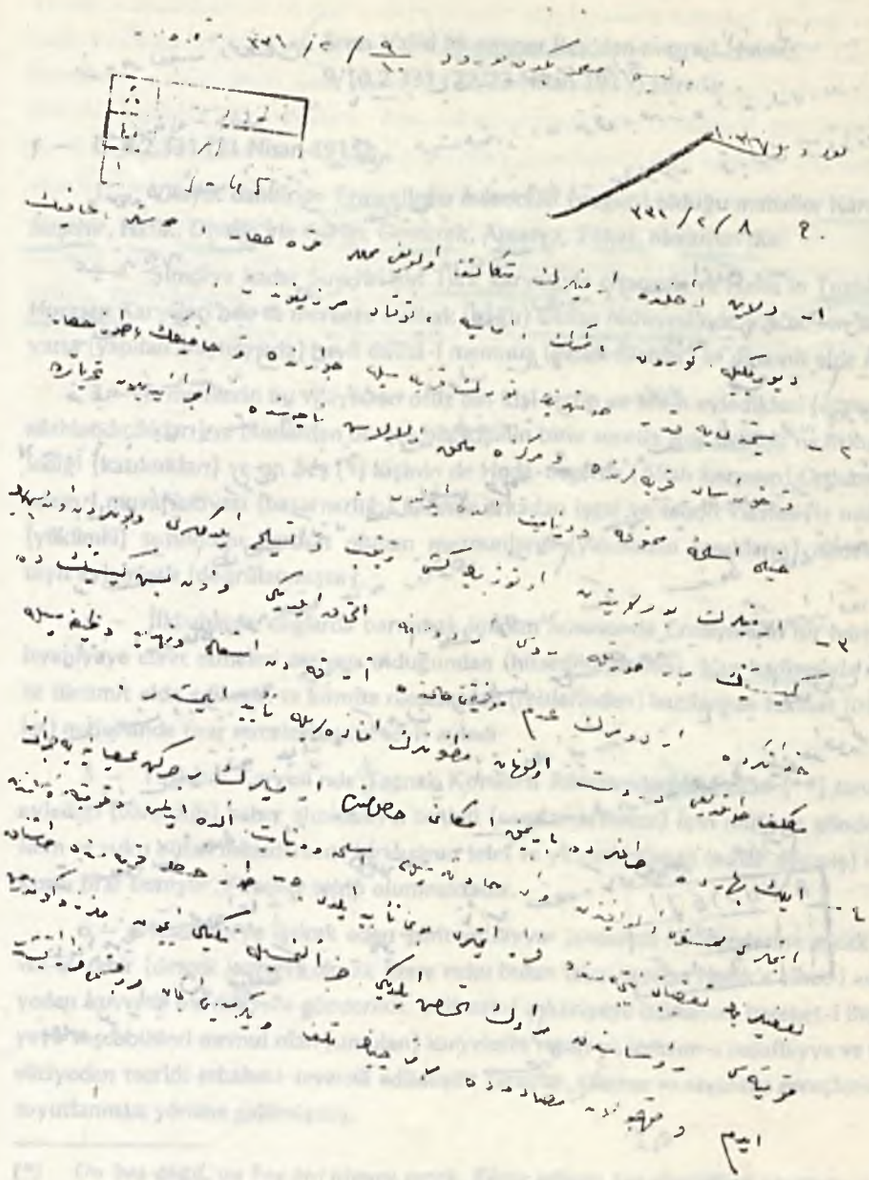

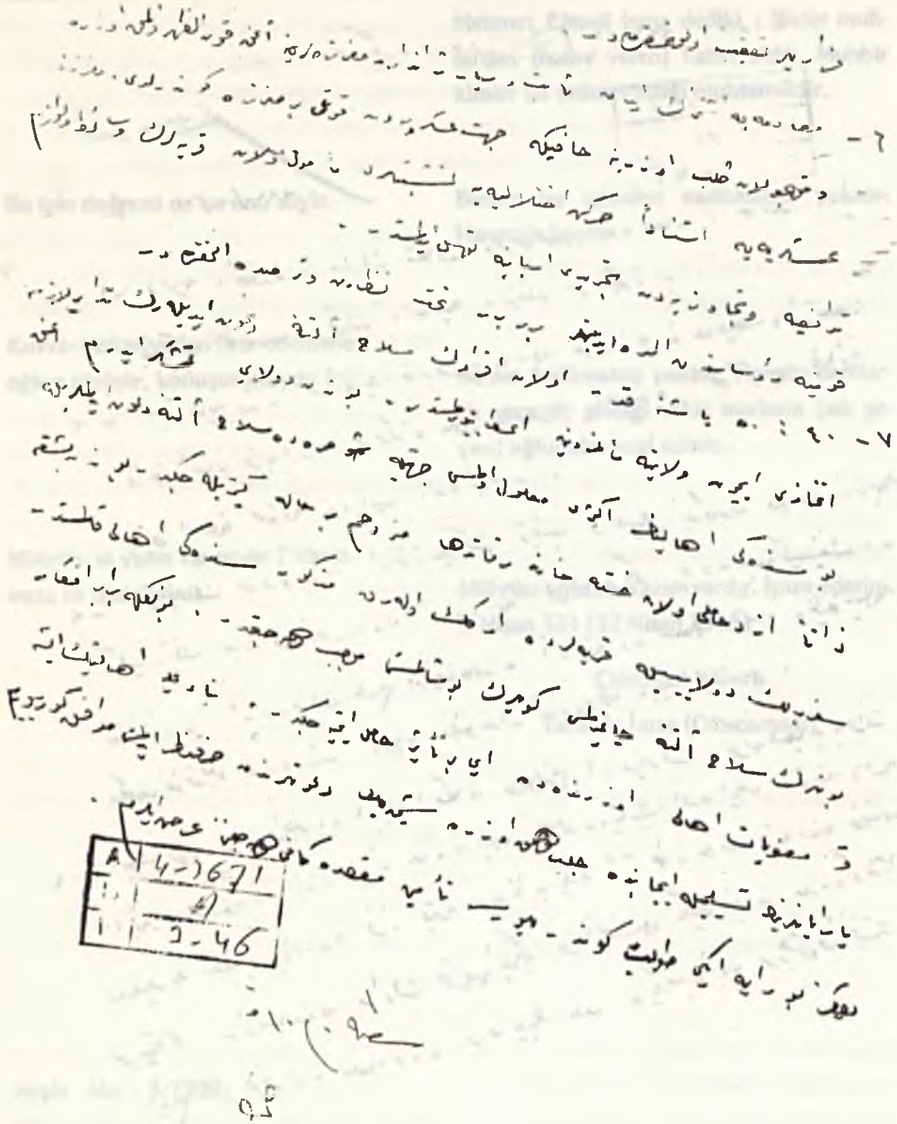

Numara : 10327

Sıvas Valisi Muammer Bey'den mevrud (gelen)
9/10.2.331 (22/23 Nisan 1915) şifredir

C. 8.2.331 (21 Nisan 1915)

1 – Vilayet dahilinde Ermenilerin mütekâsif (yoğun) olduğu mahaller Karahisar, Suşehir, Hafik, Divriği'yle Gürün, Gemerek, Amasya, Tokat, Merzifon'dur.

2 – Şimdiye kadar Suşehri'nin Türk karyesiyle civarında ve Hafik'in Tuzhisar ve Horasan Karyeleri'nde ve merkeze mülhak (bağlı) Ulalaş Nahiyesi'nde icra edilen taharriyatta (yapılan araştırmada) hayli esliha-i memnua (yasak silahlar) ve dinamit elde edildi.

3 – Ermenilerin bu vilayetten otuz bin kişi tertip ve teslih eyledikleri (düzenleyip silahlandırdıkları) ve bunlardan on beş bin kişinin birer suretle Rus Ordusu'na iltihak eylediği (katıldıkları) ve on beş (*) kişinin de Huda-negerde (Allah korusun) Ordumuz'un adem-i muvaffakiyeti (başarısızlığı) halinde arkadan işgal ve tehdit vazifesiyle mükellef (yükümlü) tutulduğu derdest olunan maznunların (yakalanan sanıkların) ifadeleriyle teyit eylemiştir (doğrulanmıştır).

4 – İlkbaharda dağlarda barınmak imkânı hususunda Ermenilerin bir hareket-i isyaniyeye cüret etmeleri mahsus olduğundan (hissedildiğinden), Van hadisesiyle esliha ve dinamit elde edilmesi ve komite rüesasından (reislerinden) bazılarının takibat (izlemeler) neticesinde firar etmeleri bunu teyit eyledi.

5 – Tuzhisar Karyesi'nde Taşnak Komitesi Rüesasından Murad'ın (**) tahassun eylediği (barındığı) haber alınmasıyla tenkili (cezalandırılması) için müfreze göndermiş idim ve vuku bulan müsademede birkaçının telef ve yirmisi istiman (aman dilemiş) ve bir kısmı firar etmiştir. Firariler takip olunmaktadır.

6 – Müsademeye iştirak eden sabit ve sayyar jandarma müfrezelerine ancak kuvvet-ül zahir (destek kuvvet) olmak üzere vuku bulan talep üzerine Hafik'e cihet-i askeriyeden kuvvetli bir müfreze gönderildi. Müfreze-i askeriyeye istinaden, hareket-i ihtilaliyeye teşebbüsleri memul olan (umulan) karyelerin vesait ve levazım-ı tedafüiyye ve tecavüziyeden tecridi esbabına tevessül edilmiştir (araçlar, taarruz ve savunma gereçlerinden soyutlanması yönüne gidilmiştir).

(*) On beş değil, on beş bin olması gerek. Kâtip sehven bin sözcüğünü unutmuş olabilir. (Derleyenin notu)

(**) Murad : İkinci Meşrutiyet'in İlanından sonra Kozan Mebusu olan "Hamparsum Boyacıyan"dır.

7 – 40 : 50 yaşına kadar olan efradın silah altına davet edilerek tedabir-i lâzime ittihazı (gerekli önlemler alınması) için Vilayet'e mezuniyet ita buyurulmuştur (izin verilmiştir). Bundan dolayı teşekkür ederim, ancak bu sindeki (yaştaki) ahalinin ekseri (çoğu), malul (sakat, hasta) olması cihetiyle şu sırada silah altına davet edilmeleriyle zaten izdihamlı (kalabalık) olan hastane bir kat daha müzdahim (çok kalabalık) bir hale getirilecektir. Bundan başka seferberlik dolayısıyla karyelerde erkek olarak mezkûr sindeki ahali kalmıştır. Bunların silah altına çağırılması köylerin boşalmasını mucip olacaktır. Bununla beraber efkâr ve maneviyat-ı ahali üzerinde de iyi bir tesir hasıl etmeyecektir. Binaenaleyh ahalinin işe yarayanlarının teslihiyle icabında celp olmak üzere şimdilik davetlerinden sarf-ı nazar edilmesini muvafık görüyorum. Yalnız buraya iki top gönderilirse temin-i maksada (amacın sağlanmasına) kâfi olacağını arz eylerim.

Şube : 1
10 (23) Minh (de)

Arşiv No : 4/3641
Dolap No : 163
Göz No : 2
Klasör No : 2820
Dosya No : 69
Fihrist No : 3–45, 3–46

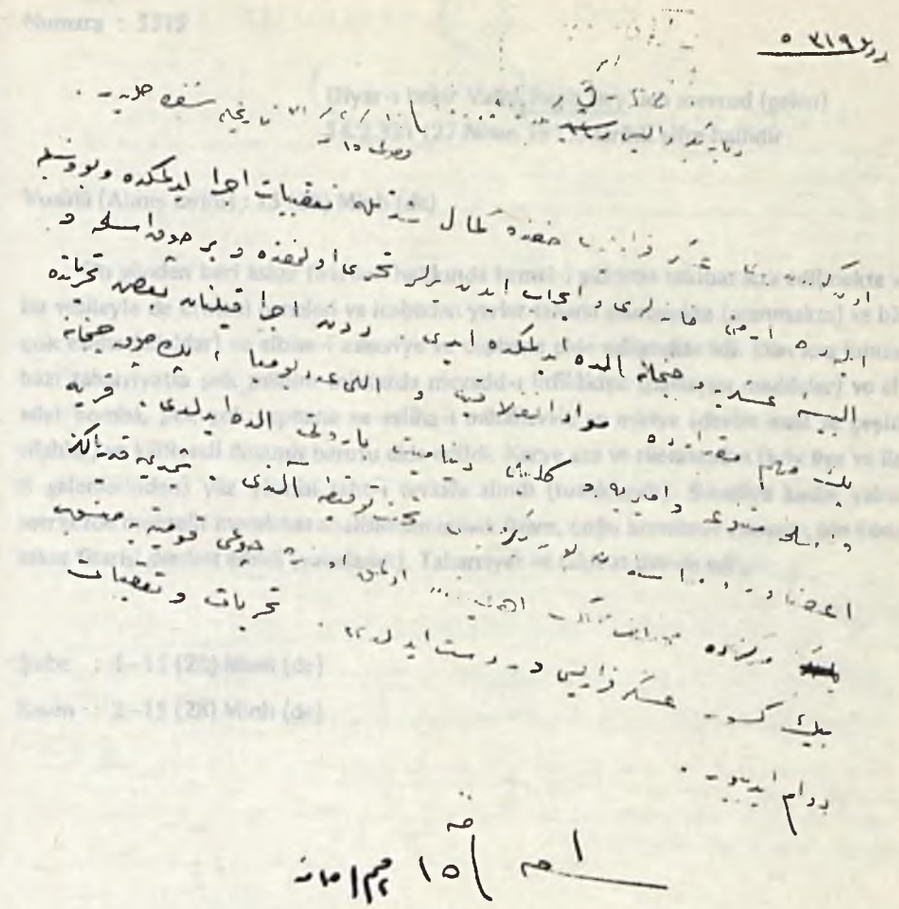

Belge No : 1912

Numara : 5319

Diyar-ı bekir Valisi Reşit Bey'den mevrud (gelen)
14.2.331 (27 Nisan 1915) tarihli şifre hallidir

Vusûlü (Alınış tarihi) : 15 (28) Minh (de)

On günden beri asker firarileri hakkında kemal-i şiddetle takibat icra edilmekte ve bu vesileyle de Ermeni haneleri ve icabeden yerler taharri olunmakta (aranmakta) ve birçok esliha (silahlar) ve elbise-i askeriye ve cephane elde edilmekte idi. Dün icra kılınan bazı taharriyatta pek mühim miktarda mevadd-ı infilâkiye (patlayıcı maddeler) ve elli adet bomba, pek çok cephane ve esliha-i mütenevvia ve miriye (devlet malı ve çeşitli silahlar) ve külliyetli dinamit barutu elde edildi. Karye aza ve rüesasından (köy üye ve ileri gelenlerinden) yüz yirmisi taht-ı tevkife alındı (tutuklandı). Şimdiye kadar yalnız merkezde muhtelif memleket ahalisinden olmak üzere, çoğu komiteye mensup, bin küsur asker firarisi derdest edildi (yakalandı). Taharriyat ve takibat devam ediyor.

Şube : 1–15 (28) Minh (de)

Kısım : 2–15 (28) Minh (de)

Arşiv No : 4/3671

Dolap No : 163

Göz No : 2

Klasör No : 2820

Dosya No : 69

Fihrist No : 3–52

TELEGRAMME تلغرافنامه

دولت علیهٔ عثمانیه تلغراف اداره‌سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'Etat n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie — دولت تلغراف معاملاتندن دولایی مسئولیت قبول ایمز

(ماده ۱۰۸)

Enregistrement ou Expédition — تکرار کتیده ویا سوق				RECEPTION — اخذ			
Nº d'enregistr. — سوق نومره‌سی	Transmis à — کتیده اولنان مرکز	Date — تاریخ	Signature de l'employé — مأمور امضاسی	Signature de l'employé — مأمور امضاسی	Date — تاریخ	Reçu de — واسطه مرکزی	Nº d'ordre — سره نومره‌سی
		ساعت ____ دقیقه ____ H. ____ M. ____			ساعت ____ دقیقه ____ H. ____ M. ____		٥٩

De _____ Pour _____ مودی _____ طرفنه

Nº _____ Mots _____ Date _____ H. ____ M. ____ ساعت ____ دقیقه ____ تاریخ ____ کلمات ____ نومرو

Voie — Indic. Eventuelles — اشارت محتمله — طریق

ا روصل [illegible]

[illegible] ١٦ - ٢ - ٢١

[illegible] ١٧ [illegible] ١٦٥٢

[illegible]

Belge No : 1913

Telgrafname
Devlet-i Âliye-i Osmaniye Telgraf İdaresi

Sıra Numarası : 258
Mahreci (Çıktığı yer) : Elaziz
Numara : 934
Kelimat (Kelimeler) : 120

Ordu Kumandanlığına

Diyar-ı bekir'ce bakaya ve firarların takip ve derdest olunanların (ele geçirilenlerin) isticvap (sorgulama) neticesi olarak Diyar-ı bekirli Boğos oğlu Artin'nin hanesi lede-t taharri (arandıkta) iki duvar arasında ve suret-i mahsusada (özel olarak) yaptırılmış bir mahalde; yedi mavzer, bir Bulgar Manliheri, bir İngiliz Martini tüfengi ve iki şişhane, birkaç revelver (tabanca), on altı memlu (dolu) ve otuz altı tehi (boş) bomba, bir hayli bomba fitili ve kapsülü, yirmi iki kıyye (okka = 1282 kg.) müstahzar (hazırlanmış) dinamit barutu ve kırk kile (ağırlık ölçüsü) tophane barutu ve bir hayli mavzer fişengi, on beş fişenklik ve bombaların suret-i istimaline (kullanılışına) dair bir talimatnamenin zuhuruyla müsadere edildiği (ortaya çıkmasıyla el konulduğu) ve merkum (adı geçen) Artin'nin de taht-ı tevkife alındığı (tutuklandığı) ve keyfiyetin Kolordu'ya arz edildiği maruzdur. 15 (28)

Hıfzı (Saklanması)
16.2.31 (29 Nisan 1915)
Şube : 3/1652–16 (29) Minh (da)

K. 11 Vekili Hakkı
(11 nci Kolordu Komutan Vekili Hakkı)

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 163
Göz No : 2
Klasör No : 2820
Dosya No : 69
Fihrist No : 1–21

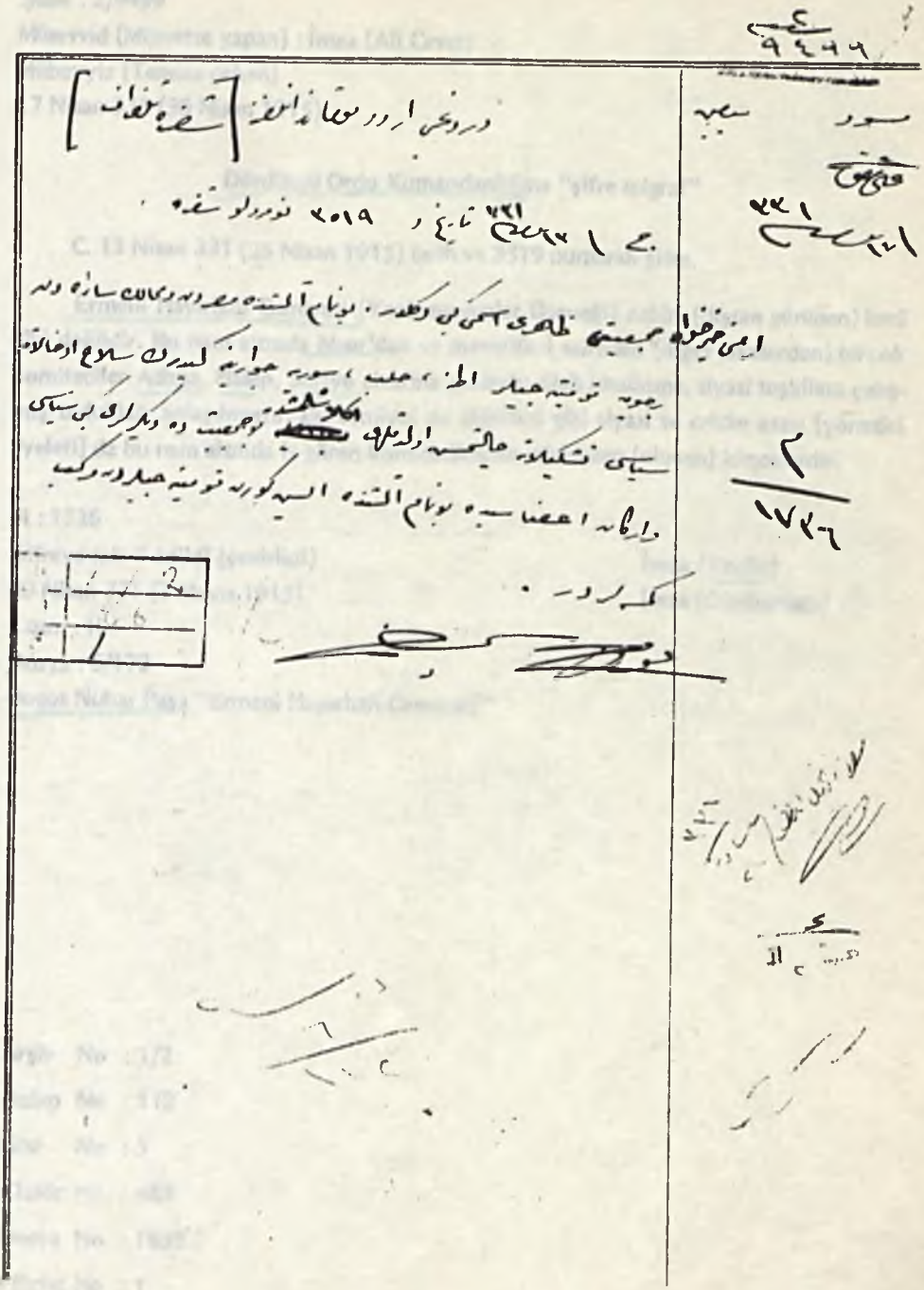

Belge No : 1914

Şube : 2/9499
Müsevvid (Müsvette yapan) : İmza (Ali Cevat)
Mübeyyiz (Temize çeken)
17 Nisan 331 (30 Nisan 1915)

Dördüncü Ordu Kumandanlığına "şifre telgraf"

C. 13 Nisan 331 (26 Nisan 1915) tarih ve 3519 numaralı şifre.

Ermeni Hayırhah Cemiyeti (Yardımsevenler Derneği) zahiri (dıştan görünen) ismi gibi değildir. Bu nam altında Mısır'dan ve memalik-i saireden (diğer ülkelerden) birçok komiteciler Adana, Halep, Suriye civarına giderek; silah ithalatına, siyasi teşkilata çalışmış oldukları anlaşılmıştır. Bu cemiyet de diğerleri gibi siyasi ve erkân azası (yönetici üyeleri) da bu nam altında iş gören komitecilerden mürekkep (oluşan) kimselerdir.

M : 1736
Şifreye tahvil edildi (çevirildi)
20 Nisan 331 (3 Mayıs 1915)
Kısım : II
Dosya : 6/172
Bogos Nubar Paşa "Ermeni Hayırhah Cemiyeti"

İmza (Tevfik)
İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 112
Göz No : 3
Klasör No : 483
Dosya No : 1893
Fihrist No : 1

Belge No: 1915

باب عالی

داخلیه نظارتی

شیفره قلمی

مخرجی				صباح	اقشام
قیصری	١	مالی	تاریخ کشیده‌سی	٢,٤٥	
	١	مه	قلمه ورودی	٤,٣٠	

استانبول دیوان حرب عرفی ریاستنه

ج ٢٩ نیسان سنه ٣٣١ اوخانس ولد استپان نه غیاز اریانك قیصریه ارمنی خنجاق جمعیتی کتابتنده وهیئت اداره اعضالغنده بولندیغی حرده رئیس آز ایبو وسقاویك ایله برلکده بومبالر وسلاحلر تدارك ایده‌رك اسم مخصوص تحتنده تشکیل اولنان طاقمده توزیع صورتیله ترتیبات اختلالیه‌یی اداره ایلدیکی دیوان حرب عرفی مدعی عمومیلکنه بیلدیرلمش وبوراده بعض اسلحه‌یی میدانه چیقارمش ایچون وجودینه احتیاج بولنمش ایدوکنه امکان مساعد حصرینی تقدیرده اعزامی مسترحمدر ٣٠ نیسان سنه ٣٣١

قیصریه متصرفی

مدحت

اوراق ارسنه

A	1/2
D	1052
F	4-8

Belge No : 1915

Bab-ı Ali
Dahiliye Nezareti
Şifre Kalemi

Mahreci (Çıktığı yer) : Kayseri
Tarih-i Keşidesi (Çekiliş Tarihi) : 1 Mayıs/ 02.24
Kaleme Vürudu (Gelişi) : 1 Mayıs / 04.30

İstanbul Divan-ı Harb-i Örfi Riyasetine
(Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanlığına)

C. 29 Nisan 331 (12 Mayıs 1915) Ohannes veled-i İstepan Neğyazaryan'ın Kayseri Ermeni Hınçak Cemiyeti kitabetinde (kâtipliğinde) ve heyet-i idare azalığında bulunduğu sırada Reis . . . (okunamadı) Apyoviskavik ile birlikte bombalar ve silahlar tedarik ederek ism-i mahsus tahtında (özel isim altında) teşkil olunan takımlara tevdi (verilmek) suretiyle tertibat-ı ihtilaliyeyi idare eylediği Divan-ı Harb-i Örfi Müddeiumumiliği'nden (Savcılığı'ndan) bildirilmiş ve burada bazı eslihayı (silahları) meydana çıkarması için vücuduna ihtiyaç bulunmuş idüğünden, imkân müsait olduğu takdirde izamı (gönderilmesi) müsterhamdır (istirham edilir). 30 Nisan 331 (13 Mayıs 1915)

Kayseri Mutasarrıfı
Midhat

Evrakı arasına
2 Mayıs 331 (15 Mayıs 1915)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 108
Göz No : 2
Klasör No : 292
Dosya No : 190
Fihrist No : 4–8

داخلیه نظارتی

Belge No : 1916

Bab-ı Âli
Dahiliye Nezareti
İskân-ı Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti
Umumi
Hususi

Ahval-i harbiye ve zaruret-i fevkalâde-i siyasiye (Harp hali ve olağanüstü siyasal zorunluluklar) dolayısiyle mahall-i ahire (başka yerlere) nakilleri icra edilen (yapılan) Ermenilerin iskân ve iaşesiyle (yerleşme ve beslenmesiyle) hususat-ı saireleri hakkında talimatnamedir (yönetmeliktir).

Madde 1 : — Nakli icabeden ahalinin temin-i sevki, mahalli memurin (yöresel memurlar) idaresine aittir.

Madde 2 : — Nakledilen Ermeniler, kâffe-i menkulat (taşınabilecek bütün mallarını) ve hayvanatını (hayvanlarını) birlikte götürebilirler.

Madde 3 : — Mahall-i iskâniyelerine (Yerleşecekleri yerlere) sevkedilen Ermenilerin, esna-yı rahda (yolculuk sırasında) muhafaza-i can (canlarının korunması) ve mallarıyla temin-i iaşe (yiyecek temini) ve istirahatları, güzergâhlarında (geçtikleri yerde) bulunan memurin-i idariyeye (yönetim makamlarına) aittir. Bu hususta vaki olacak terahi ve tekâsülden (gevşeklik ve ilgisizlikten), alâ-meratibihim kâffe-i memurin mesuldur (sırasıyla bütün memurlar sorumludur).

Madde 4 : — Mahall-i iskâniye mertebelerine vürud eden (yerleşme yerlerine gelen) Ermeniler, icab-ı hal ve mevkie göre (durumun gereğine ve yerine göre), ya müteferrik surette (ayrı olarak) mevcut kura ve kasabata (köy ve kasabalara) ilave suretiyle inşa edilecek hanelere, veyahut taraf-ı hükümetten tayin edilecek mahallerde tesis edilecek (kurulacak) köylere yerleştirilecektir. Köylerin hıfz-ı sıhhaya muvafık (sağlığı korumaya uygun) ve zıraat ve umrana (tarım ve bayındırlığa) müsait mahallerde tesisine dikkat olunacaktır.

Madde 5 : — Menatık-ı iskâniyede (yerleşme bölgelerinde) köy teşkiline müsait arazi-i haliyye ve mahlûle ve miriye (sahipsiz topraklar ve kullananın mirasçı bırakmadan ölümüyle devlete kalan topraklar ve devlet toprağı) bulunmadığı halde emlâk-i miriyeden bulunan (devlet mülklerinden olan) çiftlik ve köylerin bu cihete tahsisi (ayrılması) caizdir.

Madde 6 : — Ermeni iskân edilecek kura ve kasabatla (köyler ve kasabalarla) yeniden tesis edilecek (kurulacak) Ermeni köyleri hududunun, Bağdat şimendiferiyle iltisak (bağlantı) hatlarından ve diğer hutût-u hadidiyeden (demiryollarından) lâ-akall (en az) yirmi beş kilometre uzak bulunması şarttır.

Madde 7 : — İlave suretiyle kura ve kasabata yerleştirilen Ermeniler ile yeni tesis edilen köyde iskân edilen ahalinin, sicill-i nüfusa (nüfus kaydına) esas olabilecek bir suret-i mazbuta ve muntazamada (sağlamlık ve düzenlilikle) hane itibariyle her ailenin isim, şöhret, sin (yaş), sanat, mahall-i vürud ve mahall-i iskânını (geldiği ve yerleştiği yeri) ve keza haneyi teşkil eden efrad-ı ailesinin (aile bireylerinin) esami ve esnanını mübeyyin (adları ve yaşlarını bildiren) bir defter tanzim edilecektir.

Madde 8 : — Mahall-i mürettebesine (ayrılan yere) iskân edilen bir kimsenin, merbut (bağlı) olduğu komisyonun mezuniyeti (izni) olmaksızın ve zabıta-i mahalliyeden (yörenin güvenlik kuvvetinden) vesika-i mahsusa istihsal etmeksizin (özel belge almaksızın) ahir mahalle (başka yere) gitmesi memnudur (yasaktır).

Madde 9 : — Mahall-i mürettebelerine vürud eden (gelen) ahalinin, suret-i katiyede (kesinlikle) iskânlarına kadar, iaşe (beslenme) ve muhtacinden bulunanların (muhtaç olanların) meskenlerinin dahi inşası (evlerinin yapımı bile), muhacirin tahsisatından (göçmenler ödeneğinden) sarf edilmek üzere Hükümet'e aittir.

Madde 10 : — İaşe ve iskân hususatının temin ve tesri-i icrası (konularının sağlanması ve çabuklaştırılması) ve ahalinin muhafaza-i sıhhat ve terfih-i ahvaline müteallik hususatın ifası (ahalinin sağlığının korunması ve refahının sağlanmasıyla ilgili işlerin yapılması) mahallerinin en büyük mülkiye memurları amir-i mesul olmak üzere, Muhacirin Komisyonları'na aittir. Muhacirin Komisyonu bulunmayan mahallerde, Muhacirin Nizamnamesi'ne tevfikan (uyularak) yeniden teşkili muktezidir (gereklidir).

Madde 11 : — İaşe ve iskân hususatının temin ve tesri-i ifası için lüzumu kadar; sevk, iaşe ve iskân memurlarının tayini (atanması), Nezaretten istizan şartıyla (Bakanlıktan izin istemek koşuluyla) mutasarrıf ve valilere aittir.

Madde 12 : — İskânı icra edilen her aileye ahval-i sabıka-i iktisadiye (geçmişteki ekonomik durumları) ve ihtiyacat-ı hazırası (şimdiki ihtiyaçları) nazar-ı itibara alınarak mikdar-ı münasip (uygun miktarda) arazi verilecektir.

Madde 13 : — Arazinin tefrik ve tevzii (ayrılması ve dağıtımı) Muhacirin Komisyonları'na aittir.

Madde 14 : — Tefrik edilen (Ayrılan) arazinin hudut ve dönümü, tefrik ve tayin edilip muvakkat ilmühaber (geçici alındı kâğıdı) mukabilinde eshabına (sahiplerine) tevdi edildikten sonra, tapu ve emlâk muamelatına esas olabilecek bir suret-i muntazamada (düzenli bir biçimde) defter-i mahsusasına (özel defterine) kaydolunur.

Madde 15 : — Muhtacinden bulunan erbab-ı zürra ve sanata (tarımla uğraşanlara ve sanatkârlara) mikdar-ı münasip sermaye veyahut alat ve edevat (araç ve gereçler) verilecektir. Receb 333/17 Mayıs 331 (30 Mayıs 1915)

Aslına mutabıktır (uygundur)

Mühür (Dahiliye Nezareti/Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti)

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 109

Göz No : 4

Klasör No : 361

Dosya No : 1030 (1445)

Fihrist No : 1

Belge No: 1917

مستعجل
عدد
٢٤٦٢

سیواسده ١٠ ق.ق. قوماندانلغی وکیلی پرتو بکدن ١٥-٤-٣١ سنه‌ده جلیدر

نیکسار تعلیمگاه قوماندانلغندن مورخ ١٥ حزیران ٣٢١ ماریجی شفره زیرده معروضدر:

صورت

قره‌قوش ناحیه‌سنک سفرلی قریه‌سیله چاملی کیریش محله‌سنی ارمنیلر باصه‌رق قتل عام ایتمکده اولدقلری جهتله مقدار کافی عسکر کوندرلمسی ناحیه مدیرینک اشعارینه عطفاً قائمقاملقدن بیلدیرلمکله قریتی حسبا طقسان برنجی آلای ده‌پوسنده ملازم ثانی احسان افندی قوماندا‌سیله ١٨ اسنان، ٢١ اونلی، ٦١ اون‌برلی، ٢ چاوش و ٦ اونباشیدن مرکب بر مفرزه علی‌الصباح ناحیه مرکزینه اعزام قیلندیغی معروضدر.

٢٤١٧

A	4/3671
D	127
F	3-54

Belge No : 1917

Müstaceldir (İvedidir)
Aded : 2462

Sıvas'ta 10. K. V. (10 ncu Kolordu Vekâleti) Kumandan Vekili Pertev Bey'den 15.4.31 (28 Haziran 1915) şifre hallidir (çözümüdür)

Niksar Talimgâh Kumandanlığından mevrud (gelen) 15 Haziran 331 (28 Haziran 1915) tarihli şifre zirde maruzdur (aşağıda sunulmuştur)

Suret

Karakuş Nahiyesi'nin Seferli Karyesi'yle Çamlıkiriş Mahallesi'ni, Ermeniler basarak katliam etmekte (soykırım yapmakta) oldukları cihetle, mikdar-ı kâfi (yeteri kadar) asker gönderilmesini Nahiye Müdürü'nün iş'arına atfen (haberine dayanarak) Kaymakamlıktan bildirilmekle kurbiyeti hasebiyle (yakınlığı nedeniyle) Doksan Birinci Alay Deposu'ndan Mülâzım-ı sâni (Teğmen) İhsan Efendi kumandasıyla 18 esnan (kura eri), 21 onlu (1310 doğumlu), 61 on birli (1311 doğumlu), 2 çavuş ve altı onbaşıdan mürekkep (oluşan) bir müfreze ale-s-sabah (sabahleyin) nahiye merkezine izâm kılındığı maruzdur (gönderildiği arz olunur).

B. Behiç

Şube : 1 /3417/16 (29) Minh (da)
Kısım : 1

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 161
Göz No : 2
Klasör No : 2835
Dosya No : 127
Fihrist No : 3–54

Belge No: 1918

ب

ارضروم

٢ / ٥ / ٢٢١

A	4/3671
D	127
F	1-11

ارضروم اوچنجی اردو قوماندانلغنه

ارمنی قافله‌لرینه تعرض ایدوجک اولان کرد اشقیاسنک تعقیبی ایچون بایبورده ثابت زاده‌لرینک قوماندانی ملازم ثانی صالح افندی قوماندا سیله منزل افرادندن الله آلتی نفردن مرکب بایبوردن چیقاریلمه بر مفرزه ارمنی قافله‌لرینک قوپ طاغی مدورلری اثناسنده ٢٨ / ٤ / ٢٢١ ده درت جهتدن کرد اشقیا تعرضه باشلامشلرسه ده مفرزه ایله ایکی ساعت دوام ایدن مصادره نتیجه‌سنده کردلردن ایکی کشی تلف و متباقیسنک فرار ایتدیکی و مفرزه‌دن هیچ بر ضایعات اولمادیغی و ارمنی قافله‌سنک ده قوتاریلدیغی بایبورد نقطه قوماندانلغندن بیلدیرلمکله معروض.

منزل مفتشی

فؤاد ضیا

١ / ٤ / ٢٧٢١

Belge No : 1918

Erzurum'dan
3.5.331 (16 Temmuz 1915)

Erzurum'da Üçüncü Ordu Kumandanlığına

Ermeni kafilelerine taarruz edecek olan Kürt eşkiyasının takibi için Bayburd'ta Sabit Jandarma Bölük Kumandanı Mülâzım-ı sâni (Teğmen) Salih Efendi kumandasiyle menzil efradından (erlerinden) elli altı neferden mürekkep (oluşan) Bayburd'tan çıkarılmış bir müfreze, Ermeni kafilelerinin Kop Dağı'nı mürurları (geçişleri) esnasında, 28.4.331 (11 Temmuz 1915)'de dört cihetten Kürt eşkiya taarruza başlamışlarsa da, müfreze ile iki saat devam eden müsademe neticesinde (çarpışma sonucunda), iki kişi telef ve mütebakisinin (geri kalanının) firar ettiği ve müfrezeden hiçbir zayiat (kayıp) olmadığı ve Ermeni kafilesinin de kurtarıldığı Bayburd Nokta Kumandanlığı'ndan bildirilmekle maruzdur.

Menzil Müfettişi
Fuat Ziya

Şube : 1/3731/4 (17) Minh (de)
Hıfzı (Saklanması) /4.5.31 (17 Temmuz 1915)

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 161
Göz No : 2
Klasör No : 2835
Dosya No : 127
Fihrist No : 1–11

Belge No: 1919

برنجی قوا اردوی همایون
قوماندانلق وکالتی

تلغراف
١٧٢٢٨

صورت

1-131
32A-11
31

بوغازلیان قضای طرفندن ٢٠٠ قدر مسلح ارمنی اشراسنك آوانوسی قضای داخلنده بوغازلیان
قریه سنه کلدرك ایقاع جنایت وتخریبات یایدقلری ارکوب اخذ عسکریه‌سی ریاستنه شمدی
آلنان تلغرافندن آکلاشیلدیغی ارکوب، نوشهر، نکیده وآوانوسی آره‌سنده ماکنه باشنده
اجرا قلنان مخابرات نتیجه‌سنده بلکه نکیده‌جه مستعجلا ٢٥٠ نفرك تسلیحنك طلب هوخصوصی بویابده
وقوعبولان مراجعت اوزرینه حربه نظارت جلیله‌سی طرفندن دخی اجرای تبلیغات اولندیغی
متصرفلغنك اشعارندن آکلاشلمغله همان ٢٥٠ نفرك جلبیله نکیده ژاندارمه قوماندانلغنك
امرینه تودیعی نکیده اخذ عسکریه‌سی ریاستنه شمدی یازلمش وبوخصوصده بیدرلی آلنه جق
معلومات بیانی متصرفلغه بیلدیرلمش هوخصوصده برای معلومات معلومدر. تموز ٢٢

قونیه اخذ عسکری رئیسی
ضیا

Belge No : 1919

Birinci Kolordu-yu Hümayun
Kumandanlık Vekâleti
Telgraf : 17228

Suret

Boğazlıyan Kazası taraflarında 300 kadar müsellah (silahlı) Ermeni eşirrasının (azılılarının) Avanos Kazası dahilinde Boğazlıyan Karyesi'ne gelerek, ika-ı cinayet ve tahribat yaptıkları (cinayet işledikleri ve yakıp yıktıkları), Ürgüp Ahz-ı Asker Şubesi Riyaseti'nden (Asker Alma Şubesi Başkanlığı'ndan) şimdi alınan telgraftan anlaşılarak; Ürgüp, Nevşehir, Niğde ve Avanos arasında makine başında icra kılınan muhaberat (yapılan haberleşmeler) neticesinde, yalnız Niğde'ce müstacelen (ivedi olarak) 250 neferin teslihinin (silahlandırılmasının) talep olunduğu, bu babda (konuda) vuku bulan müracaat üzerine Harbiye Nezaret-i Celilesi tarafından dahi icra-yı tebligat olunduğu Mutasarrıflığın iş'arından (haberinden) anlaşılmakla hemen 250 neferin celbiyle Niğde Jandarma Kumandanlığı'nın emrine tevdii, Niğde Ahz-ı Asker Şubesi Riyaseti'nden şimdi yazılmış ve bu hususda peyderpey (yavaş yavaş) alınacak malûmat beyanı Mutasarrıflığa bildirilmiş olmakla beray-i malûmat (bilgi için) maruzdur. 10/11 Temmuz 331 (23/24 Temmuz 1915)

Konya Ahz-ı Asker Kalemi Reisi
(Konya Asker Alma Dairesi Başkanı)
Ziya

Arşiv No : 1/131
Dolap No : 149
Göz No : 4
Klasör No : 2287
Dosya No : 11
Fihrist No : 3–1

Belge No : 1920

١١٩٢

١٤/٥/٣٣١

باسمه تعالى

ج - ١٤/٥/٣٣١ تاريخ و ٦٤٨٠ نومرولو تحرير شاهانه‌لرى

قول اردو منطقه‌سنك نوشهر قضاسى جوارنده ٢٠٠ قدر مسلح ارمنى دن متشكل بر جهت ظهور ايده‌رك
بر غاليان قوريسى تعرضله ايقاع جنايت و تخريبات بايدقلرى ١٤/٥/٣٣١ ده قوزى اخذ عسكرلقلرى رياستلرى
باتلغراف وكالته بيلديرلمش و كيفيت عين تاريخ تلغرافيه قرارگاه عمومى ايكنجى شعبه‌سيله برنجى اردويه و تحريراً ده
حربيه نظارت جليله‌سى عرض ايدلمش ايدى. بو شرذمه‌نك تعقيب و تنكيلى ايچون نكده ثابت ژاندارمه مأمورندن قوه
كافيه سوق ايدلمشدر. بو جهتله قدر باشقه بر اثر تعرضى استخبار ايديلمه‌مش و قوه تعقيبيه ايله مقابله
اشتباه ايدلمشدر. تعقيباتك تشديدى حقنده نكده ثابت ژاندارمه مأمورينه امر ويرلمشدر. آلنه‌جق معلوماتك
عرض اولنه‌جغى و بو بابده بشنجى قول اردو وكالتنه ده اخبار كيفيت ايدلديكى و بو خصوص حقنده كه محرم مخابراتده
قوريجى و بشنجى قول اردولر قوماندانلغى وكالتلرى بيننده قوللانلمق اوزره بر شفره مفتاحنك اعطاسى معلوم.

برنجى قول اردو قوماندانلغى
ايكنجى
[illegible]

٢٢١ / ١٥ ٦٤٥٤ ٢١ / ٢٧١٧

٠٠١٥ / ٤

[illegible]

قول اردو قوماندانلغى وكالتلرنده بولنان شفره دن بر نسخه‌نك اعطاسى ايچون اونجى شعبه‌يه يازلمشدر تقديم ايدلمشدر

مديريت امريه
[illegible]

١٥ محرم ١٣٣١

Belge No : 1920

Birinci Kolordu-yu Hümayun Kumandanlık Vekâleti
1193
Damga : Çift Ay (Çok Gizli)

14.5.331 (27 Temmuz 1915)

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)

C. 13/5/331 (26 Temmuz 1915) tarih ve 6380 numaralı gayet mahrem (çok gizli) işaretli emirname :

Kolordu mıntıkasının Nevşehir Kazasiyle civarında 300 kadar müsellah (silahlı) Ermeniden müteşekkil (oluşan) bir çete zuhur ederek, Boğazlıyan Karyesi'ne taarruzla ika-i cinayet ve tahribat yaptıkları (cinayet işledikleri ve yıkıp yaktıkları) 11/5/331 (24 Temmuz 1915)'de Konya Ahz-ı Asker Kalemi Riyaseti'nden (Asker Alma Daire Başkanlığı'ndan) ba telgraf (telgrafla) Vekâlete bildirilmiş ve keyfiyet aynı tarihte telefonla Karargâh-ı Umumi İkinci Şubesi'yle Birinci Ordu'ya ve tahriren (yazılı olarak) Harbiye Nezaret-i Celilesi'ne arz edilmiş idi. Bu şerzemenin takip ve tenkili (Kudurmuş olan bu kimselerin izlenmesi ve cezalandırılması) için Niğde Sabit Jandarma Taburu'ndan kuvve-i kâfiye (yeterince kuvvet) sevk edilmiştir. Bu çetenin şimdiye kadar bir başka eser-i taarruzu istihbar edilememiş (duyulamamış) ve kuvve-i takibiye ile de müsademe edememiştir. Takibatın teşdidi zımnında (Kovuşturmanın şiddetlendirilmesi amacıyla) Niğde Jandarma Taburu'na emir verilmiştir. Alınacak malûmatın arz olunacağı ve bu babda (konuda) Beşinci Kolordu Vekâleti'ne de ihbar-ı keyfiyet edildiği (durumdan haber verildiği) ve bu husus hakkındaki mahrem muhaberatta (gizli haberleşmede) Birinci ve Beşinci Kolordular Vekâletleri beyninde (arasında) kullanmak üzere bir şifre miftahının itası (anahtarının verilmesi) maruzdur.

Birinci Kolordu Kumandan Vekili
Namına (Adına)
Miralay (Albay) Fuat

Damga (Başkumandanlık Vekâleti Evrak Kalemi)
6453

Şube : 1–2/15 (28) Minh (de)
Kısım : 4/15 (28) Minh (de)

Şube : 1–3 /3717

Belge No : 1920

2 nci Şubeye

Kolordu Kumandanlık Vekâletleri'nde bulunan şifreden bir nüshasının itası için Onuncu Şube'ye yazılmıştır. Takdim /15 (28) Minh (de)

Müdürün emriyle

İmza (Okunamadı)

Şube : 2/13602

15 Temmuz 1331 (28 Temmuz 1915)

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 110

Göz No : 2

Klasör No : 385

Dosya No : 1530

Fihrist No : 17

Belge No: 1921

شعبه مدیریتی
نومرو
٥٩٩٨

ارضروم دن بش قوماندانلق وکالتنه مورود شفره

داخله سوق ایدلمکده ارمنیلرک هیچ بر طرفدن دوچار تحقیر اولملرینه میدان ویرلمامسی
واموال واشیالرینک محافظه‌لری دائما امر وتبلیغ ایدلمکده اولدیغی بوکره‌ده تأکیداً
لازمکلنده اشعار ایدلمشدر

اوچنجی اردو قوماندانی
محمود کامل

٦٥٦٩

١٨/٢

١٨/٢٩

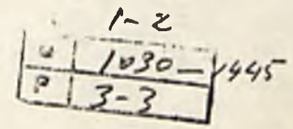

Belge No : 1921

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube Müdüriyeti
Numro : 5998

Erzurum'dan Başkumandanlık Vekâletine mevrud (gelen) şifre

Dahile sevk edilmekte Ermenilerin hiçbir taraftan düçar-ı tahkir olmalarına (hakarete uğramalarına) meydan verilmemesi ve emval (malları) ve eşyalarının muhafazaları (korunması), daima emir ve tebliğ edilmekte olduğu gibi, bu kerre de tekiden (bu kez de yineleyerek) lazım gelenlere iş'ar edilmiştir (bildirilmiştir). 17/18 Temmuz 1331 (30/31 Temmuz 1915)

Üçüncü Ordu Kumandanı
Mahmut Kâmil

Damga (Başkumandanlık Vekâleti Evrak Kalemi)

6569
Şube : 2/18 (31) Minh (de)
Şube : 2/13715
18 Temmuz 1331 (31 Temmuz 1915)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 109
Göz No : 4
Klasör No : 361
Dosya No : 1445
Fihrist No : 3–3

اوراق اوطه‌سنك نومروسی		عثمانلی اردوی همایونی باش قوماندانلغی وکالتی	میصنك امضاسی
شعبه‌نك نومروسی		شعبه	تاریخ تبیضی
مسودینك امضاسی		١	میصنه قونیلان نومرو ٩٤٧٢
تاریخ تسویدی	٢٢١ - ٧ - ١٦		مقابله‌جینك امضاسی
قم اوطه‌سنك نومروسی		تمام واسطه‌سیله ٤ نجی اردو قوماندانلغنه	مقابله تاریخی

سنیه

اورفه متعرفی قصبه‌ده، واقعه‌ده سلاح آتیلدیغی برارمنی
خانه‌یی تحریك ایدن تراندارك اقرارندن اوچنك اینلر
طرفنه جرح ایدلمش طولایسیله اهالی اسلامیه‌نك [illegible]
[illegible] و توقیف زمانلرده [illegible]
[illegible] حرکات عصیانکارانه‌یه جرأت ایدن ارمنیلرك
تأدیب و تنبیه‌لری موجب تراندارك قوتك عدم کفایه‌سندن [illegible]
جوار عشائرك اوزره قصبه‌یی هجومه [illegible]
لزوم کوستریور. [illegible] مراجعت ایتمش بولنوم. اقتضای
[illegible]

اورفه متعرفه‌نك

ح ١٦ - ایلول - ٢٢١

اقتضای [illegible] اردو قوماندانلغنه یازدم. [illegible] مراجعت ایدیکز.

	1/1
L	1049
F	15-3

Belge No : 1922

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekâleti
Şube : 1

Mübeyyize (Temize Çekene)
Konulan Numara : 9473

Müsevvidinin (Müsvette yapanın)
İmzası : İmza (Okunamadı)
Tarih-i Tesvidi (Müsvette Tarihi) :
16.7.331 (29 Eylül 1915)

Şam vasıtasiyle 4 ncü Ordu Kumandanlığına "Şifre"

Urfa Mutasarrıfı kasabada, dahilinden silah atılan bir Ermeni hanesini taharriye (aramaya) giden jandarma efradından üçünün, Ermeniler tarafından cerh edilmesi (yaralanması) dolayısiyle ahali-i İslamiye arasında yüz göstermeye başlayan galeyanı teskine ve bilhassa şu son zamanlarda harekât-ı isyankâraneye cüret eden Ermenileri, tedip ve tebide (haddini bildirme ve uzaklaştırmalarına) mevcut jandarma kuvvetinin adem-i kifayesinden (yetersizliğinden) bahisle ve civar aşairin (çevre aşiretlerinin) de kasabaya hücum-u muhtemelini men (engellemek) için bir kuvve-i askeriyeye lüzum gösteriyor. Size müracaat etmesini yazdım. İktizayi (Gereğini) hemen yapılmasını rica ederim.

İmza (İsmet)

Urfa Mutasarrıflığına

C– 16 Eylül 331 (29 Eylül 1915)

İktizayi, Dördüncü Ordu Kumandanlığına yazdım. Oraya müracaat ediniz.

Şube : 1/5447
Şifreye tahvil edilmiştir. 16 (29) Minh (da)
İmza (Okunamadı)

İmza (İsmet)
İmza (Okunamadı)

Belge No : 1922

Arşiv No : 1/1

Dolap No : 101

Göz No : 2

Klasör No : 13

Dosya No : 63

Fihrist No : 15–3

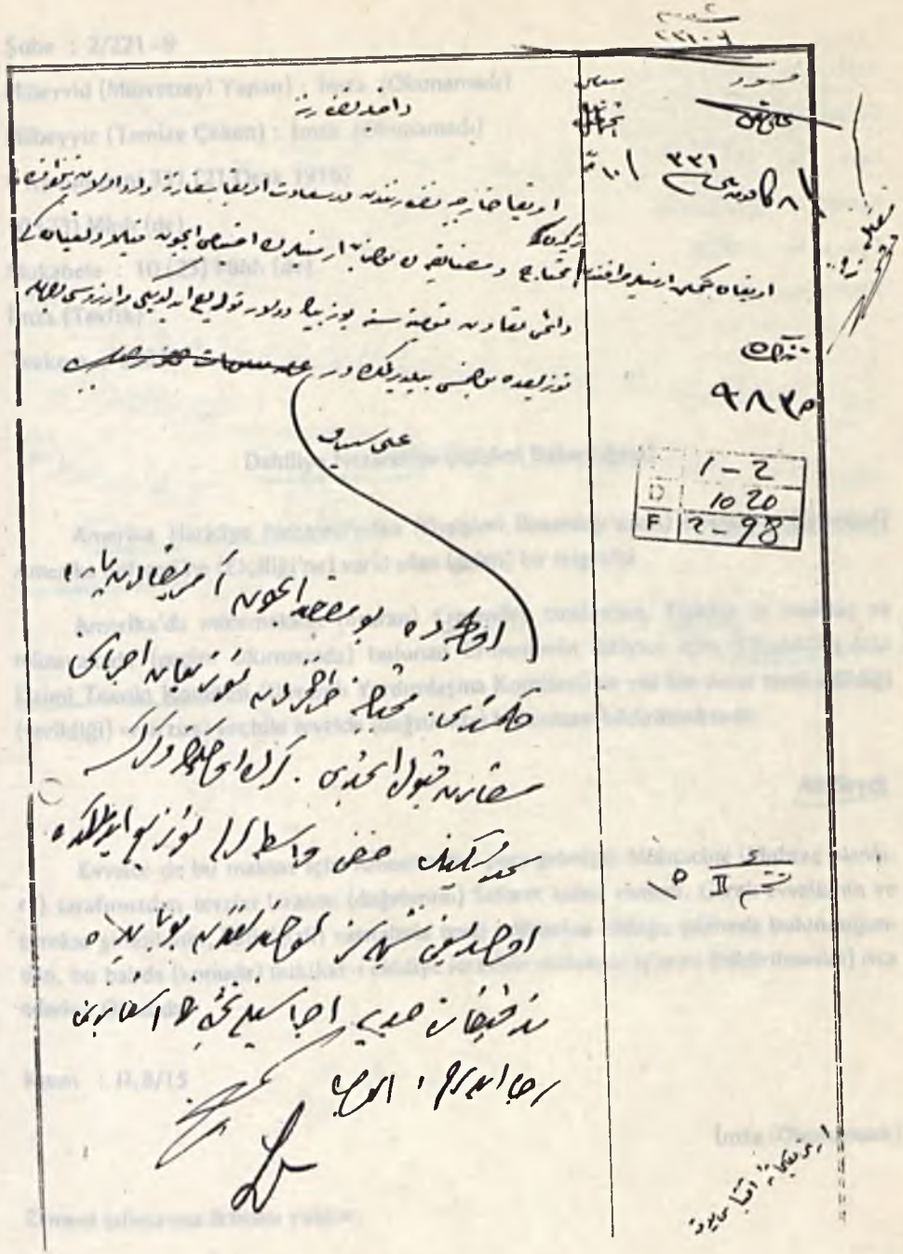

Belge No : 1923

Şube : 2/221–9

Müsevvid (Müsvetteyi Yapan) : İmza (Okunamadı)

Mübeyyiz (Temize Çeken) : İmza (Okunamadı)

8 Kânunusani 331 (21 Ocak 1916)

10 (23) Minh (de)

Mukabele : 10 (23) Minh (de)

İmza (Tevfik)

Tezkere : 9835

Dahiliye Nezaretine (İçişleri Bakanlığına)

Amerika Hariciye Nezareti'nden (Dışişleri Bakanlığı'ndan) Dersaadet (İstanbul) Amerika Sefareti'ne (Elçiliği'ne) varid olan (gelen) bir telgrafta .

Amerika'da mütemekkin (oturan) Ermeniler tarafından, Türkiye'de muhtaç ve müzayakada (geçim sıkıntısında) bulunan Ermenilerin ihtiyacı için, Filadelfiya'daki Daimi Teavün Komitesi (Devamlı Yardımlaşma Komitesi)'ne yüz bin dolar tevdi edildiği (verildiği) ve arzusu veçhile tevzide (dağıtımda) bulunması bildirilmektedir.

Ali Seydi.

Evvelce de bu maksat için Amerika'dan para gelmişti. Muhtacine (Muhtaç olanlara) tarafımızdan tevziat icrasını (dağıtımını) Sefaret kabul etmedi. Gerek evvelkinin ve gerekse şimdikinin, hafi (gizli) vasıtalarla tevzi edilmekte olduğu şüphesiz bulunduğundan, bu babda (konuda) tetkikat-ı ciddiye icrasiyle neticenin iş'arını (bildirilmesini) rica ederim. Olbabda.

Kısım : II.8/15

İmza (Okunamadı)

Ermeni talimatına iktibası yoktur.

Belge No : 1923

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 113
Göz No : 4
Klasör No : 533
Dosya No : 2082
Fihrist No : 2–98

Belge No: 1924

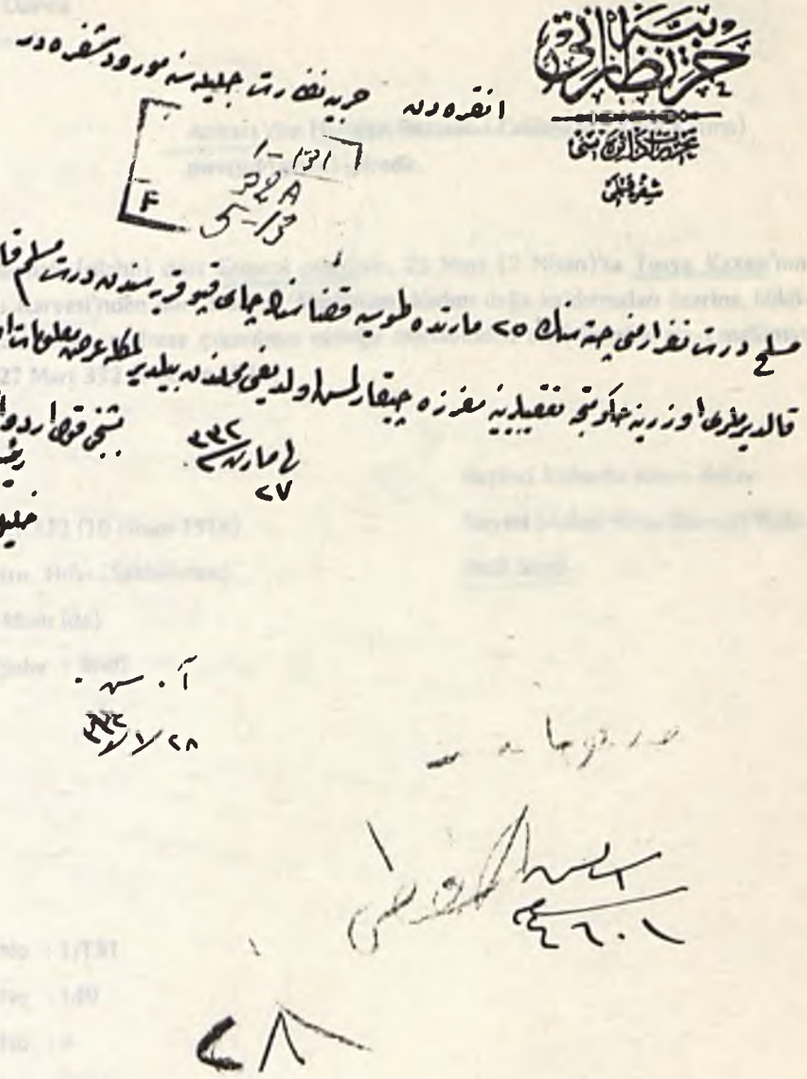

Belge No : 1924

Harbiye Nezareti
Tahrirat Dairesi
Şifre kalemi

Ankara'dan Harbiye Nezaret-i Celilesi'ne (Yüce Katına) mevrud (gelen) şifredir.

Müsellah (silahlı) dört Ermeni çetesinin, 25 Mart (7 Nisan)'ta Tosya Kazası'nın Çaykapu Karyesi'nden dört Müslim (Müslüman) kadını dağa kaldırmaları üzerine, hükümetçe takiplerine müfreze çıkarılmış olduğu mahallinden bildirilmekle arz-ı malûmat olunur. 27 Mart 332 (9 Nisan 1916)

Beşinci Kolordu Ahz-ı Asker
Heyeti (Asker Alma Dairesi) Reisi
Halil Sami

A. Ş. 28.1.332 (10 Nisan 1916)
Malûmattır. Hıfzı (Saklanması)
28 (10) Minh (da)
Asayiş Şube : 4601

Arşiv No : 1/131
Dolap No : 149
Göz No : 4
Klasör No : 2287
Dosya No : 11
Fihrist No : 5–13

Belge No: 1925

عموم ژاندارمه قومندانلغی

شعبه　　قسم

اطنه ژاندارمه آلایی قومندانلغندن وارد اولان ٢٨ كانون ثانی ٣٣ تاریخلی شفره تلغرافنامه صورتیدر

عدد عمومی

عدد خصوصی

استانبول

٢٨ كانون ثانی ٣٣٢

جواب

131 / 28 / ...

تاریخ :

نومرو :

مآل :

اصلاحیه‌نك شمال جنوبیسنك جوارنده‌كی اورمانده ظهور ایدن اوتوز ایكی كیشیلك ارمنی چته‌سیله اوده‌بسه قراقول ژاندارمه مفرزه‌سی بیننده ١٩ كانون ثانی ٣٣ تاریخنده ساعت ایكیده باشلایان مصادمه‌كه ساعت طقوزه قدر دوام ایدرك ژاندارمه‌دن اوچ و تشكیلات مفرزه‌سندن برك و برشهید و برعسكر مجروح ... ساعت ارجوزده بالاستفاده اشقیا فرار ایتمشدر . تعقیبلرینه جبل بركت طابور قومانداننی مأمور ایدلدی . مذكور طابور قومانداننی مورودا ٢٢ كانون ثانی ٣٣ تاریخلی تلغرافده اصلاحیه‌نك ساعت مسافه‌ده (ایكیاجلر) ده ٢١ كانون ثانی تاریخنده تكرار مصادمه وقوع بولارق اشقیادن ایكی مقتول و برمجروح و برشیدیكی و آتشیلر ... اوبرده ایكی نفر ده رفقوسی ... بر شهید و بر مجروح اولدیغی اشقیانك عثمانیه استقامتنه كیتمش اولدیغی بیلدیرلدی . اشرارك فرارلرینه میدان ویرلمه‌مسی و تعقیبلری ... ، كوكسون ، ... ، بیلیس ، ... عثمانیه ، ... ژاندارمه قومندانلرینه تعلیمات ویرلدی . مركز و ملحقاتنده ... موجود سواری قطعه‌لرینك بجمله اصلاحیه‌ده ... بولنمه‌سی ... قوماندانی امرینه كوندریلمسی ... و ... اصلاحیه‌یه حركت ایلمه‌سی اولنمشدر .

Belge No : 1925

İstanbul

Umum Jandarma Kumandanlığı
(Jandarma Genel Komutanlığı)

28 Kânunusani 332 (10 Şubat 1917)

Adana Jandarma Alayı Kumandanlığından
mevrud (gelen) 25 Kânunusani 332 (7 Şubat 1917)
tarihli şifre telgraf-name suretidir

İslâhiye'nin Şıhlı Karyesi'nin (köyünün) civarındaki ormanda zuhur eden otuz iki kişilik Ermeni çetesiyle on beş neferlik jandarma müfrezesi beyninde (arasında), 19 Kânunusani 332 (1 Şubat 1917) tarihinde, sonra saat iki de başlayan müsademe (çarpışma), gece saat dokuza kadar devam ederek, jandarmadan üç ve Tanzifat Müfrezesi'nden bir, ki, dört şehit ve bir asker mecruh olup (yaralanıp) menaat-i araziyeden bil-istifade (arazinin sarplığından yararlanan) eşkiya firar etmiştir. Takiplerine Cebel-i Bereket (Osmaniye) Tabur Kumandanı memur edildi. Bugün mezkûr (adı geçen) Tabur Kumandanlığı'ndan mevrud (gelen) 24 Kânunusani 332 (6 Şubat 1917) tarihli telgrafda, İslâhiye'ye altı saat mesafede "Eriklibel" 'de, 23 Kânunusani 32 (5 Şubat 1917) tarihinde tekrar müsademe vuku bularak, eşkiyadan iki maktul (ölü) ve bir mecruh (yaralı) düştüğü ve Antilli İnşaat Taburu'ndan iki, Kırk Dördüncü Fırka süvarilerinden bir şehit ve bir mecruh olduğu, eşkiyanın Ayıntap (Gaziantep) istikametine gitmekte olduğu bildirildi. Eşirranın (fesatçıların) firarlarına meydan verilmemek ve mütekabil (karşı) harekât icra etmek üzere Halep Alayı'na, Ayıntap, Kilis, Maraş, Göksun Jandarma Kumandanları'na telgrafla tebligat icra edildi. Merkez ve mülhakattan (bağlılarından) dahi elde mevcut süvari kuvvetlerinin müstacelen (ivedi olarak) İslâhiye'de bulunan Tabur Kumandanı emrine gönderilmesi icap edenlere yazılmış ve bizzat İslâhiye'ye hareket edilmiş olduğu.

Mühür (Birinci Şube / Birinci Kısım)

Belge No : 1925

Arşiv No : 1/131
Dolap No : 149
Göz No : 4
Klasör No : 2287
Dosya No : 11
Fihrist No : 5–24

Belge No: 1926

سلم مدال ٢٢٢ قوسيتانيا

روسيه ايله حال صلحك اعادهٔ تأسيسى بوراده بيوك
بر مسئله قارشيلانمشدر. بو حادثه صلح عمومى لهذه كى تشبثاتزده
بزى تشجيع ايده جك ماهيتده در. مع مافيه بر وقعه بزى دلخون
ايتمكده در. روس اردوسى طرفنه تخليه ايدلن قمانلى اراضيسى
ارمنى اختلالجى قوميه لرينه ايرلى اهاليه قارشى غير قابل توصيف
بر وحشتله قويولدقلرى بيوك جنايات ومضلمه صحنه لرينده در.
بو أسف انكيز حال قارشيسنده افطار عموميه غليانده در.
Union لك مختلف غروپلرينه بو وضعيتى چاره سازى
اولمق اوزره وصلحه خدمة كندى حكوماتى نزدنده تشبثاتده
بولنمقلرى استفادوسنجه هم ...

A	1 – 2
D	86A
F	24/3

Belge No : 1926

... 333 (917) ... (Okunamadı)

Rusya ile hal-i sulhun iadeten teessüsü (barışın yeniden kurulması) burada büyük bir meserretle (sevinçle) karşılanmıştır. Bu hadise sulh-ü umumi (genel barış) lehindeki teşebbüsatımızda (girişimlerimizde) bizi teşci edecek (cesaretlendirecek) mahiyettedir. Mamafih bir vaka bizi dilhun etmektedir (kan ağlatmaktadır). Rus Ordusu tarafından tahliye edilen (boşaltılan) Osmanlı arazisi; Ermeni ihtilalci komitelerinin, yerli ahaliye karşı gayrı kabil-i tavsif (nitelendirilemeyecek) bir vahşetle koyuldukları pek büyük cinayet ve mezalimine (cinayetler ve zulümlerine) sahne olmaktadır. Bu esef-engiz (esef verici) hal karşısında efkâr-ı umumiye (kamuoyu) galeyandadır. "Union"un muhtelif gruplarının bu vaziyete çaresaz (çare bulan) olmak üzere ve sulha hizmeten kendi hükümatı nezdinde teşebbüsatta (hükümetleri yanında girişimlerde) bulunmaları istifade bahş (yararlı) olur.

İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 112
Göz No : 3
Klasör No : 483
Dosya No : 1893–A
Fihrist No : 27–3

ONUR ATASE Bşk Kütüphane

Volume No: 1927

حربیه نظارتی آسایش شعبه‌سی

مورودە ومرسوله نومروسی	اوراقك اصلی نومروسی	تاریخ تسویدی	مسود امضاسی	تاریخ تبییضی	مبیض امضاسی
١٠٢٥٧	[illegible]	٢٤ [illegible]	[illegible]	٢٢/٥/٣٣	[illegible]

خلاصهٔ مآل

٣٣١ سنه‌سی تموزی ظرفنده
اطنه مرعشی یولی اوزرنده
قندیجه موقعنده اجتماع
ایله اهالی اسلامیه‌یه
تجاوز ایدن ارمنی جنتلرینه
اطنه والی وقومانداننه حقنده
مقبله بالمصادمه تشکیل
ایدلدیکنه متعلق اوراقه
ودوسیه‌نك کوریلوب اعاده
ایدلمك اوزره ارسالنه
دائر امنیت عمومیه مدیریتنه
مورود ٢٣ [illegible] ٢٢ [illegible] خصوصا
تذکره زیرینه :

آدرس :

امور محکمه مدیریتنه

تذکره مفادینه نظراً وقوعات مذکوره‌یی
حاوی دوسیه و اوراقك امنیت عمومیه‌جه کورولدکدن
صکره بنه بالاستردار اعاده ایدلمك اوزره
شعبه‌یه ارسالنی رجا ایدرم افندم

[illegible]

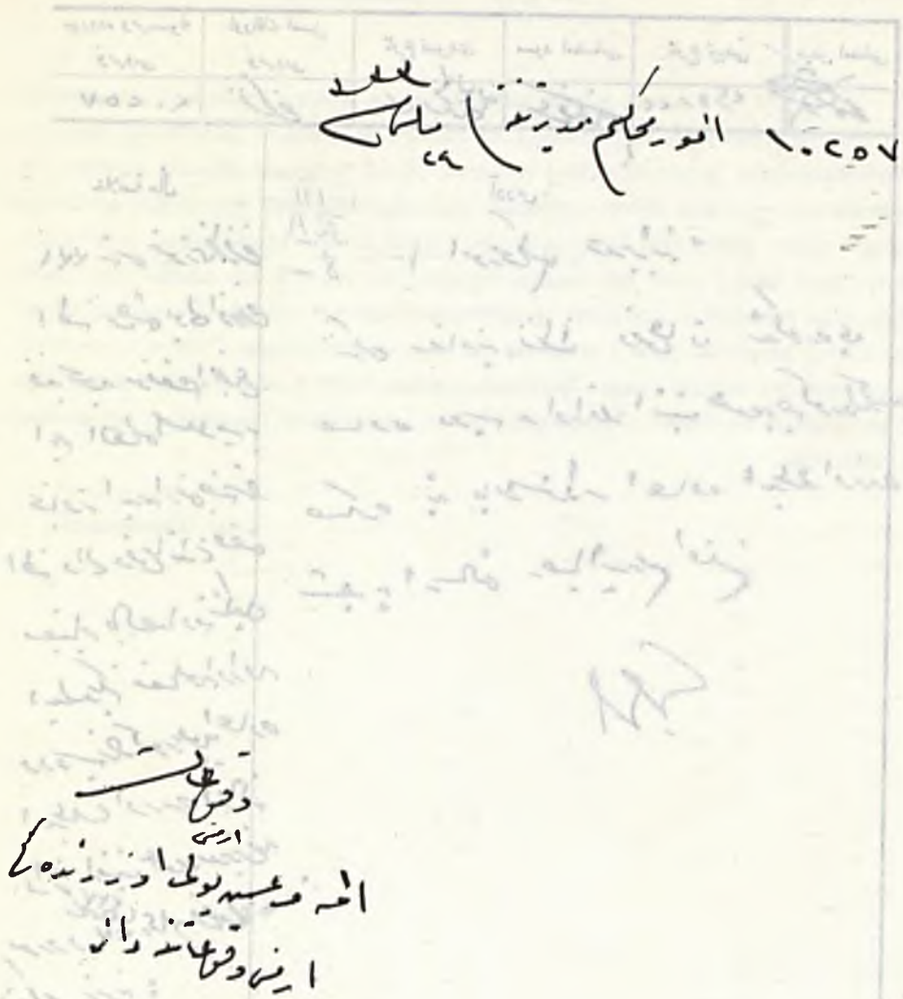

Harbiye Nezareti Asayiş Şubesi

Mevrude ve Mersule (Geliş ve Gidiş) Numarası : 10257

Evrakın Asli Numarası : Tezkere

Tarih-i Tesvidi (Müsvette Tarihi) : 24 Mayıs 333 (24 Mayıs 1917)

Müsevvid (Müsvetteyi Yapan) İmzası : İmza (İrfan)

Tarih-i Tebyizi (Temize Çekme Tarihi) : 24.5.33 (24 Mayıs 1917)

Mübeyyiz (Temize Çeken) İmzası : İmza (Okunamadı)

Hulasa-i meal (Özeti) :

331 (1915) senesi Temmuzu zarfında Adana-Maraş yolu üzerinde Kandıcık mevkiinde içtima (toplanma) ile ahali-i İslamiyeye tecavüz eden Ermeni çetesinin, Adana Vali ve Kumandanı Hakkı maiyyetiyle bilmüsademe (çarpışarak) tenkil edildiğine müteallik (cezalandırıldığına dair) evrak ve dosyanın görülüp, iade edilmek üzere irsaline (gönderilmesine) dair, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (Emniyet Genel Müdürlüğü)'nden mevrud (gelen) 23 Mayıs 333 (23 Mayıs 1917) tarihli hususi tezkere zirine (altına) :

Adres :

Umur-u Mahâkim Müdüriyetine :

Tezkere müfadına (anlamına) nazaran vukuat-ı mezkûreyi havi (adı geçen olayı kapsayan) dosya ve evrakın Emniyet-i umumiye'ce görüldükten sonra yine. . . (okunamadı) iade edilmek üzere şubeye irsalini (gönderilmesini) rica ederim efendim.

İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 1/131
Dolap No : 149
Göz No : 4
Klasör No : 2287
Dosya No : 11
Fihrist No : 8

(Belgenin arka sayfası) :
10257/Umur-u Mahâkim Müdüriyeti'ne/24 Mayıs 333
(24 Mayıs 1917)
Vukuat : Ermeni
Adana-Maraş yolu üzerindeki Ermeni vukuatına dair.

Belge No: 1950 1948

آنی عربه قوسیسی
نومرو
۸۵۵

- صورت

- وزارت عاجه
۲۴/۷/۲

- وزی قضای اوزاری باسه قومانداری جزای یوزباشیلکی جنابلرینه

[illegible] 1621
56
12-8

جزاء حقیری .

عالی محدود سالقاته تحت اجتماعده بولنان اجرای اعمال محکمه لکاری اسمریفنه دوشمکلرینک
تعقیبنه دیرلرینه اعاده قائم اولمیوب اوقوداری مظالم وتعسفاتنه بنا اهالیدن واقع دینی
وسیاسی دیری دیری یاقمه تکلیفلرینه باغلیوب - عه خویشونه دیرمک کی قوتداری اوزیه -
ده جنایات بریی وی دوقیمه ایده محکمه بولدیغی اشخاص ایسه کیمسی ایتیلیم
آدم وتأثراتنه هیچ وقیخنده ذات دولتاری جزاء ایلکسه ده المدن کلدیکی قدر اولدیغنه
اعتماد بوجه کاری خاطر جاییم . اشبو مظالمک امریله ونتیجه اولق اوزره جنایت
کیدیکه قناعت حاصل بوجه دفعه بوجایه طرفجه اتخاذ اولنه جق محکمه تنبیه عاجزه
ومؤثره نک سرعت تطبیقنه اکمال ومزید بوجه لیاقتلی بولنوقدر .

۲۹/۱/۲۴ تاریخنده ۲۴۸ نومرولیله تقدیم ایتدیکم عریضه ده محرر وقایعدن بروجه
آتی حادثات ده سرزده ظهور اولدیغی کمال تأثرله عرض ایلرم .

۱ - اردنیل (اردبیل) ه جوار کویلرک ذکور واصدم اهالیسی باغیه - عه خیله لره کوتورمکده
واولده خویشونه دیرمکده در لر .

۲ - ۲۴/۱/۲۸ ده اردنیل (اردبیل) اهالیسندن برحوکه سلمان اسکاری (اردبیل) لی
کلیسیانده طوپلدیغه - عه اعاده اتمشدر .

۳ - اردنیل (اردبیل) ده اصدم خانه لری منهدم یاقیلر بولمیانده باقیلردن اردبیل حکومت
قوناغی لوبکی حاصلی (ده کلیخ) قریسنده ولوکا جوار کویلرک جامعلری ذکر ایتمکله اکتفا ایلدیم .

۴ - ۱۵/کانون ثانی/۲۴ ده (کوشخانه) نامه جوسه شرقیه (تکه) جوارنده اردبیلده
قتل ایدیکی آلتی مسلمانه جنازه سی یول اوزرنده کورلمشدر .

[تابعی ایکنجی کاغدم]

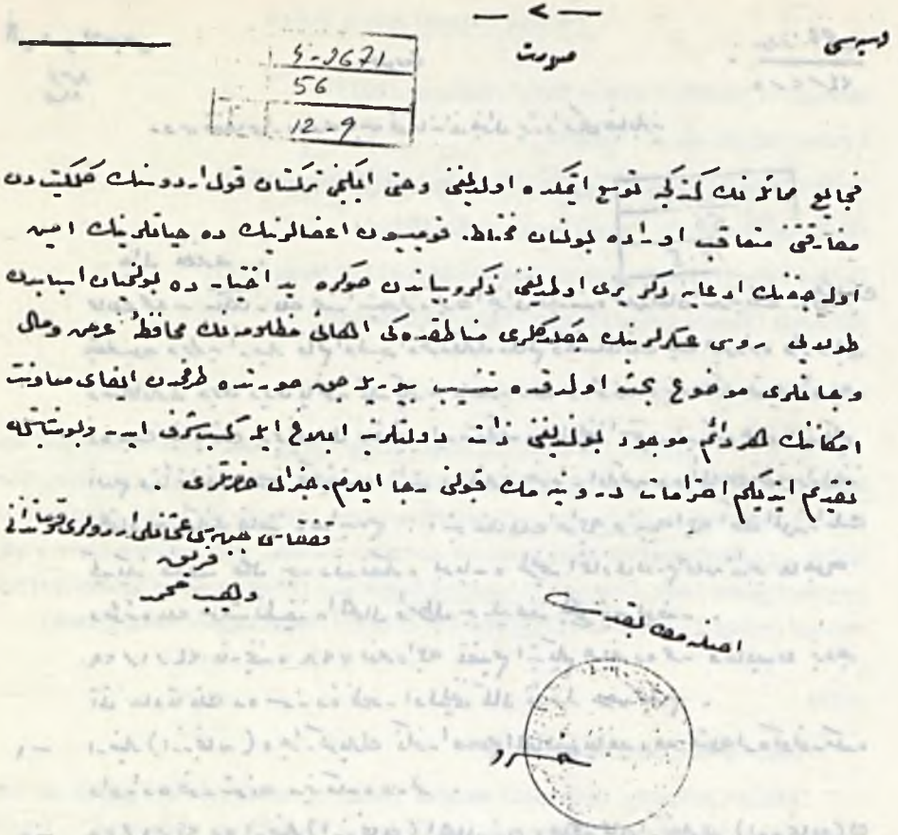

Vesaik-i Harbiye Dosyası
Numara : 815

Ordular Karargâhı
2.2.34 (2 Şubat 1918)

Suret

Rus Kafkas Orduları Başkumandanı General Perzvaliski Cenaplarına

General Hazretleri

Memalik-i mahrûsa-i şahanenin (Osmanlı ülkesinin) taht-ı istilanıza (işgaliniz altına) giren ecza-yi asliyesinde mütemekkin (asıl kısımlarında oturan) ahali-i İslamiyenin, Rus askerlerinin çekilmesiyle ve yerlerine Ermeniler kaim olmasiyle uğradıkları mezalim ve itisafatın (zulümler ve yolsuzlukların) pek ilerilere vardığını ve Müslümanları diri diri yakmak, yekdiğerine bağlayarak kurşuna dizmek gibi tüyleri ürpertecek cinayatın (cinayetlerin) birbirini vely (ardı sıra) ve takip edegelmekte bulunduğunu istihbar ederken, hissettiğim âlam ve teessüratın hadsiz (elemler ve üzüntülerin sınırsız) ve keyfiyetten zat-ı devletlerini haberdar eylerken de elemlerimin nihayetsiz olduğuna itimat buyurmanızı hassaten (özellikle) rica ederim. İşbu mezalimin emir ile ve tenbih ile önünü almak zamanının geçtiğine kanaat hasıl buyurduktan sonra, bu babda tarafeynce ittihazı (bu konuda taraflarca alınması) lazım gelen tedabir-i acile ve müessirenin (etkin ve ivedi önlemlerin) sürat-i tatbikinde ihmal ve emhal (uygulanmasında önem vermeme ve savsaklama) buyrulmayacağına hiç şüphe yoktur.

29.1.34 (29 Ocak 1918) tarihinde, 738 numara ile takdim ettiğim arizada muharrer vakayiden, ber-vech-i âti hadisatın da ser-zede-i zuhur olduğunu (sunduğum yazıdaki olaylardan, aşağıdaki olayların da baş gösterdiğini) kemâl-i teessürle arz eylerim.

1 – Ermeniler, "Erzincan" ve civar köylerin zükûr (erkek) İslam ahalisini bağlayarak, kışlalara götürmekte ve orada kurşuna dizmektedirler.

2 – 28.1.34 (28 Ocak 1918)'te Ermeniler, "Erzincan" ahalisinden birçok Müslüman erkekleri "Erzincan"ın Kilise Meydanı'nda toplayarak, ihrak etmişlerdir (yakmışlardır).

3 – Ermeniler, "Erzincan"da İslam hanelerini muttasılan (aralıksız) yakıyorlar. Bu meyanda (arada) yakılan Erzincan Hükümet Konağı ile Yenicami, "Zekgenç" Karyesi'nde ve buna civar köylerin camilerini zikretmekle iktifa ederim.

4 – 15 Kânunusani 34 (15 Ocak 1918)'te "Gümüşhane"nin cenub-u şarkisinde (güneydoğusunda), "Teke" civarında Ermenilerin katlettiği altı Müslümanın cenazesi yol üzerinde görülmüştür.

Belge No : 1928

Fecayi-i mümaselenin (benzer korkunç olayların) gittikçe tevessü etmekte (çoğalmakta) olduğunu ve hatta İkinci Türkistan Kolordusu'nun Kelkit'ten müfârekatını müteakip (ayrılması sonucu), orada bulunan muhtelif (karma) komisyon azalarının da hayatlarının emin olacağının iddiaya değer yeri olmadığını zikr ve beyandan sonra, yed-i ihtiyarda bulunmayan esbabdan (elde bulunmayan nedenlerden) dolayı Rus askerlerinin çekildikleri menatıktaki ahali-i mazlumenin (yerlerdeki zulüm görmüş halkın), muhafaza-i ırz ve mal ve canları mevzu-u bahis (söz konusu) oldukta, tensip buyurulacak (uygun görülecek) surette tarafımdan ifa-yi muavenet (yardım etme) imkânının her daim mevcut bulunduğunu zat-ı devletlerine iblağ ile (bildirmekle) kesb-i şeref eder ve bu münasebetle takdim ettiğim ihtiramat-ı deruniyemin (içten saygılarımın) kabulünü rica ederim. General hazretleri.

Aslına mutabıktır
Mühür (Üçüncü Ordu-yu Hümayun Erkân-ı Harbiye Reisi)
İmza (Hüsrev)

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Kumandanı
Ferik (Korgeneral)
Vehib Mehmed

Arşiv No : 4–3671
Dolap No : 163
Göz No : 1
Klasör No : 2907
Dosya No : 440
Fihrist No : 2–18, 12–9

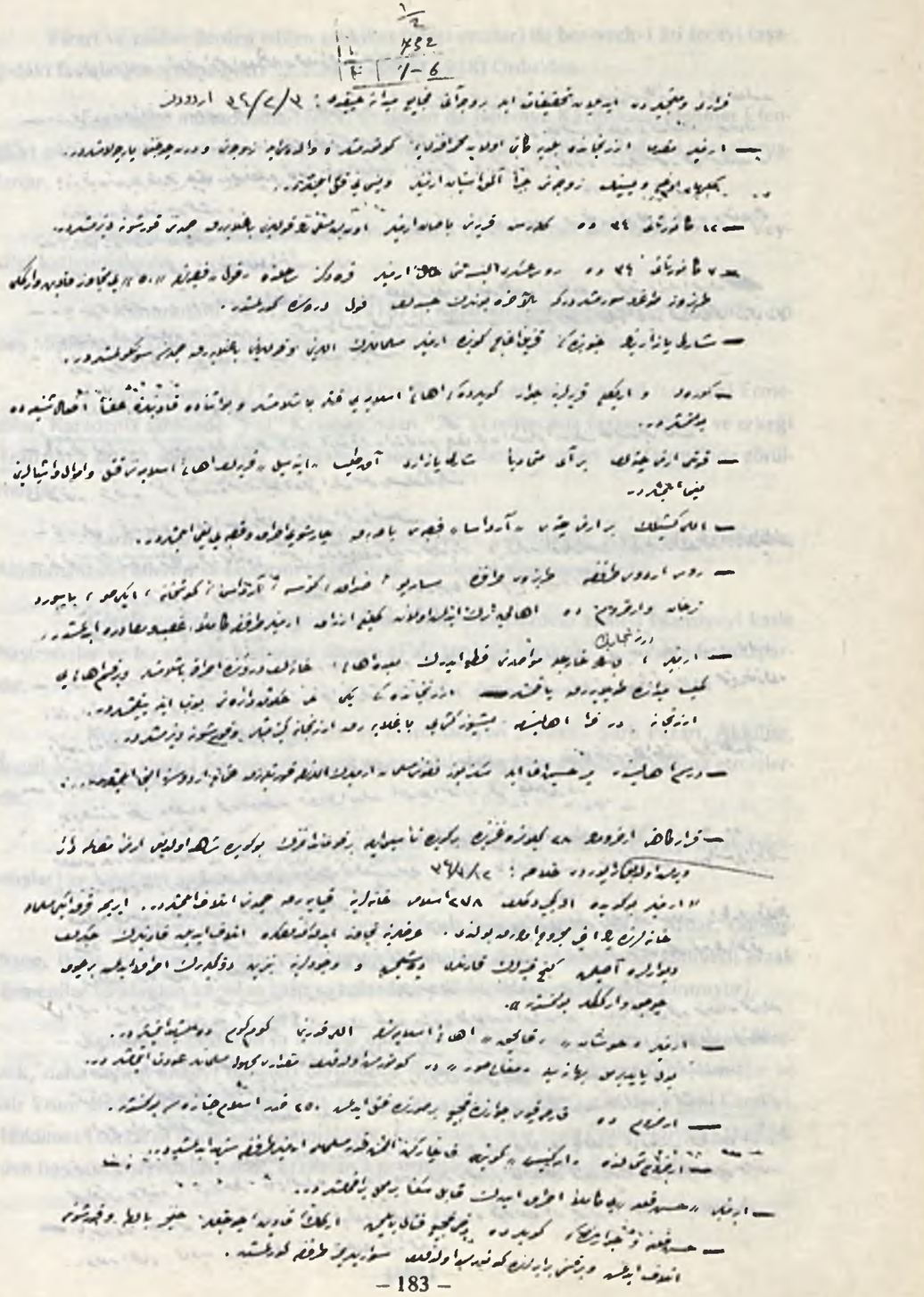

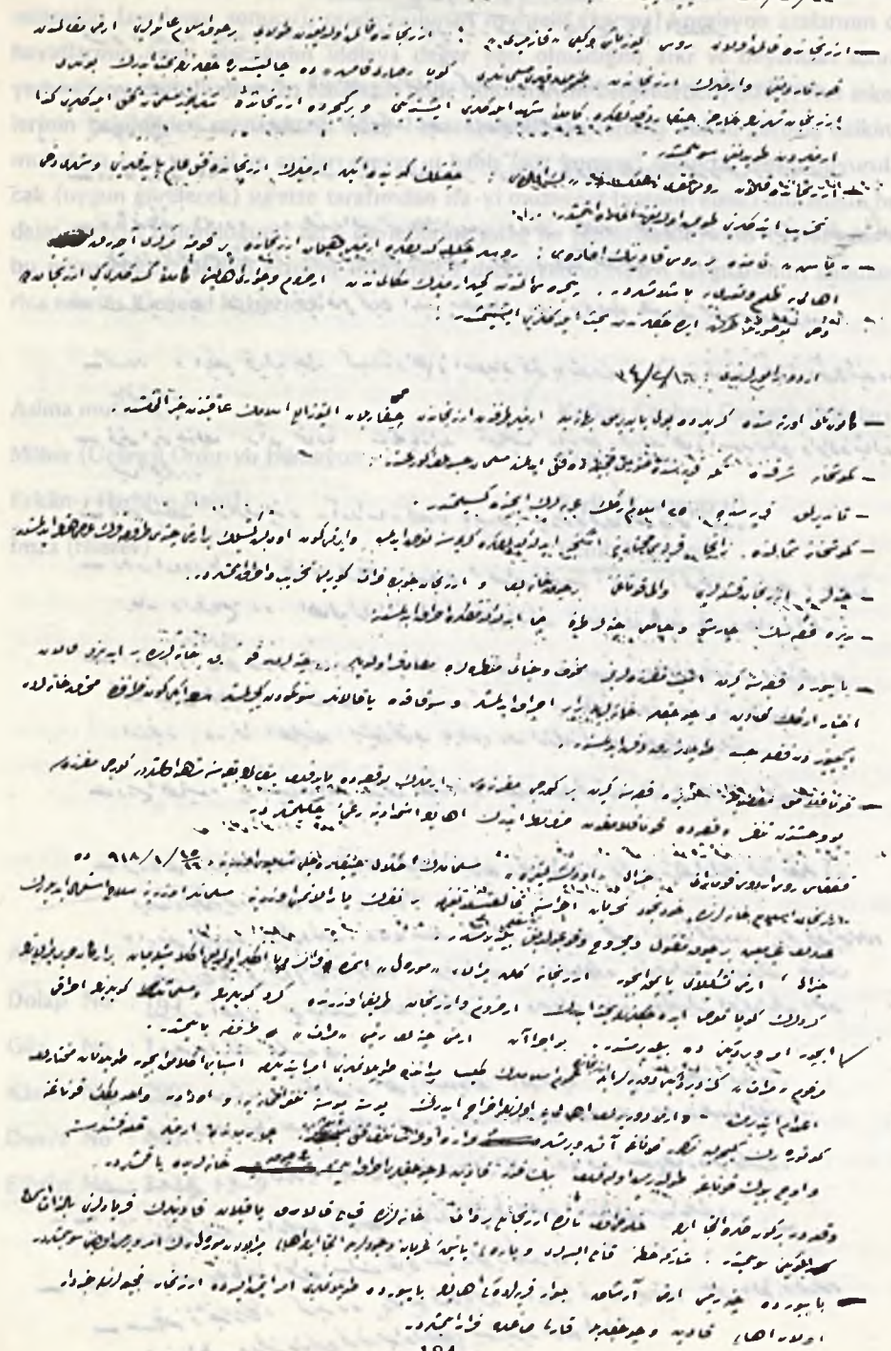

Firari ve mültecilerden edilen tahkikat (araştırmalar) ile ber-vech-i âti fecayi (aşağıdaki facialar) meydana çıktı : 3.2.34 (3 Şubat 1918) Ordu'dan.

– Ermeniler mukaddema (önce) Erzincan'da Belediye Kâtibi olan Mehmet Efendi'yi götürmüşler ve validesi ile zevcesini (annesi ile eşini) ve dört çocuğunu parçalamışlardır.

– Gülbahar oğlu Veysi'nin zevcesini cebren (zorla) almak isteyen Ermeniler Veysi'yi katletmişlerdir.

– 12 Kânunusani 34 (12 Ocak 1918)'te Kelersen Karyesi'ni basan Ermeniler, on beş Müslümanın kollarını bağlayarak, cümlesini (tümünü) kurşuna dizmişlerdir.

– 7 Kânunusani 34 (7 Ocak 1918)'te Rus askeri elbisesini hamil (taşıyan) Ermeniler, Karadeniz sahilinde "Ful" Kasabası'ndan "50"yi mütecaviz (aşkın) kadın ve erkeği Trabzon'a doğru sürmüşlerdir ki bilahare (sonra) bunların cesetleri Ful Deresi'nde görülmüştür.

– Şarlı Pazarı'nın cenubundaki (güneyindeki) Kızılağaç Köyü'nde Ermeniler, Müslümanların ellerini ve kollarını bağlayarak, cümlesini süngülemişlerdir.

– Görele ve Erikli Karyeleri'ne civar (yakın) köylerdeki ahali-i İslamiyeyi katle başlamışlar ve bu esnada kadınlara alenen ef'ali şeniada (açıkça. . . . . .) bulunmuşlardır.

– Kuvvetli Ermeni çeteleri bir ay mütemadiyen (sürekli) Şarlı Pazarı, Akkilise, İnesil Karyeler ahali-i İslamiyesini katl ve emval (malları) ve eşyalarını yağma etmişlerdir.

– Elli kişilik bir Ermeni çetesi "Ardesa" Kasabası'nı basarak, çarşıyı ihrak (yakmışlar) ve kasabayı yağma etmişlerdir.

– Rus ordusu tarafından Trabzon tarafında Sarpo, Sadak, Köse, Ardas, Gümüşhane, İkisu, Bayburd, Tercan ve Erzurum'da ahaliye terk edilmiş olan külliyetli erzak Ermeniler tarafından kâmilen gasp ve müsadere edilmiştir (tümüyle zorla alınmıştır).

– Ermeniler, Erzincan'ın hariçle muvasalasını katederek, badehu (ulaşımını keserek, daha sonra) ahaliyi haneleri derununda ihraka (evlerinde yakmaya) başlamışlar ve bir kısım ahaliyi Kilise Meydanı'nda toplayarak yakmışlar, Erzincan'daki Yeni Cami'yi, Hükümet Dairesi'ni bomba ile yıkmışlardır. Erzincan'a civar kura (yakın köyler) ahalisinden beş yüz kişiyi bağlayarak, Erzincan'a getirmişler ve kurşuna dizmişlerdir.

– Dersim ahalisinden Mir Hüseyin Ağa ile sekiz yüz nüfus Müslüman, Ermenilerin ellerinden kurtularak Osmanlı Ordusu'na iltica eylemişlerdir (sığınmışlardır).

Karargâhını Erzurum'un 28 kilometre garbında (batısında) bir köyde tesis eden (kuran) bir kumandanımızın, bu köyde şahit olduğu Ermeni mezaliminе dair vermiş olduğu rapordan hulasa (özet) : 12.3.34 (12 Mart 1918)

– "Ermeniler bu köyde ele geçirdikleri 278 İslamı hanelerine kapayarak, cümlesini itlâf eylemişlerdir (öldürmüşlerdir). Ayrıca kırk iki Müslüman, hanelerinde pek ağır mecruh (yaralı) olarak bulundu. Irzlarına tecavüz edildikten sonra itlâf edilen kadınların, ciğerleri duvarlara asılmış genç kızların, karınları deşilmiş ve vücutlarına benzin dökülerek ihrak edilmiş (yakılmış) birçok çocuk ve erkekler bulunmuştur."

– Ermeniler; "Hoşan", "Kalçık" ahali-i İslamiyesinden elli kadarını Gümgüm'de şehit etmişlerdir. Yol yaptırmak bahanesiyle "Mağalısur"dan götürmüş oldukları miktarı meçhul Müslümanlar avdet etmemişlerdir.

– Erzurum'da Kars Kapısı civarında feci bir surette katledilmiş 250 kadar İslam cenazesi bulunmuştur.

– Erzurum şimalinde (kuzeyinde) "Erkinis" Köyü'nden kaçarken altmış kadar Müslüman, Ermeniler tarafından şehit edilmişlerdir.

– Ermeniler "Hasankale"yi kâmilen ihrak ederek, kabil-i sekene bir mahal (tümüyle yakarak, oturacak bir yer) bırakmamışlardır.

– Hasankale ve civarındaki köylerde dahi feci kıtal yapılmış; erkek, kadın, çocuklar hançer, balta ve kurşunla itlâf edilmiş ve bir kısmını beraberlerinde götürmüş oldukları süvarilerimiz tarafından görülmüştür.

22.2.34 (22 Şubat 1918) tarihiyle Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı'ndan bildirilmiştir :

– Erzincan'da kalmış olan Rus Yüzbaşı Vekili "Kazmiri" : Erzincan'da kalmış olduğundan dolayı birçok İslam ailelerini Ermeni mezaliminden kurtardığını ve Ermenilerin Erzincan'dan topladıkları Müslümanları Küp, Sarıkamış'ta çalıştıracaklarından bahsederek, bunları Erzincan şehrinin haricine çıkardıktan sonra, kâmilen şehit eylediklerini işittiğini ve bir gecede Erzincan'da sekiz yüz Müslüman katleylediklerini, keza Ermenilerden duyduğunu söylemiştir.

– Erzincan'da kalan Rus Neferi "Aleksandır"ın ifadesi : Çiftlik Köyü'nde iken Ermenilerin, Erzincan'da katliam yaptıklarını ve şehri dahi tahrip ettiklerini duymuş olduğunu ifade etmiştir.

– "Yaş" namında bir Rus kadınının ifadesi : Ruslar çekildikten sonra Ermeniler, hemen Erzincan'da bir komite merkezi açarak, ahaliye zulüm ve taaddiye (saldırıya) başlamışlardır. Penceresi altından geçen Ermenilerin, mükâlematından (konuşmalarından) Erzurum ve civarı ahalisini kâmilen kestikleri gibi, Erzincan'da dahi bu suretle hareket edeceklerinden bahseylediklerini işitmiştir.

Ordu Raporlarından : 16.2.34 (16 Şubat 1918)

– Kânunusani (Ocak) ortasında, gerilerde yol yaptırmak bahanesiyle Ermeniler tarafından Erzincan'dan çıkarılan altı yüz elli İslamın akıbetinden (sonundan) haber alınamamıştır.

– Gümüşhane şarkında (doğusunda) Teke Karyesi'nde suret-i feciada katledilmiş (korkunç biçimde öldürülmüş) Müslüman cesetleri görülmüştür.

– Tandırlık Karyesi'nde 25 İslam erkek, arabaların içinde kesilmiştir.

– Gümüşhane şimalinde (kuzeyinde) Zança Karyesi Muhtarı'na işkence edildikten sonra, kerimesine (kızına) taarruz edilmiş ve ertesi gün on beş kişilik bir Ermeni çetesi tarafından kızın ırzı hetk edilmiştir (ırzına geçilmiştir).

– Çeteler; Erzincan Kışlaları'nı, Vali Konağı'nı, birçok haneleri ve Erzincan cenubunda (güneyinde) Fırat Köprüsü'nü tahrip ve ihrak eylemişlerdir (yakmışlardır).

– Rize Kasabası'nın çarşı ve camii çeteler tarafından yağma edildikten sonra ihrak edilmiştir.

– Bayburd Kasabası'na giren emniyet müfrezelerimiz, mahuf (korkunç) ve cinai manzaralara müsadif oldular (rastladılar). Çetelerden kurtulamayarak hanelerinde bir aydan beri kalan ihtiyar erkek, kadın ve çocuklar haneleriyle bareber ihrak edilmişler ve sokakta yakalananlar süngüden geçirilmişler. İki gün zarfında muhterik (yakılmış) hanelerden iki yüzden fazla ceset toplanarak defnedilmiştir.

– Konaklamak maksadiyle Rize Kasabası'na giren bir Gürcü müfrezesi, Ermenilerin bu kasabada yaptıkları mezalimin bakiyesine (kalıntılarına) şahit olmuşlardır. Gürcü müfrezesi bu vahşetten teneffür (iğrenip) ve kasabada konaklamaktan sarf-ı nazar ederek, ahalinin istimdadına (yardım istemelerine) rağmen çekilmişlerdir.

– Kafkas Rus Ordusu Kumandanı General "Odişelitze", Müslümanların ihtilal çıkaracağı şayiası üzerine, 15/16.1.918'de, Erzincan İslam hanelerinde hodbehod taharriyat icrasına (kendi başına aramaya) kalkışıldığından, bir neferin yaralanması üzerine, Müslümanlar üzerine silah istimal edilerek (kullanılarak) adedi gayrı muayyen (sayısız) birçok maktul ve mecruh (ölü ve yaralı) vuku bulduğunu teessüfle bildirmiştir.

Belge No : 1929

– General, Ermeni teşkilatı yapmak için Erzincan'a gelen Miralay (Albay) "Morel" isminde Fransız veya İngiliz olduğu anlaşılamayan bir erkân-ı harp (kurmay) miralayının, Kürtlerin güya taarruz edeceklerinden bahsederek, Erzurum ve Erzincan tariki (yolu) üzerinde, Kürt köylerinin ve Müslüman köylerinin ihrakı (yakılması) için emir verdiğini de bildirmiştir. Bu icraat Ermeni çetelerin reisi "Murad" tarafından yapılmıştır.

– Merkum (Adı geçen) "Murad", gezdirdiği devriyeler ile Erzincan'da umum İslamların Kilise Meydanı'nda toplanmalarını emrettiğinden, esbabını (nedenlerini) anlamak için toplanan muhtarları idam ettirmiş ve Ermeni devriyeleri ahaliyi evlerinden ihraç ederek (çıkartarak), posta posta telgrafhaneye ve oradan Vahit Bey'in konağına götürerek, geceleyin mezkûr (anılan) konağa ateş vermişler ve firara uğraşanları katleylemişlerdir. Aynı zamanda Ermeniler, Kale Kışlası'na ve üç büyük konağa doldurmuş oldukları bin kadar kadın ve çocukları ihrak eylemişler, pek çok haneleri de yakmışlardır.

– Vakadan bir gün sonra iltica eden Hulusi Efendi namında Erzincanlı bir zat, hanelerinde kapalı olarak yakılan kadınların feryatlarını bizzat istima eylediğini (işittiğini) söylemiştir. Mütareke hattına kanlı elbiseleri ve yara, yanık ve uryan (çıplak) vücutlariyle iltica eden ahali, Miralay "Morel"in emir vermiş olduğunu söylemişlerdir.

– Bayburd'ta çete reisi Ermeni Arşak, civar karyelerdeki (çevre köylerdeki) ahalinin Bayburd'ta toplanmalarını emretmiş ise de Erzincan fecialarından haberdar olan ahali, kadın ve çocuklariyle karlı dağlara firar eylemişlerdir.

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 113
Göz No : 4
Klasör No : 527
Dosya No : 2057
Fihrist No : 1–6

Belge No: 1930

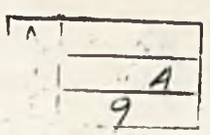

Belge No : 1930

Harbiye Dosyası
Numara
Şifre Halli (Çözümü)
Numara : 268/2

K 1 (1 nci Kolordu)
Kafkas Karargâhı
6.2.34 (6 Şubat 1918)
Vürudu (Gelişi) : 7.2.34
(7 Şubat 1918)
Saat : 1.35 evvel (13.35)

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

6.2.34 (6 Şubat 1918), saat 8.30 sonra, 36 ncı Fırka (Tümen) Kumandanlığı'na gelen ve mezkûr (adı geçen) Kumandanlıktan saat 11.30 sonra da, telefonla bildirilen Seyyit Ali Ağa zade (oğlu) Emir Hüseyin ve rüfekası (arkadaşları) tarafından imzalanmış bir mektup mündericatına nazaran (içindekilere göre) : Kürtlerle Ermeniler arasında, 3.2.34 (3 Şubat 1918)'te, Petriç civarındaki Vahit Bey Hanı yakininde vukua gelen müsademede (çatışmada), Kürtlerin Ermenilerden iki mitralyöz ve dört esb (beygir) aldıkları ve bunları Şarki Dersim Kumandanı Hasan Bey'e teslim ettikleri ve Erzincan'da erkek ve çocuk ne varsa katlolunduğunu ve şehir ahalisinin şimdi biterek, kura (köyler) ahalisinin topa tutulduğu, şu bir iki gün zarfında kuvvet yetişmezse kimse kalmayacağının bildirildiği maruzdur.

K 1 Kafkas Ko. (1 nci Kafkas Kolordusu Komutanı) Namına
Erkân-ı Harbiye Reisi (Kurmay Başkanı) Vekili
Avni

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 163
Göz No : 1
Klasör No : 2910
Dosya No : 456
Fihrist No : 9

Belge No: 1931

اردو قرارگاهی

محاکمه قومانه انلغی

ن حربیه

نمبه

۱

سند

صورت

A 12
D 432
F 1-2

1955

به ۱۲ نجی ترکستان اردینک قطعی ، اردینک اتحاد سفرده اولدیغم صره تحصیل ایتدیم مفرزه نک یاخود اوزرینه ۷ نجی ترکستان اردیسنک میدانده (۳۰۰۰) بولندیغی . مفرزه قوماندانلغنک اعلام ایتدیغی وجهیله ایکی طاغوننک بکچی اردینک اعلام ایتدیکی محله یه قدر تعقیب ایتدیم . وقتیله اردینک شهری اشغال ایتدیکی کبی بنده ده شهری تصرف ایتدم . میدانده مفرزه نک اتحاد ایتدیکی زمان بنجه قطعات طوپ و بغداد طوپ ایکی عدد اولدیغی حالده بش طوپ موجود ایدی . بنات طیاره ده موجود ایدی . میدانده مفرزه نک ایکی عدد مسلسلی تراکتور ایله چکیلمکده اولدیغی حالده مسلسلر یوق ایدی . سنگارلنک ۳۰ طاغوننک مسلسلری اصفهان ایسه ده قطعه دن آیرلمش اولدیغی جهتله بولنمیوردی . مفرزه دائره سنده عدم موجودیتی تعقیب ایتدم . ذکر اولنان کولاک ورودینه قدر اردینک بیقیه جم اجزاسی اعاده خاریجه قیلدی .

شهادت ایدرم که

مفرزه نک اردینک شهری بنفسه اشغال ایتدیکی اجرا ایتدی . شهرک اوتومبیل و بیسکلت و سائر اجناسی مفرزه یه تسلیم اجرا ایتدیکی بالعیان مشاهده ایتدم .

۱۲ نجی ترکستان اردوسی قوماندانلغی
بولشویکی
قاتبر

ارزنجان ۷ شباط ۱۹۱۸

تحشیه : اردینک اجرا ایتدیکی وظیفه یه کیفیت اولدیغه اشغالدن صوکره مفرزه قطعی مفرزه حمایه طبیعه سنک اوتومبیلی قاچه اتجا ایتدیکی و بو تاریخه قدر حمایه سنی تحت اداره سنده بولندیرمقده اولدیغی بیان ایدر .

ارزنجان ۷ شباط ۱۹۱۸

بولشویکی
قاتبر

روی کاظم قطعی
صاحب در .

Belge No : 1931

Hümayun Kumandanlığı
Harbiye
Şube 1

Ordu Karargâhı

Suret

Ben 13 ncü Türkistan Alayı'nın zabiti (subayı), Ermenilerin iltimasiyle müfrezelerinde hizmeti kabul ettim. Müfrezenin reis-i idaresinde (yönetiminin başında) 27 nci Türkistan Alayı'na mensup Miralay (Albay) "Morel" bulunuyordu. Müfreze efradı (erleri) ahaliye zulüm ediyor ve soyuyor idi. 15/16 Kânunusani (15/16 Ocak) gecesi Erzincan'da Ermeniler, ahali-i mahalliyeye katliam tertip ettiler (yerli ahaliye soykırım düzenlediler). Rivayata nazaran (söylentilere göre) Erzincan şehri ahalisinden sekiz yüz kadar nüfus katledilmiştir. Miralay Morel'in ittihaz ettiği tedabir (aldığı önlemler) neticesiz kaldı. Zulüm ve yağma devam etti. Ben elimden geldiği kadar mani olmaya çalıştım. Bizzat birkaç Türk ailesi kurtardım. Miralay Morel ile münasebetimiz kesb-i nezaket ettiğinden (ilişkilerimiz nazik bir durum aldığından) kıtama iltihak etmek (katılmak) üzere müsaadesini talebe mecbur oldum. Sene-i haliyenin (şimdiki yılın) 30 Kânunusani'sinde (30 Ocak'ında) müsaade emri ihzar edilmiş (hazırlanmış) idi. Fakat vesait-i nakliyenin adem-i mevcudiyetinden (ulaştırma araçlarının yokluğundan) dolayı kalmaya mecbur kaldım. Ve Türklerle Kürtlerin vüruduna (gelmesine) rağmen Erzincan'dan çıkmak benim için imkân haricinde kaldı.

Şehadet ederim ki :

Müfreze Ermenileri, Erzincan şehrini yağma ve ahalisine zulüm ettiler. Katliam icra ettiler (soykırım yaptılar). Şehrin ötesindeki berisindeki ecsat (cesetler) yığınları şehadetimin sıdkına delildir (tanıklığımın doğruluğuna kanıttır). Ve ikametgâhları dolaşarak, bunların hepsini bizzat gördüm.

Erzincan /7 Şubat 1918

13 ncü Türkistan Avcı Alayı'na
mensup Yüzbaşı Vekili
Kazmir

Tahşiye (Dipnot) :

Ermenilerin icra ettiği dehşetten ürkmüş olan ahaliden ikametgâhıma, Rus zabiti sıfatiyle himayemi talep ederek, on iki aile iltica etti. Bu hanede bulunanlar himayem tahtında (altında) oldukları için tehlikeden emin idiler.

Erzincan /7 Şubat 1918

Yüzbaşı Vekili
Kazmir

Belge No : 1931

Rusçasının klişe camı mevcuttur.

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 113

Göz No : 4

Klasör No : 527

Dosya No : 2057

Fihrist No : 1–2

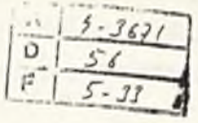

Belge No : 1932

Vesaik-i Harbiye Dosyası — Ordu Karargâhı'ndan
Numara — 7.2.34 (7 Şubat 1918)
Tahriren (Yazılı Olarak)

Suret
"1"

Birinci; İkinci Kafkas Kolordularına
Dördüncü Kolordu Kumandanlığına

1 – İleri harekâtın, sırf temin-i inzibat ve tesis-i asayiş (salt düzeni sağlayıp güvenliği korumak) maksadına matuf (yönelik) bulunması ve Erzincan Mütarekenamesi'nin (Ateşkesi'nin) Rus kıtaatının çekilmiş olması yüzünden, yalnız hatt-ı fasıllara (ayırıcı hatlara) ait ahkâmının mer'iyetini gaip (hükümlerinin geçerliliğini kaybetmesi) ve mevadd-ı sairesinin (diğer maddelerinin) kemâ-kân baki ve mer'i (eskisi gibi geçerli ve yürürlükte) bulunmakta olması cihetiyle işgal olunacak menatıkda (bölgelerde) tesadüf edilecek Rus zabitan ve kıtaatına (subayları ve birliklerine) karşı âsâr-ı hasmâne (düşmanca tutum) gösterilmeyecektir.

2 – Ermeni milletinden ahali-i mazlume-i Müslimeye (zulüm görmüş Müslüman halka) zulm ve i'tisâf (yolsuzluk) etmekte olan ve Hükümet-i adile-i Osmaniye'ye karşı silah bedest (elde) olarak, askerimizin önüne çıkacak eşhas (kişiler) hakkında velevki (isterse) Rus elbise-i askeriyesini giymiş bile olsa, asi ve şaki nazarıyla (haydut gözüyle) bakılacak ve divan-ı harbe tevdi olunacaktır (verilecektir).

Bilâtefrik-i cins ve mezhep (cins ve mezhep farkı gözetmeden) kadın ve çocuklara karşı Osmanlılığa yakışacak necabet (soyluluk) ve şefkatle muamele olunacaktır.

3 – Ermeni âmâline hadim (emellerine hizmet eden) ve İslamlara karşı katliam ve imha (soykırım ve yok etme) siyasetini takip eden yerli Ermenilerle teşrik-i mesai (işbirliği) etmiş Kafkasyalı Rus Ermenisi, Gürcü vesaire gibi akvam (kavimler) da Rus Ordusu mensubu olarak tanınmayacaktır.

4 – Harekâtta, son derece zapt-ü rapta riayetkâr (disipline saygılı) bulunulması; erzak, teçhizat (donatım) ve cephane depolarının her türlü tecavüze karşı te'min ve muhafazası (güvenle korunması) kargaşalıktan bil-istifade (yararlanarak) gerek asker ve gerek yerli ahalinin yağma-gerliğe (çapulculuğa) koyulmasının şediden men'i (şiddetle önlenmesi) son derece mühimdir.

5 – Hastahaneler memurini ve haste-gân (memurları ve hastaları) Cenevre, Muahedenamesi (Cenevre Sözleşmesi)'nin ahkâmına tevfikan (hükümlerine uygun olarak) muamele göreceklerdir.

6 – İcraat, hükm-ü kanun ile (Uygulamalar, yasa gücüyle) ve ta'rifat-ı kanuniye veçhile (yasaların gösterdiği biçimde) yapılacak ve zati içtihatlarla (kişisel görüşlerle) hiç kimsenin burnu dahi kanatılamayacaktır.

İşbu emir Birinci, İkinci Kafkas Kolorduları Kumandanlıkları'na ve Dördüncü Kolordu'ya yazılmıştır.

Harekât : 897

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik (Korgeneral)
Vehib

Aslına mutabıktır (Uygundur)

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 163
Göz No : 1
Klasör No : 2907
Dosya No : 440
Fihrist No : 5–33

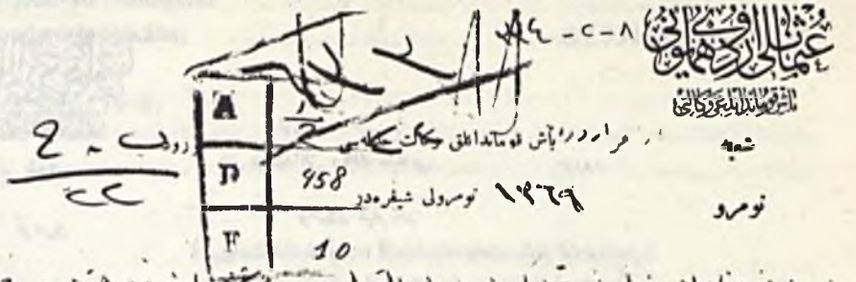

A
D 458
F 10

شعبه
نومرو

١ ارمنی مظالمندن فرارا [illegible] التجا ایدن درت شخص ارزنجان حقنده بر وجه آتی
معلومات ویرمشلردر . ٣١ - ١ - ٣٤ ده ارزنجانده بولنان ارمنیلرک [illegible]
مرادک امریله شهر داخلنده کزدیریلن دوریزلر عزم اسلاملری کلیم میدانده طویلانمسنی اعلان ایتدیلر
اسبابی اکلامق ایچون مجتمعا مراجعت ایدن مختارلری هر رئیسی مراد درحال توقیف و اعدام ایتدیردی
متعاقبا ارمنی دوریزلری [illegible] بوسه یوسه [illegible]
داخلنده کی واحد بکک قوناغنه کونوردیکی کیجه الاتورقه سنده طوغری واحد بکک قوناغنده
بیک بشیوز . یقین اسلام طویلانمشدی ارمنیلرک قوناغک [illegible] آتش ویردیلر [illegible]
ایچون کندیلری [illegible] قوناغی ابلوقه ایتمش بولنان ارمنیلرک قورشون [illegible]
اولدیرلدی . [illegible] زمانده ارمنیلرک ارزنجان داخلنده [illegible]
قوناغی [illegible] یاقه قلرینی و بیک قریب خانه تخریب و احراق ایتمش بولندقلرینی افاده
ایتمکده درلر . ٢ : [illegible] فرار و التجا ایدن [illegible] ارمنیلرک
ارزنجانده بولنان اشراف و مختارانی طویلایه رق یاقه قلرینی و قبولری [illegible]
و [illegible] اسلاملری [illegible] طولدیره رق احراق ایتدکلرینی و درت خانه [illegible]
[illegible] ارزنجانده بولنان [illegible] اسلاملری

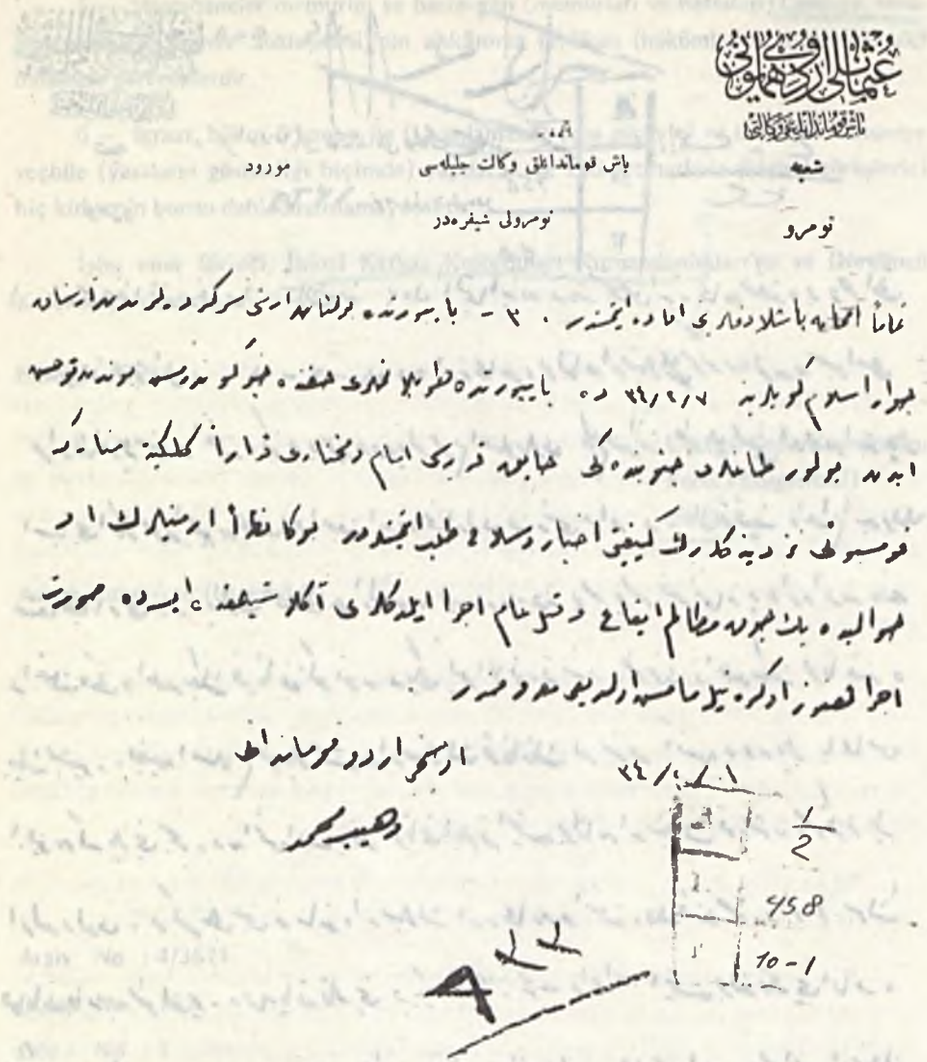

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
8.2.334 (8 Şubat 1918)
Numara
B. C. /22

8.2.334 (8 Şubat 1918)

Üçüncü Ordu'dan Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüksek Katına) mevrud (gelen) 1369 numaralı şifredir

1 — Ermeni mezaliminden firaren (kaçarak) Tübelek Köyü'ne "53 L" (şifre) iltica eden (sığınan) dört şahıs Erzincan hakkında ber-vech-i âti malûmatı (aşağıdaki bilgileri) vermişlerdir :

31.1.34 (31 Ocak 1918)'te Erzincan'da bulunan Ermenilerin sergerdelerinden (elebaşlarından) Sıvaslı Mirad'ın emriyle şehir dahilinde gezdirilen devriyeler, umum İslamları Kilim Meydanı'nda toplanmasını ilan ettiler. Esbabını (nedenlerine) anlamak için müçtemian müracaat eden (topluca başvuran) muhtarları Çete Reisi Mirad derhal tevkif ve idam ettirdi. Müteakiben (sonra da) Ermeni devriyeleri ahaliyi evlerinden çıkararak, posta posta telgrafhaneye ve oradan da kasaba dahilindeki Vahit Bey'in konağına götürdüğü, gece alaturka sekize (yirmiye) doğru Vahit Bey'in konağında bin beş yüze yakın İslam toplanmıştı. Ermenilerin konağın her tarafına ateş verdiler. Yanmamak için kendilerini pencereden atmak isteyenler, konağı abluka etmiş bulunan Ermenilerin kurşun ve süngüleriyle öldürüldü. Bu köylü aynı zamanda Ermenilerin, Erzincan dahilinde Kale Kışlası'na ve üç büyük konağa kadın doldurarak yaktıklarını ve bine karip (yakın) hane tahrip ve ihrak etmiş bulunduklarını (yaktıklarını) ifade etmektedirler.

2 — Aynı hafta zarfında firar ve iltica eden Hulusi namında birisi ise Ermenilerin Erzincan'da bulunan eşraf ve muhtaranı (ileri gelenler ve muhtarları) toplayarak yaktıklarını ve kapıları kırarak evlere taarruz ve tesadüf ettikleri İslamları hanelere doldurarak, ihrak ettiklerini ve dört hanenin bir suret-i feciada (korkunç bir biçimde) yandığına bizzat şahid olduğunu ve Erzincan'da bulunan bin kadar Ermeninin İslamları tamamen imhaya başladıklarını ifade etmiştir.

3 — Bayburd'ta bulunan Ermeni sergerdelerinden Arşak, civar İslam köylerine 7.2.34 (7 Şubat 1918)'te Bayburd'ta toplanmaları hakkında haber göndermiş, bundan tevahhuş eden (korkan) Bulur Dağları cenubundaki (güneyindeki) Hayık Karyesi (köyü)

imam ve muhtarı firaren, Kelkit'e Mütareke Komisyonu nezdine (yanına) gelerek, keyfiyeti ihbar (durumu haber verip) ve silah talep etmişlerdir.

Buna nazaran Ermenilerin o havalide pek çok mezalim ika ve katliam icra eyledikleri (zulümler yaptıkları ve soykırıma giriştikleri) anlaşılmakta ise de suret-i icra (ne biçimde yaptıkları) henüz öğrenilememiş olduğu maruzdur. 8.2.34 (8 Şubat 1918)

Üçüncü Ordu Kumandanı
Vehib Mehmed

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 113
Göz No : 3
Klasör No : 525
Dosya No : 2096
Fihrist No : 10, 10–1

اردو قوماندانلغی

اردوجی اردوی همایونه قوماندانلغنه

شبه
۱
عدد

-1/2
732
1-8

۱- دون ساعت ۲۰ صکره باجوده مرصعت اوغلنه ویلکون یابیدون تحریات واکتسابدن اخراجان تحقیقات اوزره ارنیلرك باجوده اکثریتی تشکیل ویلکون اتباعی تشکیل ایدرلر اعمال وحشیانه واکتساب ایتمکده اولدقلری جهتی بویله بیرعقیده یم .

۲- ارنیلر باجوده دن ترك ایتمکده اولدقلرندن قصدلرنك ان مقدم قراقوله وصفاسلرنه دوشوب قصبه اخراجه ایتمکدر .

۳- ارنیلر ۱۰/۱۱/۳۳ ده اون تفریق ایدرکن بلده اتخاذ ایدیلن فقره قصدلرنك بوم قاچه ایکن ، وجوهلری اوغلی محمدك اولدیغی برجوك بایه صوقدیغنه بلك هوکوماته برصورته اخراجه ایتمکده وجهله یاشده بولنمقده در تصادف ایتمکده اولدقلری جهته ، قاچه ، قیز واکتمکده سوکره وقوشوب سویلیلك صورتله اوغلی وفاتی اکتساب ایتمکدر .

۴- ارنیلر بومقدم اکثریتی باقاکنه بوزلك قویایتمکده اولدقلری حالده برموسیقی نوعی یاپدیرمشلر ویلکنده در آلقایتمکده اولدقلرندن بوحیا وقبولردن پیاده مرسی اناطولی صوبولرا جراسیاتی وهجانیه ایتمکدر . بوحالك ایجنده بلك جوجه قیز جوجق وده وارد .

عالم قیزیله وصیغلك سویمه قصد شاکلی اولدیغی وقاچمك قیاقیکی برطاقیراخراجه اولنلره وقتلریله اوغلی اشکیرلرك اعمالیله بولندقلری وجودلری ... یی مجاوزدر .

۵- بوزدن ماعدا قصد اولنمش ۲۰ قدر قاچه ، اکثر ، جوجه وارد . بوزلك مساوات اولیتی آدی غیاثی طرفندن اجرا اولنمشدر .

۶- پیاده وطوپ مرسی ویلجیلرك دولولرنك یکیاتی خانی ده ارنیلرك دست غدارانه سنده قوللریله اخراجه ایلمشدر .

آقسه ویریلیه قصبه محلنده ارنیلرك قریه سنه اکثریتی طرفندن اطفا ایتمشدر . بعضیلری اندن یاقمشده وطوپلرمیدی انفجاره کیمشدر .

۷- ارنیلر قراریه کیلکیت ایلی قضاسك ایواکی عادی جبلی طوپنی ده برابر کولتوکلری ویاتیه ایلکه اولدیغی معلوم .

آدی کلا تیفقای قوماندانی
تکفیم
اجرا

Belge No : 1934

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Ordu Karargâhı
Kumandanlığa
Şube : 1
Aded :

Suret

1 – Dün saat 4.30 (16.30) sonrada, Bayburd'a muvasalat olunmuş (varılmış) ve bugün yapılan taharriyat (aramalar) ve ahaliden icra kılınan tahkikat (yapılan soruşturma) üzerine Ermenilerin Bayburd'ta ahali-i İslamiyeye reva gördükleri, bugün asariyle (izleriyle) şahidi bulunduğum ef'âl-i vahşiyeyi (vahşi eylemleri) ve irtikâp ettikleri (işledikleri) cinayeti ber-veçh-i zir (aşağıdaki gibi) arz ederim.

2 – Ermeniler Bayburd'u terk ettikleri gün, kasabanın en mu'tena (özenle yapılmış) konak ve mağazalarından dört yüz kadarını ihrak etmişlerdir (yakmışlardır).

3 – Ermeniler 15.2.34 (15 Şubat 1918)'te un tevzi edileceğini (dağıtılacağını) bahane ittihaz ederek fıkara kasaba ahalisinden bir kısım kadın, erkek ve çocukları evvelce mahpushane bulunan büyük bir binaya sokarak, pek hûn-hârâne (kan dökücü) bir surette ihrak etmişler (yakmışlar) ve aynı zamanda sokaklarda tesadüf ettikleri çocuk, kadın, kız ve erkekleri süngü ve kurşunla şehit etmek suretiyle enva-ı denaeti irtikâp etmişlerdir (çeşitli alçaklıkları yapmışlardır).

4 – Ermeniler bu mazlum ahaliyi yakarken bunların ref ettikleri (çıkardıkları) sada-yı istimdadı (yalvarış seslerini) bir musiki nağmesi gibi karşılamışlar ve bununla da iktifa etmeyerek (yetinmeyerek), ocaklardan bomba ve kapılardan piyade mermisi endaht (atmak) suretiyle icra-yı hıyanet ve cinayet etmişlerdir. Bunların içinde pek çok kız çocuğu da vardır.

Âlem-i beşeriyet ve medeniyetin (İnsanlık ve uygarlık dünyasının) şimdiye kadar şahidi olmadığı ve tarihin kaydetmediği bir hâl ile ihrak olunan (yakılan) ve katledilen, enva-ı işkencelerle (türlü işkencelerle) imha edilen bu İslam vücutları 250'yi mütecavizdir (aşkındır).

5 – Bunlardan maada (başka) kasaba dahilinde 30 kadar kadın, erkek, çocuk vardır. Bunların müdevat-ı evveliyesi (ilkyardımları) alay etibbası (hekimleri) tarafından icra ve ifa olunmuştur.

6 – Piyade ve top mermisi, bomba ile dolu bulunan Binbaşı Hanı da Ermenilerin dest-i gaddârânelerinden (merhametsiz ellerinden) kurtulamayarak, ihrak edilmiştir.

Belge No : 1934

Ateş verilen bazı mahaller de Ermenilerin firarında, ahali tarafından itfâsına (söndürülmesine) çalışılmıştır. Bazıları elan (henüz) yanmakta ve top mermileri infilâk etmektedir (patlamaktadır).

7 — Ermeniler firar ederken, iki makineli tüfek ile iki adi cebel (dağ) topunu da beraber götürdükleri rivayet edilmekte (söylenmekte) olduğu maruzdur.

Alay 13 Kafkas (13 ncü Kafkas Alayı)
Kumandanı Kaymakam (Yarbay)
Ahmed Rıza

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 113
Göz No : 3
Klasör No : 527
Dosya No : 2057
Fihrist No : 1–8

Belge No: 1935

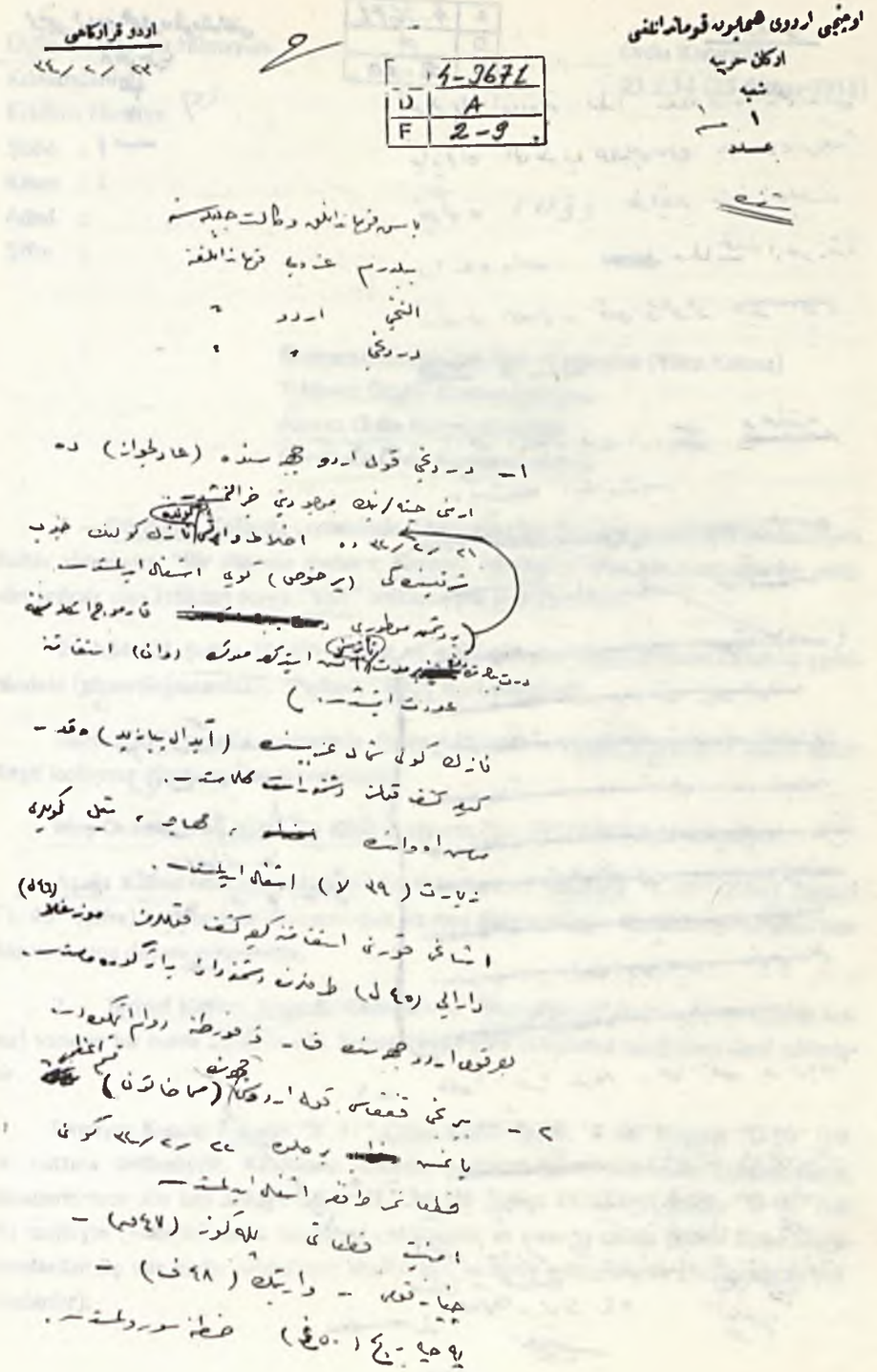

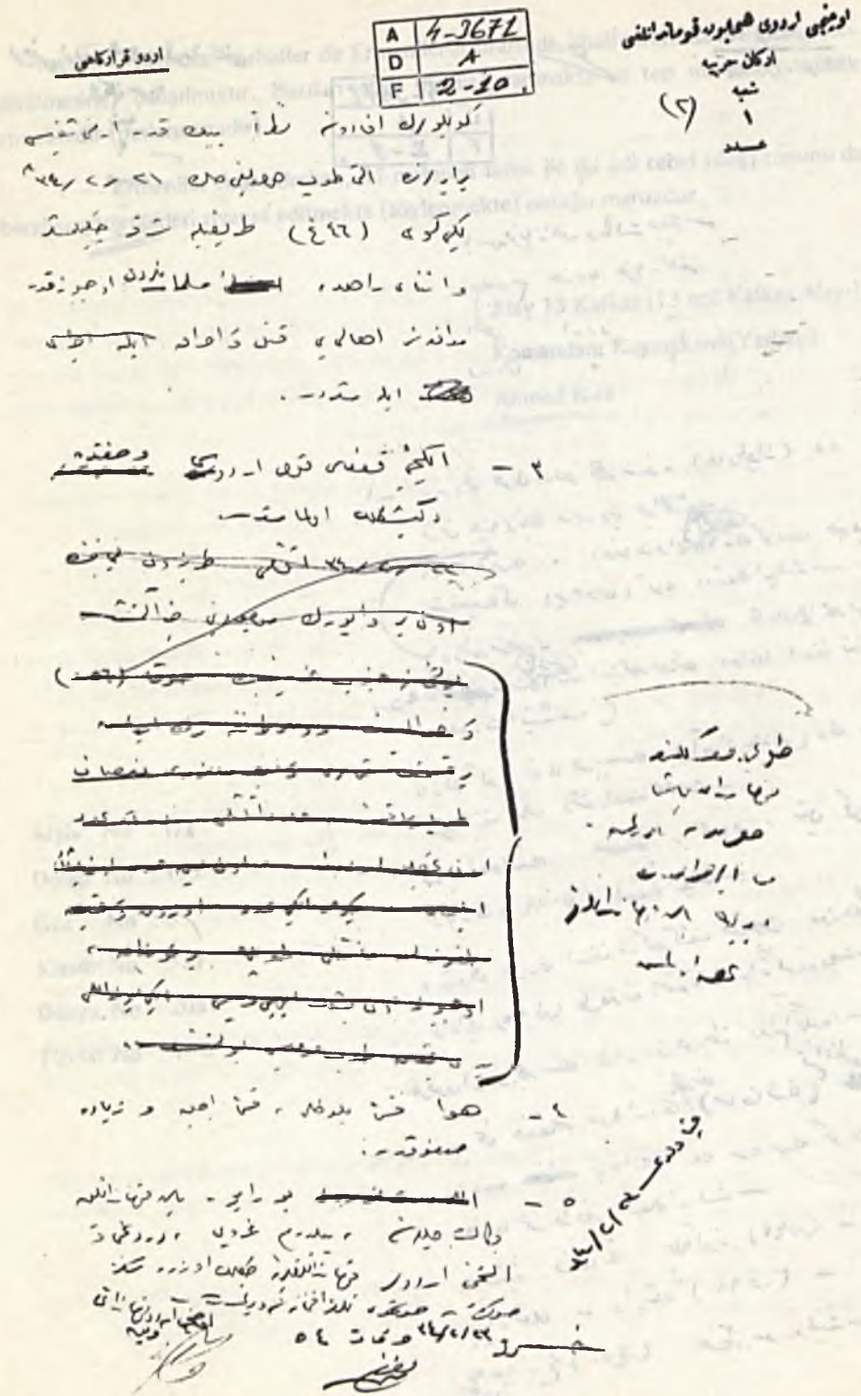

Üçüncü Ordu-yu Hümayun
Kumandanlığı
Erkân-ı Harbiye
Şube : 1
Kısım : 1
Aded :
Şifre :

Ordu Karargâhı
23.2.34 (23 Şubat 1918)

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)
Yıldırım Grubu Kumandanlığına
Altıncı Ordu Kumandanlığına
Dördüncü Ordu Kumandanlığına

1 – Dördüncü Kolordu cephesinde "Adilcevaz"da Ermeni çetelerinin mevcudiyeti haber alınmıştır. "Bir düşman motoru, Karmuç İskelesi'ne dört bin metreden bir müddet tesirsiz ateş ettikten sonra "Van" istikametine avdet etmiştir."

21.2.34 (21 Şubat 1918)'te Ahlat ve ertisi gün de Nazik Gölü'nün cenub-u şarkisindeki (güneydoğusundaki) "Perhavs" Köyü işgal edilmiştir.

Nazik Gölü şimal-i garbisinde (kuzeybatısında) "Abdal Beyazid"e kadar giden keşif kolumuz düşmana rast gelmemiştir.

Muş Ovası'nda Muhacir, Til Köyleri ziyaret "La 59" (şifre) işgal edilmiştir.

Aşağı Kurnu istikametine giden keşif kollarımız Mozsüfla "L 46" (şifre), Darayi "L 45" (şifre) taraflarında düşmana dair bir eser görememiştir. Bu Kolordu Cephesi'nde kar ve fırtına devam etmektedir.

2 – Birinci Kafkas Kolordu Cephesi'nde "Mamahatun" kısm-ı azamı (büyük kısmı) yanmış bir halde 22.2.34 (22 Şubat 1918) günü kıtaatımız tarafından işgal edilmiştir.

Emniyet Kıtaatı Pelegöz "K 47" Çınar Konu-Vartik "F 48" Peçeriç "G 50" (şifre) hattına sürülmüştür. Köylülerin ifadesine nazaran (göre) bin kadar Ermeni şakisi, beraberlerinde altı top olduğu halde 21.2.34 (21 Şubat 1918)'te Yeniköy "G 46" (şifre) tarikiyle (yoluyla) şarka (doğuya) çekilmişler ve esna-yı rahda (yolda iken) Müslümanlardan üç yüz kadar müdafaasız ahaliyi katl ve ihrak eylemişlerdir (öldürmüş ve yakmışlardır).

3 – İkinci Kafkas Kolordusu vaziyetinde değişiklik olmamıştır.

22.2.34 (22 Şubat 1918) akşamı Trabzon Limanı'nda on bir vapurun mevcudiyeti haber alınmıştı.

Polathane cenub-u garbisinde Huka "D 56" (şifre) ve havalisinde Rumlar tarafından terk edilmiş, bir kısmının kamaları ve bazı malzemesi noksan, toparlaksız adi ateşli dört adet on buçukluk uzun, on beş adet on beşlik obüs, yirmi iki adet uzun ve kısa dokuzluk mantelli topla bir kundak, üç yüz on beşlik obüs mermisi, iki yüz elli yedi buçukluk top mermisi bulunmuştur. (*)

Topçu Müfettişliğine :

Kumandan Paşa hazretlerine bildirilmiş, müşar'ün-ileyh (anılan) tarafından ayrıca Başkumandanlığa arz edilmiş.

4 – Hava kısmen bulutlu, kısmen açık ve ziyade soğuktur.

5 – Elli dört numaralı bu rapor Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine, Yıldırım Grubu, Dördüncü ve Altıncı Ordular Kumandanlıkları'na çekilmek üzere sekiz sonrada, Suşehri telgrafhanesine verilmişti.

Hüsrev
23.2.34 (23 Şubat 1918)
Harekât : 54

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik (Korgeneral)
İmza (Vehib Mehmed)

Kapatıldı : 23.2.34 (23 Şubat 1918)

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 163
Göz No : 5
Klasör No : 2947
Dosya No : 629
Fihrist No : 2–9, 2–10

(*) *Bu paragrafın üzeri belgenin aslında çizilerek, iptal edilmiştir. (Derleyenin notu)*

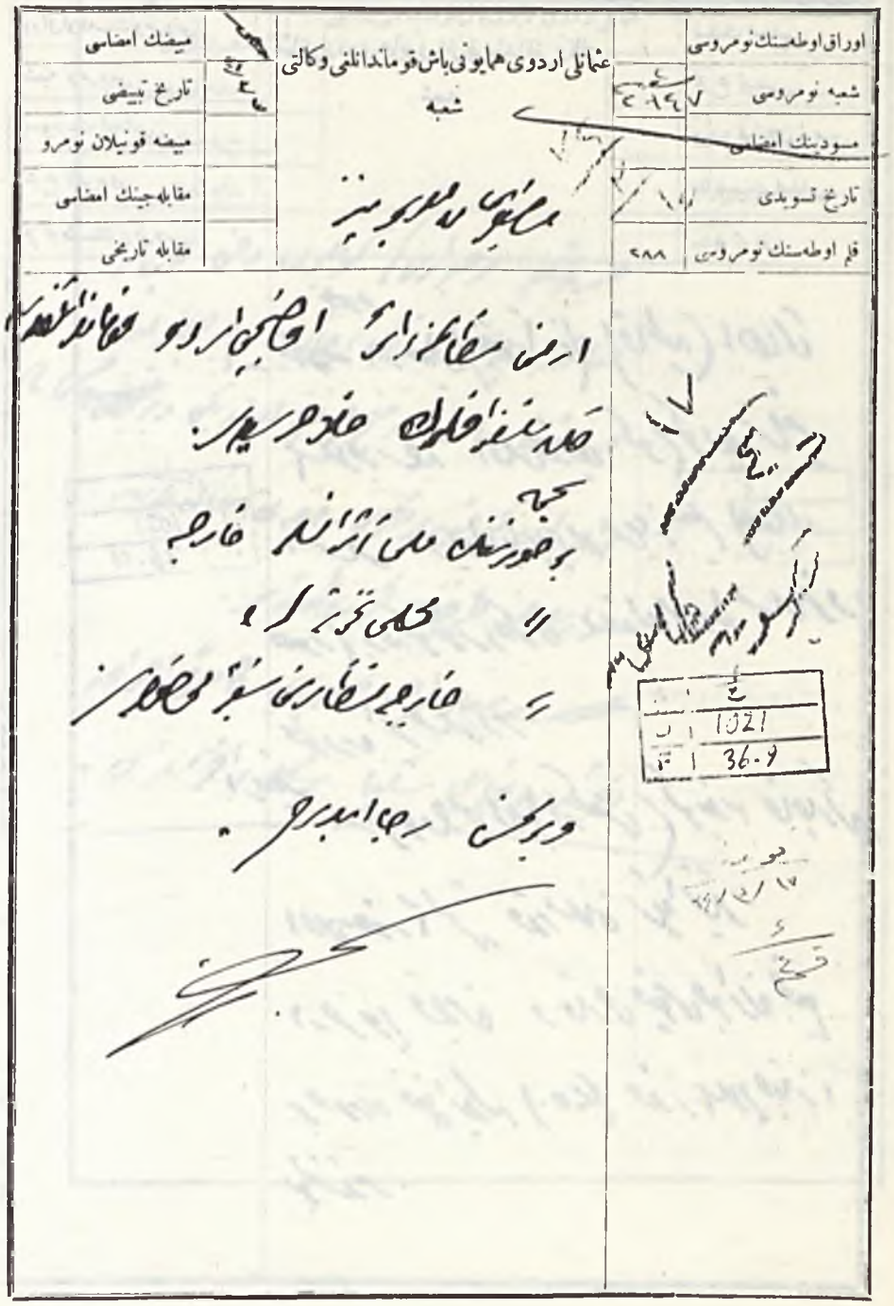

اوراق اوطه‌سنك نومروسی		عثمانلی اردوی همایونی باش قوماندانلغی وکالتی شعبه		مبیضك امضاسی
شعبه نومروسی				تاریخ تبییضی
مسودینك امضاسی				مبیضه قونیلان نومرو
تاریخ تسویدی				مقابله‌جینك امضاسی
قلم اوطه‌سنك نومروسی				مقابله تاریخی

حسن قلعه و جوارنده کویلرده دخی فجیعانه
قتال بایلدیغی، ارکك، قادین، چوجقلرك
قورشون، بالطه و خنجرله قتل ایدلدیکی و بر [illegible]
برابر ارن کوتوردکلری قصبه‌یی اشغال ایدن
سواریلرمز طرفندن کورولمشدر.
ارمنیلر (حسن قلعه)یی کاملاً احراق
ایتمشلر و قابل سکنا بر محل براقمشلردر.

A	1/2
	1021
	36-11

اوراق اوطه‌سنك نومروسی		عثمانلی اردوی همایونی باش قوماندانلغی وکالتی شعبه		مبیضك امضاسی
شعبه نومروسی				تاریخ تبییضی
مسودینك امضاسی				مبیضه قونیلان نومرو
تاریخ تسویدی				مقابله‌جینك امضاسی
قلم اوطه‌سنك نومروسی				مقابله تاریخی

۱- ارمنیلر (قوشانلر) و (قالمیه) اهالی
اسلامیه‌سنه اللی قدرینی کوم کوده شهید
ایتمشلر و یول بایدیرمق بهانه‌سیله (مقالی
صور) دن کوتوردکلری مقداری مجهول مسلمانلرده
عودت ایتمشلردر.
ارمنیلر ارضروم شمالی (ارکنیس) کوینده قاچارکن
[illegible] آلتمش قدر مسلمانی شهید ایتمشلر.
ارضروم قصبه‌سنده و قارص قپوسی جوارنده فجیع
بر صورتده قتل ایدلمش (۷۵۰) قدر اسلام جنازه
بولنمشدر.

A	1/2
	1021
	36-10

اوراق اوطه‌سنك نومروسی		عثمانلی اردوی همایونی باش قوماندانلغی وکالتی شعبه	میصنك امضاسی
شعبه نومروسی			تاریخ تبییضی
مسودینك امضاسی			میصنه قونیلان نومرو
تاریخ تسویدی			مقابله‌جینك امضاسی
قلم اوطه‌سنك نومروسی			مقابله تاریخی

A 2
1021
36-12

اوراق اوطه‌سنك نومروسی		عثمانلی اردوی همایونی باش قوماندانلغی وکالتی شعبه	میصنك امضاسی
شعبه نومروسی			تاریخ تبییضی
مسودینك امضاسی			میصنه قونیلان نومرو
تاریخ تسویدی			مقابله‌جینك امضاسی
قلم اوطه‌سنك نومروسی			مقابله تاریخی

A 2
1021
36-8

Belge No : 1936

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekâleti
Şube

Şube Numarası : 2 nci Şube/2947
Tarih-i Tesvidi (Müsvette Tarihi) : 17.3.34 (17 Mart 1918)
Kalem Odasının Numarası : 288

Mübeyyizin (Temize Çekenin) İmzası : İmza (Okunamadı)
Tarih-i Tebyizi (Temize Çekiliş Tarihi) : 17.3.34 (17 Mart 1918)

Matbuat Müdüriyetine

Ermeni mezalimine (zulümlerine) dair Üçüncü Ordu Kumandanlığı'ndan gelen telgrafların hülasasıdır (özetidir).

Kime (Dağıtım) :

Bir suretinin Milli Ajans'la harice,
" " mahalli gazetelere,
" " Hariciye Nezareti Şube-i Mahsusası'na
verilmesini rica ederim.

İmza (Okunamadı)

Bugün mutlak. 17/4

Gönderdim 17.3.34 (17 Mart 1918)
Şube / Kısım : 4

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 110
Göz No : 2
Klasör No : 385
Dosya No : 1530
Fihrist No : 36–9

Belge No : 1936

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekâleti
Şube

1 – Ermeniler "Hoşan" ve "Kalçık" ahali-i İslamiyesinden elli kadarını Gümgüm' de şehit etmişler ve yol yaptırmak bahanesiyle "Magalısur"dan götürdükleri mikdarı meçhul (sayısı belirsiz) Müslümanlar da avdet etmemişlerdir (geri dönmemişlerdir).

Ermeniler Erzurum'un şimalinde (kuzeyinde) "Erkinis" Köyü'nden kaçarken altmış kadar Müslümanı şehit etmişlerdir.

Erzurum Kasabası'nda ve Kars Kapusu civarında feci bir surette katledilmiş "250" kadar İslam cenaze bulunmuştur.

Hasankale ve civarındaki köylerde dahi feciane kıtal (korkunç cinayet) yapıldığı; erkek, kadın, çocukların kurşun, balta ve hançerle katledildiği ve bir kısmını da beraberinde götürdükleri, kasabayı işgal eden süvarilerimiz tarafından görülmüştür.

Ermeniler Hasankale'yi kâmilen ihrak etmişler (tümüyle yakmışlar) ve kabil-i sekene bir mahal (oturulacak bir yer) bırakmamışlardır.

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 110
Göz No : 2
Klasör No : 385
Dosya No : 1350
Fihrist No : 36–10/11

Belge No : 1936

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekâleti
Şube

Tarih-i Tesvidi (Müsvette Tarihi) :
12.3.34 (12 Mart 1918)

Milli Ajansa

Karargâhını Erzurum'un 28 km. garbında bir köyde tesis eden (kuran) bir kumandanımızın bu köyde şahidi olduğu Ermeni mezalimine (zulümlerine) dair verdiği raporundan hülasadır (özettir).

Ermeniler bu köyde ele geçirdikleri 278 İslamı evlerine kapatarak, cümlesini itlâf etmişler (öldürmüşler). Ayrıca kırk iki İslam yine hanelerinde pek ağır mecruh (yaralı) bulunmuştur. İtlâf edilenler arasında ırzlarına tecavüz edildikten sonra öldürülerek, ciğerleri duvarlara asılmış genç kızlar, karınları deşilmiş hamile kadınlar, beyinleri akıtılmış ve vücutlarına benzin dökülerek, ihrak edilmiş (yakılmış) çocuk ve erkekler bulunmuştur.

12/4 Milli Ajans'a vermek için Matbuat Müdüriyeti'ne telefon ettim.

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 110
Göz No : 2
Klasör No : 385
Dosya No : 1530
Fihrist No : 36–8

Belge No : 1936

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekâleti
Şube

Milli Ajansla Harice

Ermeni çeteleri arkasından Bayburd Kasabası'na giren emniyet müfrezelerimiz pek cinai bir manzara (çok korkunç cinayet görüntüsü) karşısında kalmışlardır. Çetelerden korkarak hanelerinde, bir aydan beri kapanıp kalan ihtiyar, erkek, kadın ve çocuklar kısmen haneleriyle beraber yakılmış, sokakta yakalananlar süngüden geçirilmiş ve bu iki gün içinde sokaklardan ve yanan hanelerden iki yüzden fazla ceset toplanıp defnolunmuştur.

Geçenlerde konaklamak için Rize Kasabası'na giren bir Gürcü müfrezesi, Ermenilerin bu kasabada yaptıkları mezalim bakiyesine (kalıntılarına) bizzat şahit olmuşlar, gerek bu vahşetten teneffür etmeleri (iğrenmeleri) ve gerek İslam ahalinin feryat ve figanlarından müteessir olmaları (bağrışma ve inlemelerinden üzülmeleri) hasebiyle kasabada konaklamaktan sarf-ı nazar ile ahalinin istimdadına (yardım isteğine) rağmen kasabadan çekilmişlerdir.

İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 110
Göz No : 2
Klasör No : 385
Dosya No : 1530
Fihrist No : 36–12

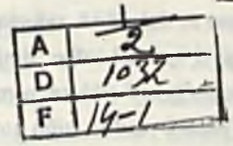

Belge No : 1937

Ahilkelek'te Esir İken Mübadele Edilerek (Değiştirilerek) Gelen Hospiyalı Reşit Oğlu Ali'nin İfadesi :

Suret

2/4/34 (2 Nisan 1918)'te Ermeniler Ahilkelek'in cenubunda (güneyinde) Kolaksi Köyü'ne gittiler ve "Çopurzade Kâmil; oğlu; kardeşi İlyas; İlyas'ın oğlu Ahmet; diğer oğlu (İlyas'ın) Gülmehmet; Yusuf'un oğlu Ali; Yusuf'un oğlu İskender; İlyas oğlu Yahya, Yahya'nın oğlu Himmet; Kadı'nın oğlu Abbas; Osman'ın oğlu Asker; Hasomalı Dursun; "nam kimseleri kapılarının önüne gidip, evlerinden çıkararak vurmuşlardır.

11/4/34 (11 Nisan 1918)'te Tok – Hertovis'in şarkında – karyeli İskender Bey nam kimseyi Ahilkelek'te hapisten çıkardılar ve gözümüzün önünde vurdular.

Bundan başka "Varadan; Kokiya – Hertovis civarında – ; Tok" köylerinden birçok Müslümanları katletmişlerdir (öldürmüşlerdir).

İfademi Tasdik Ederim
Hospiyalı Ali

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 110
Göz No : 1
Klasör No : 379
Dosya No : 1484
Fihrist No : 14–1

Belge No: 1938

ایچمی اردو قوماندانلغنه

اولیتدر

A	4-3671
D	—
F	38

بلوموزه‌لی شفره

۱ـ اخیلکلک منطقه‌سنده تجمع ایتمه اولان ارمنیلرک اخیلکلک حوالیسنده و اخیلکلک ایله اردهان آره‌سنده‌کی منطقه‌ده بولنان اهالی اسلامیه‌یی قتل عام ایتمکده اولدقلری مکرراً و موثوقاً خبر آلنمقده.

۲ـ غروب قطعاتی کاملاً قارص اطرافنه سوق ایدلمش و بو منطقه‌ده‌کی ارمنیلرله مشغول بولنان اخیلکلک حوالیسنه قوهٔ کافیه سوقی شیمدیلک ممکن دکلدر.

۳ـ اهالی اسلامیه‌نک جان و مالارینی قورتارلمسی ایچون ممکن ایسه بالجمله حوالیسندن قوهٔ کافیه‌نی اردهان اخیلکلک خطهٔ قارشو عاجلاً سوقنه امر و مساعده بیورلمسنی استرحام ایدرم.

حرکات ۱۴۵۸ ۲۱ نیسان ۳۴

غروب قوماندانی

شوقی

Belge No : 1938

Bilâ Numara (Numarasız) Şifre Oltu'dan

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

1 – Ahilkelek mıntıkasında tecemmü etmiş (toplanmış) olan Ermenilerin, Ahilkelek havalisinde ve Ahilkelek ile Ardahan arasındaki mıntıkada bulunan ahali-i İslamiyeyi katliam etmekte oldukları mükerreren ve mevsukan (kanıtlanmış belgelere dayanarak tekrar tekrar) haber alınmaktadır.

2 – Grup kıtaatı kâmilen (tümüyle) Kars etrafına sevk edilmiş ve bu mıntıkadaki Ermenilerle meşgul bulunduğundan, Ahilkelek havalisine kuva-i kâfiye (yeteri kadar kuvvet) sevki şimdilik mümkün değildir.

3 – Ahali-i İslamiyenin can ve mallarının kurtarılması için mümkün ise Batum havalisinden kuva-i kâfiyenin Ardahan-Ahilkelek hattına karşı acilen sevkine (ivedilikle gönderilmesine) emir ve müsaade buyrulmasını istirham eylerim.

Harekât–1458
21 Nisan 34 (21 Nisan 1918)
No : 33
Bu deli mi oldu ?
İmza (Okunamadı)
Ş. (Şube) : 1/25 Minh (de)
Buna lüzum kalmadı

Grup Kumandanı
Şevki

Arşiv No : 4/3671
Dolap No : 163
Göz No : 5
Klasör No : 2947
Dosya No : 628
Fihrist No : 38

Belge No: 1939

اوچنجی اردوی همایون قوماندانلغی

شعبه
۱

عدد

اردو قرارگاهی
۳٤/ ٤ / ۲۹

[illegible]

ماهیت مسئولیتی دشمنه تخصیص [illegible] قفقاسیا اخلید الویه معاونه شعبه‌سی فیشنه
واندراسنده وقوع ایتدیکی اوننده یالکیز ایلری حرکاتنده ، اردوی عثمانی اشبو
ایالتده متمکن تحکیم اهالی بولغاریه حنفی و مذهب مستهال رقیت
و شفقتی آجیسه و قانونه تشبث عثمانی دستور عمل اتخاذ ایدرک عرضه و حمایه
و مالاری صیانت ایتمسه و بونون حرکاتی جمله سنك حکومت عادلهٔ عثمانیه
عدالت و مرحمتلری نامنه حصر و قصر ایلمشدر .
ارمنی حرکتشناسلکان و امثالی خونخوارلر الویه‌لرنده دکر بوم و ارسلری
افکار و اوهامی تحدیسه ایدرك ایدولری حقنده داخله جبریه اجبار
ایتدکلری موثوقاً حقالنمه ایدرز درحال بیانامه‌لر کوندرلمسه وعثمانی اردوسنك
بو ولایته حنفی و مذهب اهالی مظلومه‌نك عرضه حمایه و مالارینك
صیانت مظفرلری تکفل ایتدیکی و بونلره خارشو الك ادنا بر حرکات
تعرضیه ده بولنلمه یه جغی و بنا ا زلیه اهالینك برچوق سیسری و نیرانه
ابعادلرنه ذیلجه یرده البته لوجیله مشغول اولمسی نشر و اعلان ایدیله
و بونلک حصر ایتدیکی حسن تاثیر و امنیت ایله [illegible] علامه‌لری محیی ورود

1/2
1023
3-31

۲٥

[illegible]

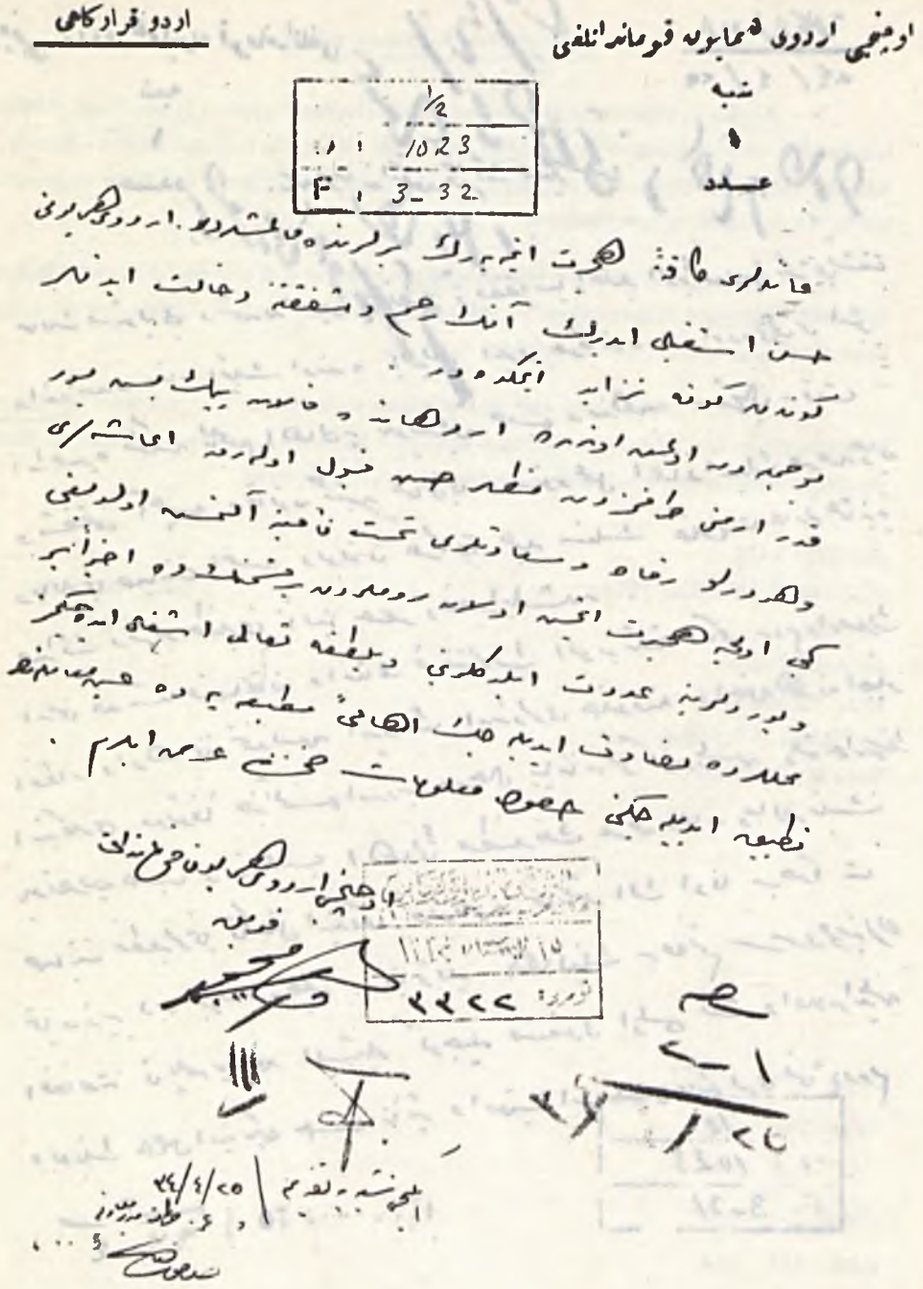

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanlığı — Ordu Karargâhı
Şube : 1 — 25.4.34 (25 Nisan 1918)
Aded

4/25

Acele (İvedi) bir suretini Dahiliye ve Hariciye Nezaretlerine, bir sureti Umur-u Şeriyeye.

Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına)

Memalik-i müstevliyeyi (Düşman eline geçmiş ülkeleri) düşmandan tahlis ve tathir (kurtarmak ve temizlemek) ve Kafkasya dahili ile Elviye-i malûme-i selase (Kars, Ardahan, Artvin)'yi teşettüt ve indirâstan vikaye etmek (parçalanma ve kökten yıkılmaktan korumak) üzere yaptığı ileri harekâtta Ordu-yu Osmani, işbu arazide mütemekkin (oturan) bilumum (bütün) ahaliye bilâtefrik-i cins ve mezhep (cins ve mezhep farkı gözetmeksizin) şehbal-i rikkat ve şefkatini açmış (yumuşak ve müşfik kanatlarını açmış) ve Kanun-u Meşih-i Osmani'yi düstur-u âmâl ittihaz ederek (yasaları devlet yönetimine esas alarak) ırz ve can ve mallarını siyanet etmiş (korumuş) ve bütün harekâtını, cümlesinin (tümünün) Hükümet-i Adile-i Osmaniye'ye sadakat ve merbutiyetlerini temine hasr-u kasreylemiştir (Osmanlı Hükümeti'ne bağlılıklarını sağlamaya ayırmış ve amaçlamıştır).

Ermeni Taşnaksağan ve emsali komitelerin, Elviye-i selase'deki Rum ve Ermenilerin efkâr ve ezhanını tahdiş ederek (düşünce ve akıllarını karıştırarak), arzuları hilafına (tersine) dahile hicrete icbar ettikleri, mevsukan (göçe zorladıkları, belgeyle) haber alınması üzerine, derhal beyannameler (bildiriler) gönderilmiş ve Osmanlı Ordusu'nun bilâtefrik-i cins ve mezhep, ahali-i mutianın (itaat eden ahalinin) ırz ve can ve mallarının siyaneti-i katiyelerini tekeffül ettiği (kesinlikle korunmalarını üstlendiği) ve bunlara karşı en edna bir hareket-i tecavüziyede (en ufak bir saldırıda) bulunulmayacağı ve binaenaleyh ahalinin birtakım serseri komitelerin iğfalatına (aldatmalarına) kapılmayarak, işiyle gücüyle meşgul olması neşr ve ilan edilmiş ve bunun hasıl ettiği hüsn-ü tesir (yarattığı olumlu etki) ve emniyet ile Ermeni aileleri kısmen ve Rum aileleri kâffeten (hepsi) hicret etmeyerek yerlerinde kalmışlardır. Ordu-yu hümayun'u hüsn-ü istikbal ederek (karşılayarak), onun rahm-i şefkatine dahalet edenler (koruma ve şefkatine sığınanlar) günden güne tezayüt etmektedir (çoğalmaktadır).

Bu cümleden olmak üzere Ardahan'da kalan bin beş yüz kadar Ermeni, tarafımızdan mazhar-ı hüsn-ü kabul olarak (iyi karşılanarak) iaşeleri (beslenmeleri) ve her türlü refah ve saadetleri taht-ı temine (güven altına) alınmış olduğu gibi, evvelce hicret etmiş

olan Rumlardan bir kısmının da ahiren (sonradan) yer ve yurtlarına avdet eylediklerini ve bilütf-u taala (Allahın yardımıyla) işgal edeceğimiz mahallerde, tesadüf edilecek ahali-i mutiyeye (sadık halka) de aynı muamelenin tatbik edileceğini husul-ü malûmat zımnında (bilgi olarak) arz eylerim.

Şube : 1–2

25/4/34 (25 Nisan 1918)

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Kumandanı

Ferik (Korgeneral)

Vehib Mehmed

KAŞE : "Başkumandanlık Vekâleti Harekât-ı

Harbiye Şubesi

25 Nisan 1334 (25 Nisan 1918) /No : 3322"

İkinci Şubeye takdim /25.4.34 (25.4.1918)

K. (Komutana) arz

Harekât Müdür Muavini

İmza (Hulusi)

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 109

Göz No : 4

Klasör No : 359

Dosya No : 1435

Fihrist No : 3–31, 3–32

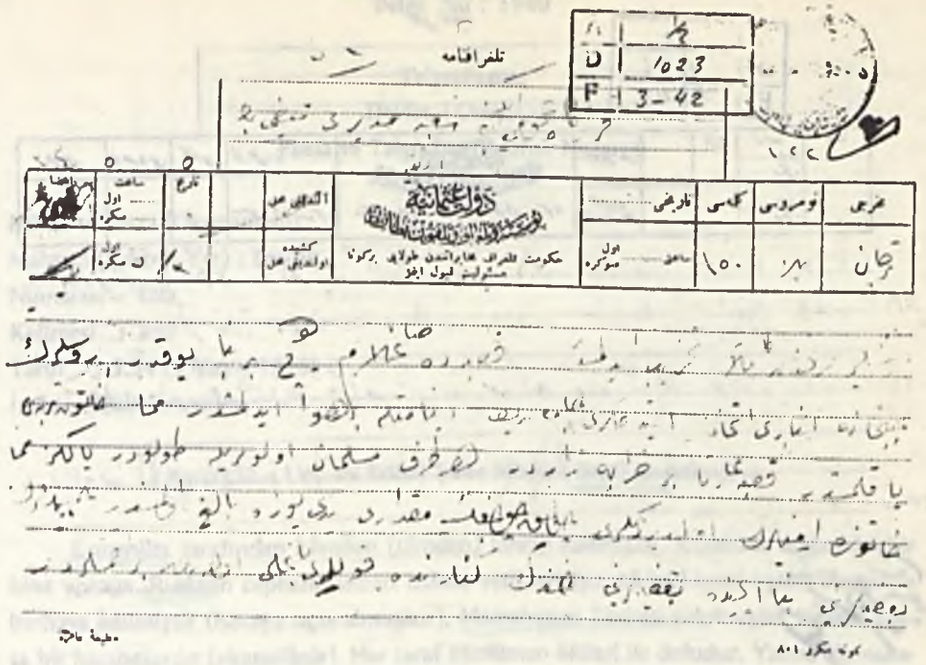

Belge No: 1940

تلغرافنامه

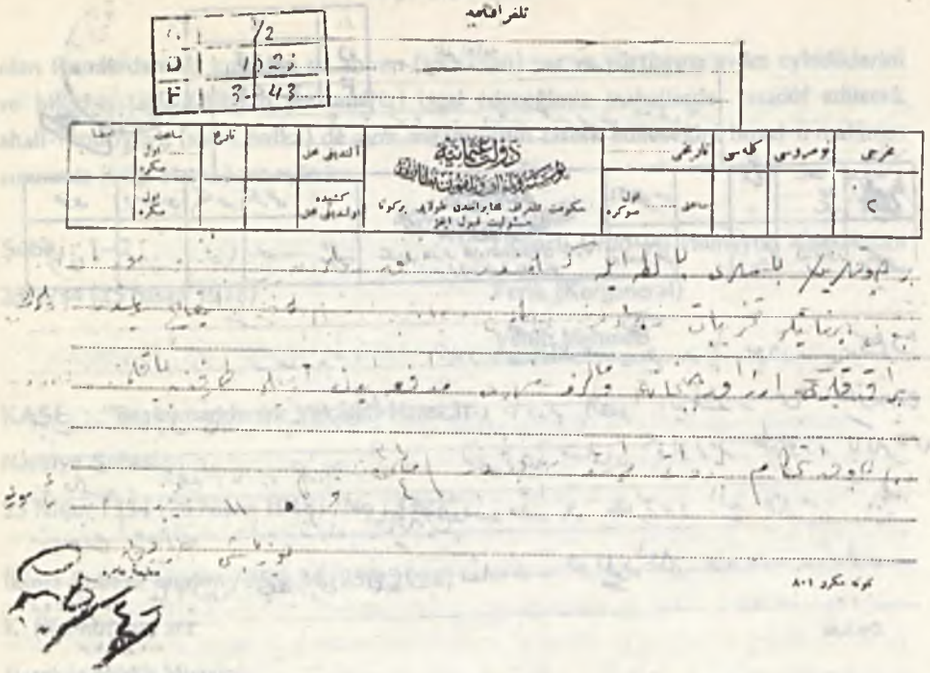

Belge No : 1940

Telgrafname
Devlet-i Osmaniye
Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti

Mühür ve İmza (Okunamadı)
Mahreci (Çıktığı Yer) : Tercan
Numarası : Bila
Kelimesi : 150
Tarih : 5.5.34 (5 Mayıs 1918)
İmza : (Okunamadı)

Karargâh-ı Umumi İkinci Şube Müdürü Seyfi Beyefendiye

Ermeniler tarafından kâmilen (tümden) tahrip edilmiştir. Kasabada sağlam hiçbir bina yoktur. Rusların cephane anbarı ittihaz ettikleri (yaptıkları) cami-i şerif dinamitle berhava edilmiştir (havaya uçurulmuştur). Mamahatun Türbesi yakılmıştır. Kasaba adeta bir harabezardır (viraneliktir). Her taraf Müslüman ölüleri ile doludur. Yalnız Mamahatun'da Ermenilerin öldürdükleri çoluk çocuğun miktarı, yedi yüze baliğ olmuştur (erişmiştir). Cesetlerin bazılarını bina içinde, bazılarını hendek kenarında kolları bağlı olarak bırakmışlardır. Birçoklarının başları balta ile kesilmiştir. Halk Ruslardan hiçbir fenalık görmemiştir. Bütün cinayetler, tahribat Rusların çekilmesini müteakip, Ermeniler tarafından ika edilmiştir (yapılmıştır). Rusların bıraktıkları erzak, cephane ve malzeme şehri müdafaa eden Ermeniler tarafından yakılmıştır. Kasabada birçok istihkâm edevatı (aletleri), kereste mevcuttur. 4 Mayıs 34 (4 Mayıs 1918)

Karargâh / İkinci Şube Memuru
Yüzbaşı
Ahmet Refik

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 110
Göz No : 5
Klasör No : –
Dosya No : 1023
Fihrist No : 3–42, 3–43

ATASE Bşk. Kütüphanesi

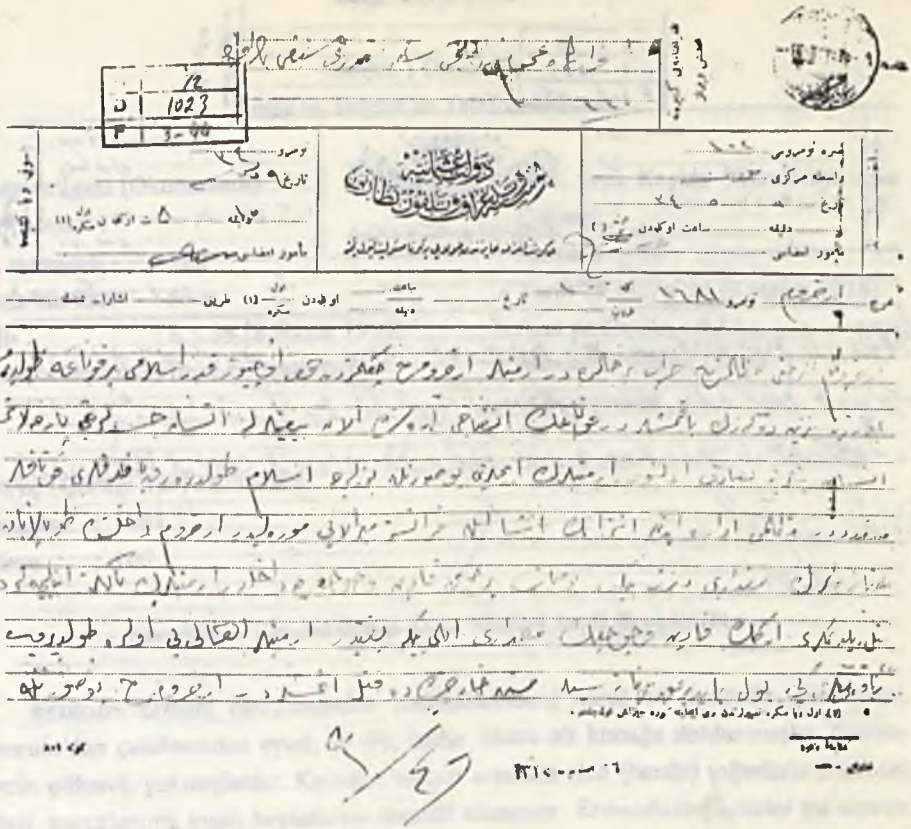

Belge No: 1941

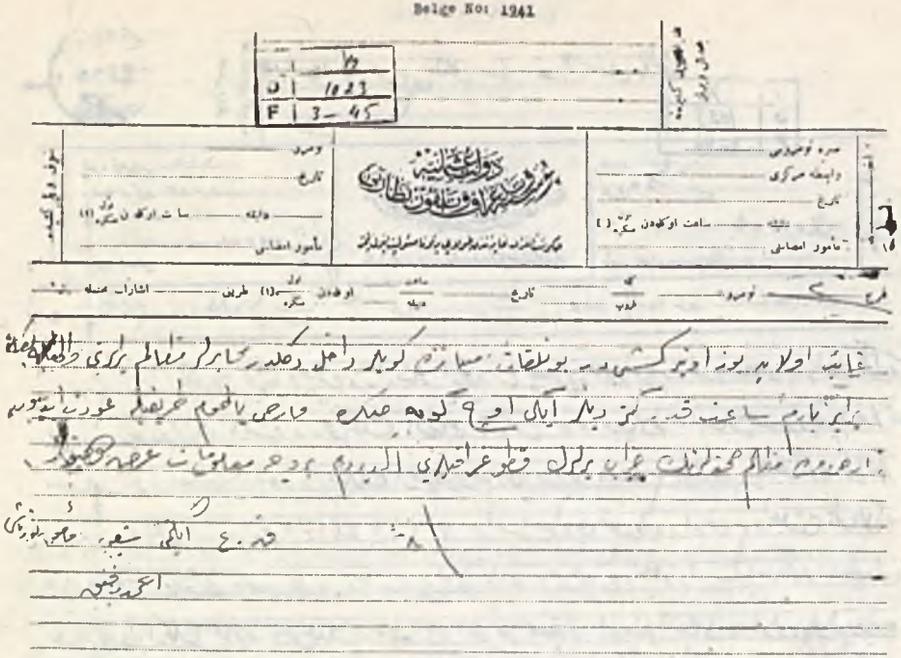

Belge No : 1941

Devlet-i Osmaniye
Posta ve Telgraf ve Telefon Nezareti

Mühür ve İmza (Okunamadı)
Ahz (Alma) :
Sıra numarası : 102
Vasıta Merkezi : Sıvas
Tarih : 8.5.34 (8 Mayıs 1918)
Memurun İmzası : İmza (Okunamadı)

Sevk veya Keşide (Gönderme veya Çekme) :
Numara : 34
Tarih : 9 Mayıs 34 (9 Mayıs 1918)
Saat ve Dakika : 8.15
Memurun İmzası : İmza (Okunamadı)

Mahreç (Çıktığı Yer) : Erzurum
Numarası : 1681
Kelime : 100

Karargâh-ı Umumi İkinci Şube Müdürü Seyfi Beyefendiye

Erzurum Ermeni mezaliminden (zulümlerinden) harap bir haldedir. Ermeniler, Erzurum'dan çekilmezden evvel, üç yüz kadar İslamı bir konağa doldurmuşlar, üzerine benzin dökerek yakmışlardır. Konağın enkazı arasında elan (henüz) yığınlarla insan cesetleri, parçalanmış insan beyinlerine tesadüf olunuyor. Ermenilerin, içlerini bu suretle yüzlerce İslam doldurarak yaktıkları konaklar müteaddittir (çoktur). Mezalimi idare edenler Antranik Paşa ile Fransız Miralayı Morel'dir. Erzurum dahilinde toplanan cenazelerin miktarı dört bindir. Bu meyanda (arada) birçok kadın ve çocuk da dahildir. Ermenilerin yalnız Ilıcalar'da katlettikleri erkek, kadın ve çocuğun miktarı iki bine yakındır. Ermeniler ahaliyi evlere doldurup yaktıkları gibi, yol yaptırmak bahanesiyle şehir haricinde de katletmişlerdir. Erzurum'dan bu suretle gaib olan (kaybolan) yüz on bir kişidir. Bu telefat meyanında (kayıplar arasında) köyler dahil değildir. Muhabirler mezalim yerlerini Vali Bey'le beraber yarım saat kadar gezdiler. İki üç gün sonra Kars-Batum tarikiyle (yoluyla) avdet ediyoruz. Erzurum'da mezalim sahnelerinin, harap yerlerin fotoğraflarını aldırdım. Ber-vech-i malûmat (aşağıda bilgi için) arz olunur. 8 Minh (de)

K.U. (Karargâh-ı Umumi) İkinci Şubeye Memur
Yüzbaşı
Ahmet Refik

Belge No : 1941

Arşiv No : 1/2

Dolap No : 110

Göz No : 5

Klasör No : 359

Dosya No : 1023 — 1435

Fihrist No : 3–44, 3–45

Belge No: 1942

A	6.20681
D	365
F	45

٢٤ — ٥ — ١٧

اون اوچنجی قول اردوقوماندانلغنه
اون سکزنجی « «
منزل مقتشلکنه

١ — ٦
١٩٧٢ — ٥

١ـ فرات جهه سنده: خانه بغدادی اشغال ایدلمشدر.
٢ـ فلسطین جهه سنده: معانه قارشی وقوع بولان عصات تصرفلری تعامله طرد ایدلمشدر.
٣ـ قفقاس جهه سنده: کمری ـ الکساندره پول ١٠/٥/٢٩ تسلیم اولندی. شهرده یانغین وتخریباته تصادف ایدلمشدر. [illegible] مارت وتیسان تاریخلی الثانی مکتوبلرده باکو، تفلیس، کنج اسلاملرندن ماعدا شرقی قفقاسیه ترکلری کاملاً ارمنی مظالمنه معروض قالمشلردر. ارمنیلر ٢٥٠ یه یقین اسلام کوینی یاقمشلر والکساندره پولنده بولونان ٧٠٠ عثمانلی اسیرینی اوزرلرینه بغاز دوکلرک احراق ایتمشلردر.
٤ـ دردنجی قول اردوجهه سنده: مهم بر تبدل یوقدر. وان کولی شرقنده کی کوپرده جنه لرک تنکیلنه و دیلمان، رومیه استفاضه ده یوریشه دوام ایدلمکدر.

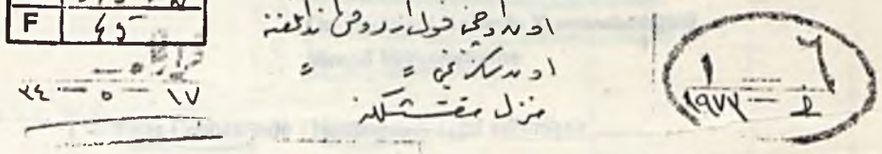

انجنی اردوقوماندانی

٦ ت: ١٩٧٢

Belge No : 1942

6–1/1973
Şifre

Karargâh
17.5.34 (17 Mayıs 1918)

On Üçüncü Kolordu Kumandanlığına
On Sekizinci Kolordu Kumandanlığına
Menzil Müfettişliğine

1 – Fırat Cephesi'nde : Hanbağdadı işgal edilmiştir.

2 – Filistin Cephesi'nde : Muan'a karşı vuku bulan usat (asiler) taarruzları, tamamiyle tardedilmiştir.

3 – Kafkas Cephesi'nde : Gümrü-Aleksandrepol şehri 15.5.34 (15 Mayıs 1918)'te teslim oldu. Şehirde yangın ve tahribata tesadüf edilmemiştir.

Mart ve Nisan tarihli alınan mektuplarda Bakû, Tiflis, Genc İslamlarından maada (başka) Şarki Kafkasya Türkleri, kâmilen (tümüyle) Ermeni mezalimine (zulümlerine) maruz kalmışlardır. Ermeniler 250'ye yakın İslam köyünü yakmışlar ve Aleksandrepol' de bulunan 700 Osmanlı esirini üzerlerine gaz dökerek ihrak etmişlerdir (yakmışlardır).

4 – Dördüncü Kolordu Cephesi'nde : Mühim bir tebeddül (değişiklik) yoktur. Van Gölü şarkındaki köylerde çetelerin tenkiline (cezalandırılmasına) ve Dilman, Rumiye istikametinde yürüyüşe devam edilmektedir.

Harekât : 1973
Şifre edildiği maruzdur.
18.5.34 (18 Mayıs 1918)
Parafe (Okunamadı)

Altıncı Ordu Kumandanı
İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 4/1048
Dolap No : 180
Göz No : 4
Klasör No : 3632
Dosya No : 138
Fihrist No : 45

Belge No: 1943

مسود		اوچنجی اردوی همایون قرارگاهی	مبیض	
تاریخ تسوید		A 2-6110 D 68 F 2-61	تاریخ تبییض	۲۴/۷/۱۹
شعبه نومروسی			عموم اوراق نومروسی	

خلاصهٔ مآل

[illegible]

۲۸۸۹

حرب جریده‌سی خلاصه‌سی

[illegible]

مسود		اوچنجی اردوی همایون قرارگاهی	مبیض
تاریخ تسوید			تاریخ تبیض
شعبه نومروسی			عموم اوراق نومروسی

A	
D	68
F	۷-۶۷

خلاصهٔ مآل

حرف جریده‌سی خلاصه‌سی

مسود		اوچنجی اردوی همایون قرارگاهی	مبیض
تاریخ تسوید			تاریخ تبیض
شعبه نومروسی			عموم اوراق نومروسی

A	
D	68
F	۷-۶۷

خلاصهٔ مآل

حرف جریده‌سی خلاصه‌سی

Belge No : 1943

Üçüncü Ordu-yu Hümayun Karargâhı

Tarih-i Tebyizi (Temize Çekiliş Tarihi) : 14.7.34 (14 Temmuz 1918)

Fransızcaya tercüme edilecektir. 2889

Batum'da Otel Oriyantal'de :

Sabık Rus Hükümet-i İmparatoriyesi Dahilindeki Ermeni Katolikler İdare-i Ruhaniyesi Azasından P. Donikalatozef Efendiye

2 Temmuz 918 tarih ve 1278 numaralı tahriratınızın (resmi mektubunuzun) cevabıdır.

Hükümetime karşı perverde ettiğiniz (beslediğiniz) hissiyat-ı samimaneye (içten duygulara) arz-ı teşekkür ederim.

1 — Evvelce olduğu gibi halen de elviye-i mülhakadaki (sonradan katılmış sancaklardaki) Ermeni Katoliklerin idare-i ruhaniyesi umurunu ifaya (dinsel yönetim işlerini yapmaya), Hükümet-i seniye'nin (Osmanlı Hükümeti'nin) mani olmayacağı tabiidir.

2 — Hükümet-i Osmaniyenin zir-i idaresinde (yönetimi altında) bulunan anasır-ı muhtelifenin (çeşitli unsurların) mal, can ve ırzları her türlü taarruzdan masundur (korunmuştur). Burcalı Livası'ndaki "Koçorbulak" ve "Ermaniç" Köyleri'nde meskûn (oturan) Ermenilerin tazyik altında bulunduklarını zannetmiyorum. Mamafih bu hususta icabedenlere evamir-i şedide (şiddetli emirler) verdim.

3 — Ermenilerin esna-yı ricatlarında (geri çekilmelerinde) ihdas ettikleri (yaptıkları) vekayi-i müelleme ve fecia (üzücü ve korkunç olaylar) dolayisiyle efkârın kesb-i sükûn etmesine (düşüncelerin sükûn bulmasına) kadar, Ardahan'dan ve Ahilkelek'ten Tiflis'e ve mahall-i ahire (başka yerlere) gitmiş olan Ermenilerin, tehir-i avdet eylemeleri muvafık-ı ihtiyat olur (dönmelerini ertelemeleri uygun bir önlem olur).

4 — Kars'ta bulunan Ermenilerin kâmilen ve Aleksandırpol'dakilerin kısm-ı azamı hicret (büyük kısmı göç) etmiş olduklarından ve hicret eden tarafeyn (taraflar) ahalisinin, mevalarına avdetin (yurtlarına dönüşün) üçüncü maddede zikrolunduğu veçhile tehiri (değinildiği gibi ertelenmesi), muvafık-ı maslahat (uygun bir iş) olacağından, Kars ve Aleksandırpol'a gönderilmesi arzu buyrulan heyet-i ruhbaniyenin (rahipler kurulunun), dahi aynı esbab (nedenler) dolayisiyle şimdilik tehir-i azimetlerini muvafık mütalaa etmekteyim (gelişlerinin ertelenmesini uygun görmekteyim).

5 — Oseb Minas Nahabitan'ın refikası (eşi) ile çocuklarını, mahalli kumandanlığı vasıtasiyle taharri ettirilip (araştırılıp) esaslı bir malûmat verilmek üzere, mufassal (ayrıntılı) adresinin iş'arını (bildirilmesini) rica ederim.

6 – Halen dahil-i memlekette kalan Ermeni Katolik ahalisine nesayihte (öğütte) bulunmak üzere, Rahip Antuvan Kapuyan'ın Batum'a gelmesi için vesika itasını (belge verilmesini), Tiflis'deki murahhas-ı askeriyeye emrettim.

7 – Tesviyesi (düzeltilmesi) icabeden mesaili (sorunları) kararlaştırmak üzere, arzu buyrulduğu zamanda, Ordu Karargâhı Harekât Şubesi'ne müracaat etmenizi rica eder, takdim-i ihtiramat eylerim (saygılarımı sunarım), efendim.

12.7.34 (12 Temmuz 1918)
Parafe (Okunamadı)

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik (Korgeneral)
İmza (Okunamadı)

Tercüme edildi. 13 Temmuz 334
(13 Temmuz 1918)
İmza (Okunamadı)

Arşiv No : 4/6520

Dolap No : 170

Göz No : 2

Klasör No : 3188

Dosya No : 50

Fihrist No : 2–41, 2–42, 2–43

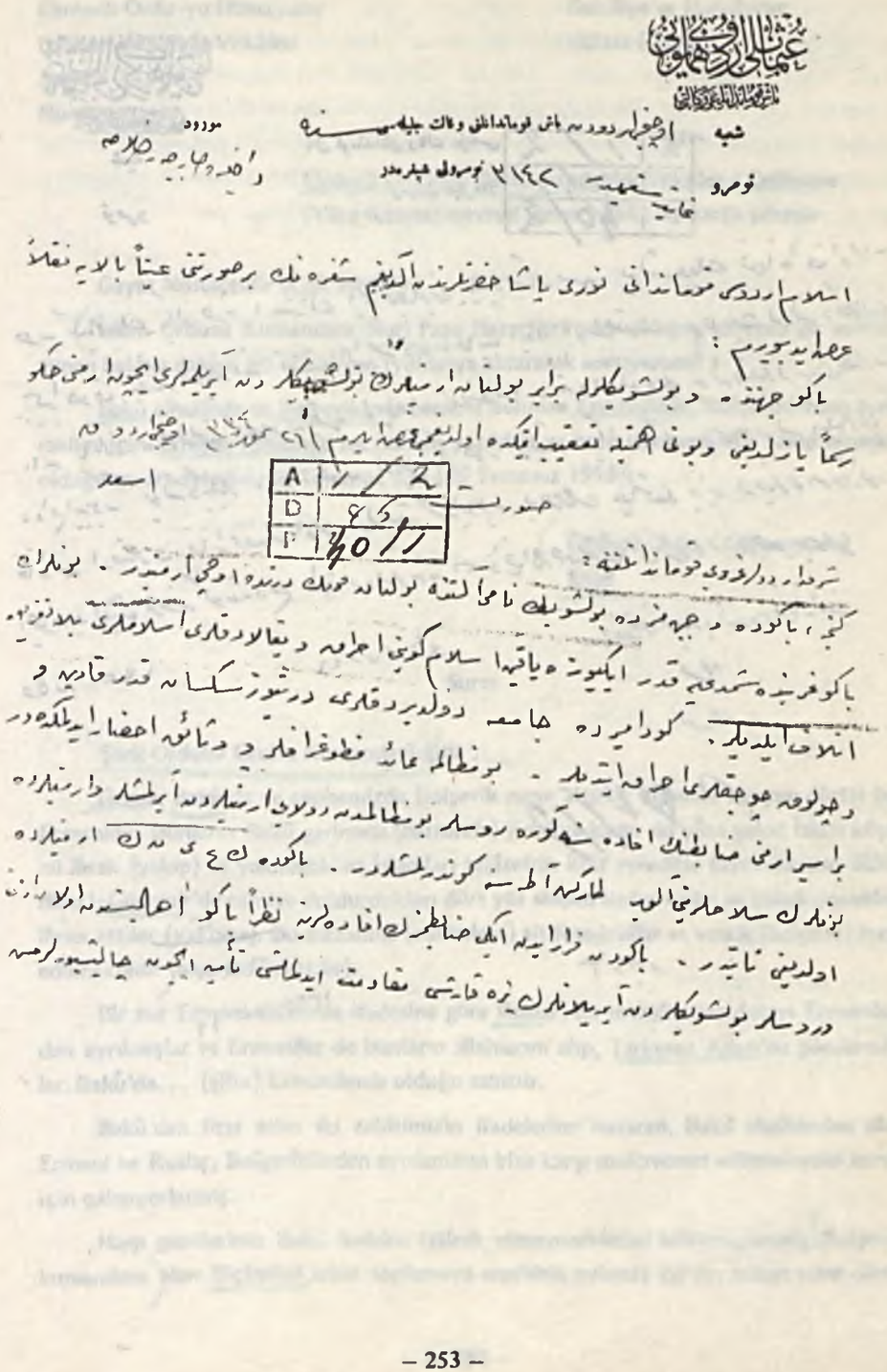

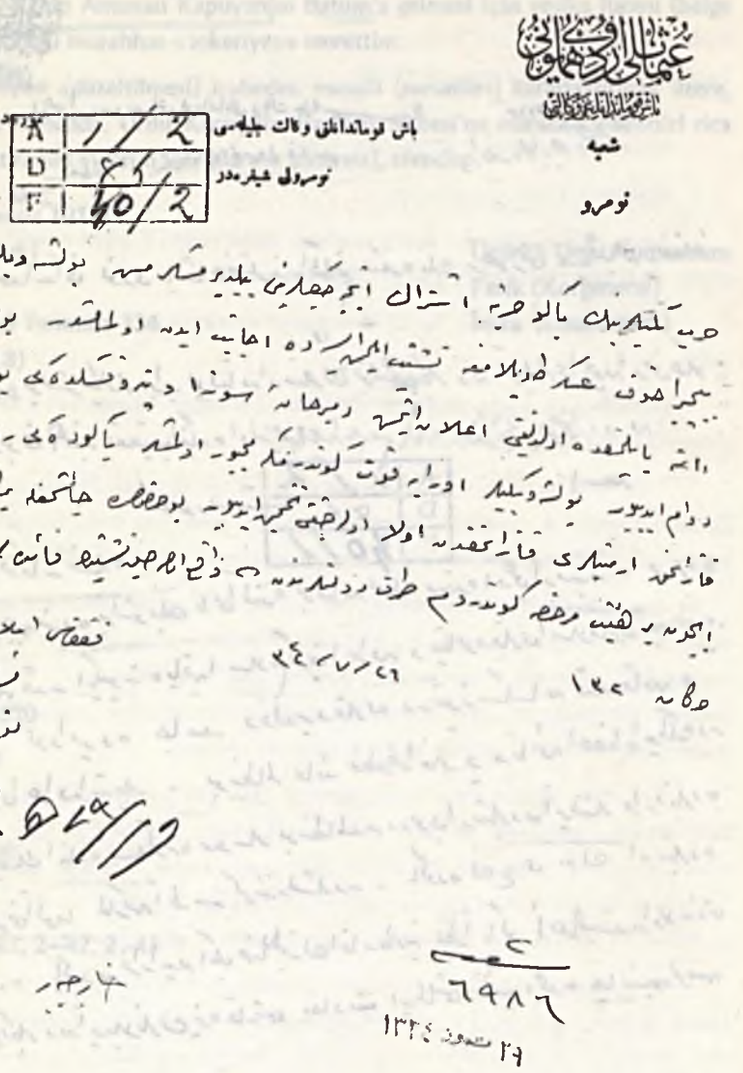

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numara

Dahiliye ve Hariciyeye
Hülasa (Özet)

Üçüncü Ordudan Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine
(Yüce Katına) mevrud (gelen) 3142 numaralı şifredir

Gayet Müstaceldir (Çok İvedidir)

İslam Ordusu Kumandanı Nuri Paşa Hazretleri'nden aldığım şifrenin bir suretini aynen balâya naklen arz ediyorum (yukarıya aktararak sunuyorum) :

Bakû cihetinde ve Bolşeviklerle beraber bulunan Ermenilerin, Bolşeviklerden ayrılmaları için Ermeni Hükümeti'ne resmen yazıldığı ve bunu ehemmiyetle takip etmekte olduğumu arz eylerim. 26 Temmuz 334 (26 Temmuz 1918)

Üçüncü Ordu K. (Komutanı)
Esad

Suret

Şark Ordular Grubu Kumandanlığına :

Gence, Bakû'da ve cephemizde Bolşevik namı altında bulunan kavmin dörtte üçü Ermenidir. Bunların Bakû garbında (batısında) şimdiye kadar iki yüze yakın İslam köyünü ihrak (yakıp) ve yakaladıkları İslamları bilâtefrik itlâf eylediler (ayırmaksızın öldürdüler). Güdemir'de camiye doldurdukları dört yüz seksen kadar kadın ve çoluk çocukları ihrak ettiler (yaktılar). Bu mezalime (zulümlere) ait fotoğraflar ve vasaik (belgeler) ihzar edilmektedir (hazırlanmaktadır).

Bir esir Ermeni zabitinin ifadesine göre Ruslar, bu mezalimden dolayı Ermenilerden ayrılmışlar ve Ermeniler de bunların silahlarını alıp, Tarkesen Adası'na göndermişler. Bakû'da. . . (şifre) Ermenilerde olduğu sabittir.

Bakû'dan firar eden iki zabitimizin ifadelerine nazaran, Bakû ahalisinden olan Ermeni ve Ruslar, Bolşeviklerden ayrılanların bize karşı mukavemet edilmemesini temin için çalışıyorlarmış.

Harp gemilerinin Bakû harbine iştirak etmeyeceklerini bildirmişlermiş. Bolşevik kumandanı olan Biçirahof asker toplamaya teşebbüs eylemiş ise de, icabet eden olma-

mıştır. Bu harbin Bolşeviklik namına yapılmakta olduğunu ilan etmiş. Demirhan, Suza ve Petrofski'deki Bolşeviklerle şiddetli müsademe (çarpışma) devam ediyor. Bolşevikler oraya kuvvet göndermeye mecbur olmuşlar. Bakû'deki Rus Bolşeviklerini kazanmak, Ermenileri kazanmaktan evlâ (daha iyi) olacağını tahmin ediyor. Bu hususta çalışmakla beraber Ermenileri de kazanmak için bir heyet-i murahhasa (Ermeni piskoposlar kurulu) gönderdim. Taraf-ı devletlerinden de vaki olacak teşebbüsün faideli (yüksek makamınızdan da yapılacak girişimin yararlı) olacağı bedihidir (meydandadır).

Harekât : 132/26.7.34 (26 Temmuz 1918)
Şube : 6986 — Kafkas İslam Ordusu Kumandanı
29 Temmuz 1334 (29 Temmuz 1918) — Ferik (Korgeneral)
Hariciyeye — Nuri

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 112
Göz No : 3
Klasör No : 483
Dosya No : 1893.A
Fihrist No : 40–1, 40–2

1/2
752(2057
8

شعبه باطومدن باش قوماندانلغی وکالت جیفره سی — مورود

نومرو — نومرولی شیفرمدر

اسلام الحالی ایله تأسیس ارتباط ایلك زار ارسنلر تزدنده مرخص حضرتلرینه
بولنمه ارزو ه طقوز نجی اردوم آیالی حضرتلری اوچ کونده ریله برخا باطومه
النامه رایورك فلاصه سی بروجه اتی عرضه اولنور.
ارمنی جلدرمنی داخله کی اسلامار دائمی تهلکه ایچنده در. قتل ریغما یه سروندر
ارمنی جلدرمنی تزدنده کی بروتستولر فائده دیر میور. اساساً مذکور کوتله
برشی یاپمغه عاجزدر. ارسنلرك مقصدی اسلامارك محو و افنا ایتمکدر.
ارپانده الیوم اوچ فرقه لی وارمنی قولاردوسی وارد. فرقه قوماندانی میرزال
ناظم کوفدرالکاه حربیه رئیسی میرزال ویشنسکی در. فرقه قوماندانلری
هره ایله میرزال ارشرف سیلیدقوف و اغربوفدر. فرقه لرادجی نظامیه بری
ده بوارلمه ارزه در. الانده متشکلدر. الیوم سلاح التدکی مجموع
مجموع قوت اونوزیاله نفردر. اصالی دخی کاملاً سلاحلر. بولنادنده
حرب وضربه قادر. قوه الی بیاده جیفه بیلور. بیاده اسلحه سی کاملاً روسی توفنکلری
شیدیلك یالکز توپه طوپ واردر.
طوپجی صنفی اوچ لرا التی الای ارزینه متشکلدر.

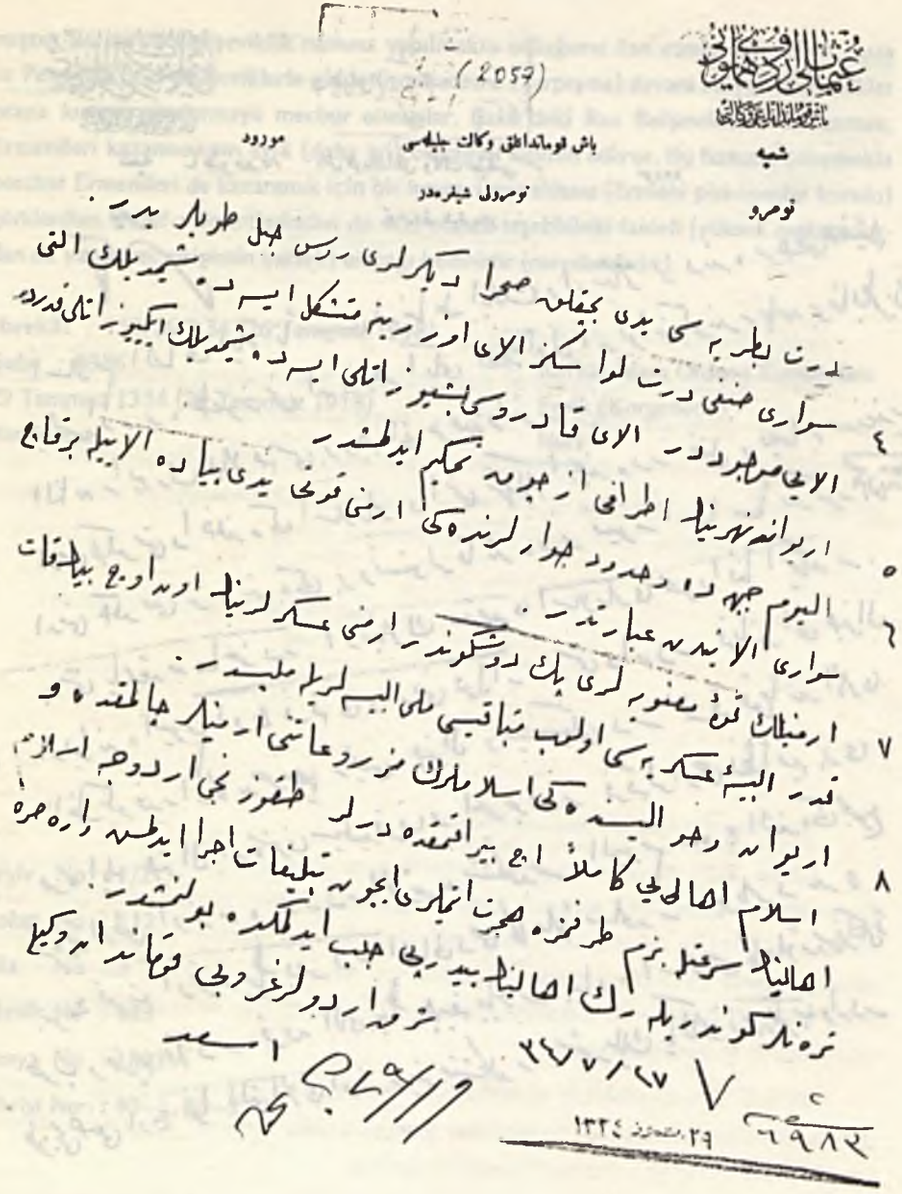

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numara

Batum'dan Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesine (Yüce Katına) mevrud (gelen) numaralı şifredir

İslam ahali ile tesis-i irtibat eylemek (ilişki kurmak) ve Ermeniler nezdinde murahhas (yanında delege) bulunmak üzere Dokuzuncu Ordu'ca iki hafta evvel Erivan'a gönderilen bir zabitimizden alınan raporun hulasası (özeti) ber-veçh-i âti (aşağıda) arz olunur.

1 – Ermeni hükümeti dahilindeki İslamlar daimi tehlike içindedir. Katl ve yağmaya maruzdur. Ermeni hükümeti nezdindeki protestolar faide vermiyor. Esasen mezkûr hükümet de bir şey yapmaktan acizdir. Ermenilerin maksadı İslamları mahv ve ifna (yok) etmektir.

2 – Erivan'da elyevm (bugün) üç fırkalı (tümenli) bir Ermeni kolordusu vardır. Kumandanı General Nazarbekof'tur. Erkân-ı Harbiye Reisi (Kurmay Başkanı) General Vişinski'dir. Fırka Kumandanları sıra ile General Areşof, Silidkof ve Ağobof'tur. Fırkalar üçü nizamiye, biri depo olmak üzere dörder alaydan müteşekkildir. Elyevm silah altındaki mecmu-u kuvvet (kuvvet toplamı) otuz bin neferdir. Ahali dahi kâmilen müsellahtır (tümden silahlıdır). Bunlardan da harp ve darbe kadir kırk elli bin çıkabilir. Piyade eslihası (silahları) kâmilen Rus tüfeğidir.

3 – Topçu sınıfı üç liva (tugay), altı alay üzerine müteşekkildir. Şimdilik yalnız kırk top vardır. Dört bataryası yedi buçukluk sahra, diğerleri Rus cebel (dağ) toplarıdır.

4 – Süvari sınıfı dört liva, sekiz alay üzerine müteşekkil ise de şimdilik altı alayı mevcuttur. Alay kadrosu 500 ise de şimdilik iki yüz atlı kadardır.

5 – Erivan Nehri'nin etrafı az çok tahkim edilmiştir.

6 – Elyevm cephede ve hudut civarlarındaki Ermeni kuvveti yedi piyade alayı ile birkaç süvari alayından ibarettir.

7 – Ermenilik kuvve-i maneviyeleri pek düşkündür. Ermeni askerlerinin on üç bin kat kadar elbise-i askeriyesi olup mütebakisi (geri kalanı) milli elbiseleriyle militir.

8 – Erivan ve havalisindeki İslamların mezruatını (ekinlerini) Ermeniler çalmakta ve İslam ahaliyi kâmilen aç bırakmaktadırlar. Dokuzuncu Ordu'ca İslam ahalinin süratle

bizim tarafımıza hicret (göç) etmeleri için tebligat icra edilmiş ve arasıra trenler gönderilerek, ahalinin peyderpey (yavaş yavaş) celp edilmekte bulunmuştur. 27/7/34 (27 Temmuz 1918)

(Şark Orduları Grubu Kumandan Vekili)
Esad

Şube : 2 /6983
29 Temmuz 1334 (29 Temmuz 1918)

Arşiv No : 1/2
Dolap No : 113
Göz No : 4
Klasör No : 527
Dosya No : 2057
Fihrist No : 8, 8–1

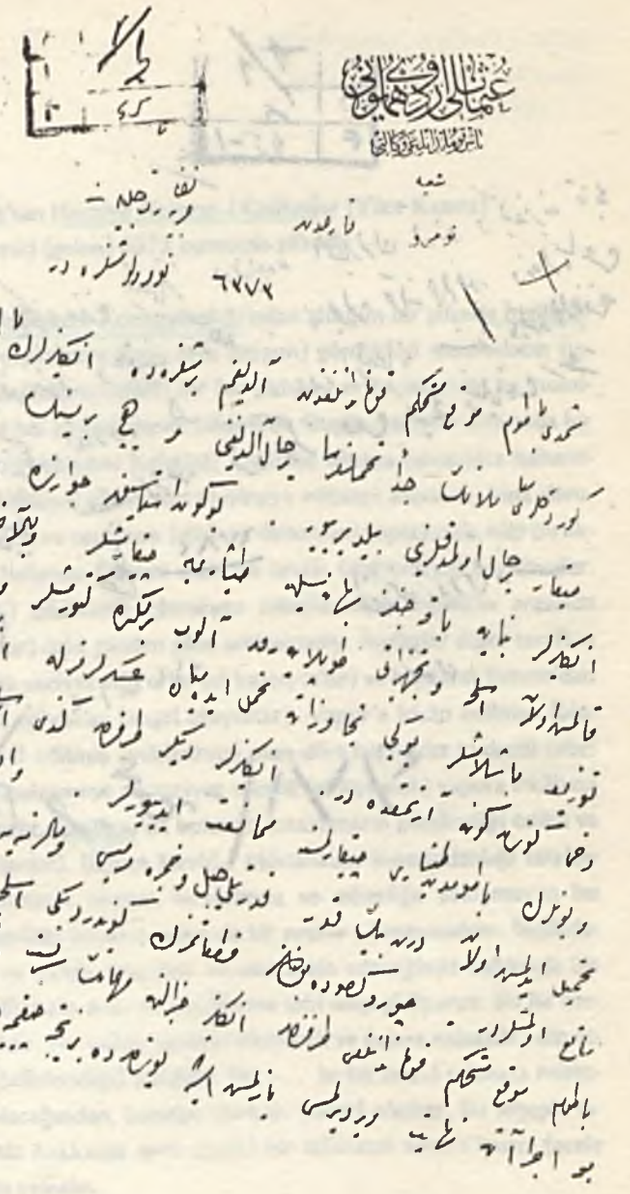

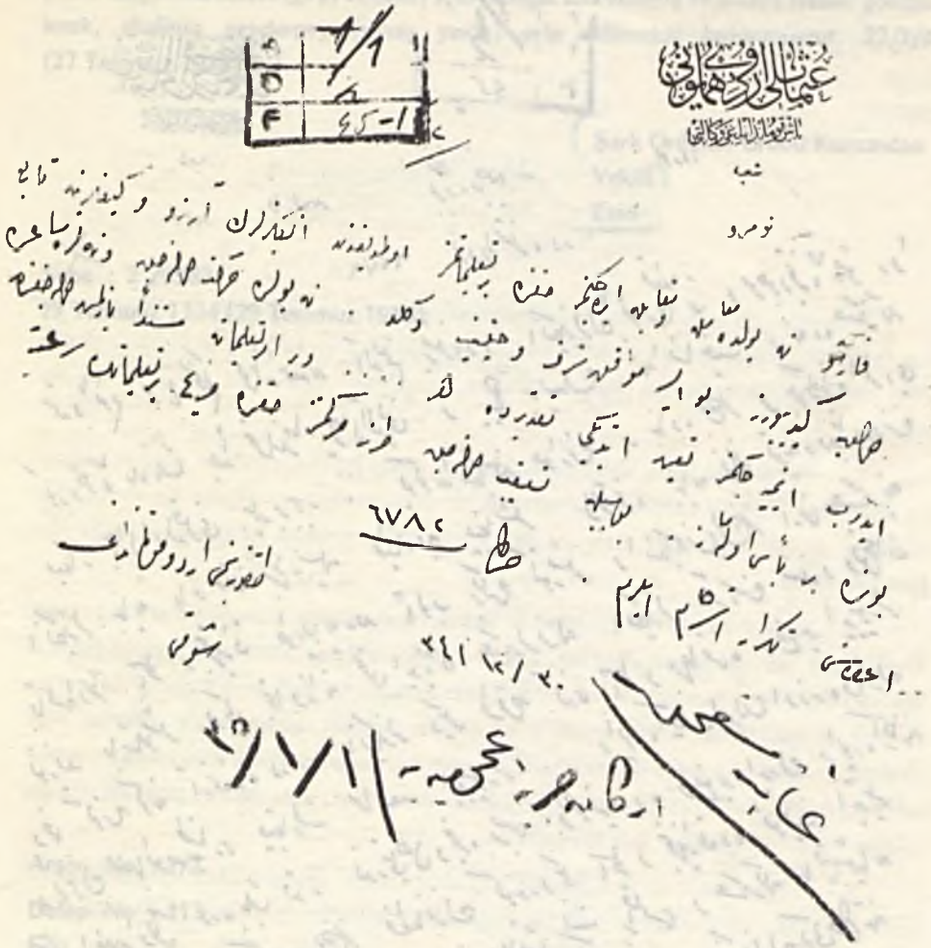

Osmanlı Ordu-yu Hümayunu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numara

Kars'tan Harbiye Nezaret-i Celilesine (Yüce Katına)
mevrud (gelen) 6373 numaralı şifredir

Şimdi Batum Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı'ndan aldığım bir şifrede İngilizlerin Batum'da kıtaat ve mevcudiyetimize karşı reva (uygun) gördükleri muamelatın (işlemlerin) cidden tahammülfersa (tahammülsüz) bir hal aldığını ve hiçbirisinin ne insaniyet ve ne de askerliğe sığar bir hal olmadıklarını bildiriyor. Bugün istasyon civarında bir binada bulunan bir bölüğümüzün efradını (erlerini) İngilizler binaya bakacağız bahanesiyle dışarıya çıkarmışlar ve bilahare (daha sonra) binaya nöbetçi koyarak, bina derununda (içinde) kalmış olan esliha ve teçhizatı (silah ve donatımı) toplayarak, alıp birlikte götürmüşler ve istasyonda bulunan Ermeni askerine tevzie (dağıtmaya) başlamışlar. Bu gibi tecavüzata (saldırılara) tahammül edemeyen askerlerimizle İngilizler arasında münferit vukuat (tek tük olaylar) dahi günden güne artmaktadır. İngilizler diğer taraftan kendi esliha ve mühimmatımıza vaziyet ediyorlar (el koyuyorlar) ve bunların Batum'dan dışarı çıkarılmasına mümânaat ediyorlar (engel oluyorlar). Vapur'a irkâp edilmek (bindirilmek) üzere vagonlara tahmil edilmiş (yüklenmiş) olan dört bin kadar kudretli cebel (dağ) ve humbara mermisi ve malzemeye de vaziyet ederek (el koyarak) vapura irkâbına (bindirilmesine) mani olmuşlardır. Çürüksu'da bulunan kıtaatımızın gönderdiği esliha ve teçhizatı da tevkif ettiler (tuttular). Batum Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı tarafından İngiliz generaline mühimmatın serbest bırakılması ve askerliğe yakışmayan bu icraata nihayet verdirilmesi yazılmış ise de bundan da bir netice çıkmayacaktır. İngilizlerin bu gibi harekâtına karşı ne yolda muamele ve mukabele edeceğimiz hakkında bir talimatımız olmadığından İngilizlerin arzu ve keyiflerine tabi olup gidiyoruz. Bu ise muvafık-ı şeref ve haysiyet değildir. Ne yolda hareket olunacak ve nelere müsaade edip etmeyeceğimiz taayyün ettiği (belirlendiği) takdirde her . . . ve bir emr-i talimata müsteniden (dayanarak) yazılmış olacağından, bundan bir beis (zarar) olamaz. Bu sebeple takip olunacak tarz-ı hareketimiz hakkında sarih (açık) bir talimatın sürat-ı itasını (acele gönderilmesini) tekrar istirham eylerim.

Harekât : 6782
30.12.34 (30 Aralık 1918)

Dokuzuncu Ordu Kumandanı
Şevki

Gayet müstaceldir (Çok ivedidir)

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'ye
(Genelkurmay Başkanlığı'na)
1.1.35 (1 Ocak 1919)

Arşiv No : 1/1

Dolap No : 101

Göz No : 1

Klasör No : 4

Dosya No : 18

Fihrist No : 45, 45–1